

Ostražití Šikovní Silní Láskaví Odvážní

Vitajte v študijnom programe Hrdinovia internetu, ktorý vznikol vďaka spolupráci medzi Googlom, organizáciou The Net Safety Collaborative a združením Internet Keep Safe Coalition (iKeepSafe.org). Tento dokument je súčasťou programu Hrdinovia internetu, ktorý bol vyvinutý s cieľom naučiť deti zručnosti, ktoré im pomôžu správať sa na internete bezpečne a zodpovedne.

Program Hrdinovia internetu poskytuje pedagógom nástroje a metódy potrebné pri učení základov digitálnej bezpečnosti a občianstva. Tento rok sme do programu pridali šesť nových aktivít podporujúcich mediálnu gramotnosť. Učebné plány programu sa zameriavajú na tie najdôležitejšie poznatky, pomocou ktorých môžu pedagógovia pripraviť žiakov, aby sa stali úspešnými občanmi nášho prepojeného sveta a správali sa v ňom bezpečne. Tieto lekcie sú doplnené o podporné gamifikačné techniky. Jednou z nich je aj dobrodružná online hra Interland (g.co/Interland), vďaka ktorej je učenie sa digitálnej bezpečnosti a občianstva interaktívnou a zábavnou skúsenosťou – podobne ako samotný internet.

Päť základných tém digitálneho občianstva a bezpečnosti z kódexu hrdinov internetu:

- **Zdieľaj s rozumom (buď internetový Ostražiteľ)**
- **Nenalet' fejkom (buď internetový Šikovník)**
- **Chráň si svoje tajomstvá (buď internetový Silák)**
- **Láskavosť je cool (buď internetový Láskavec)**
- **Ak máš pochybnosti, porad' sa (buď internetový Odvážlivec)**

Lekcie sú vhodné hlavne pre žiakov 2. až 6. ročníka, avšak tento program tiež poslúžil pedagógom so staršími aj mladšími žiakmi. Ocenia predovšetkým slovník kľúčových slov, diskusie v triede (starší i mladší) a hranie hier. Odporúčame vám experimentovať, aby ste zistili, čo pre vašich žiakov funguje najlepšie, či už to bude realizácia kompletného študijného programu, alebo podrobné prebratie jednej či dvoch lekcií, ktoré majú pre vaše učebné prostredie najväčší význam.

Organizácia International Society of Technology in Education (ISTE) vykonala nezávislý audit programu Hrdinovia internetu. Ten dospel k záveru, že ide o zdroj, ktorý pripravuje mladých žiakov na splnenie štandardov organizácie ISTE pre študentov z roka 2019. Organizácia ISTE udelila programu Hrdinovia internetu ocenenie Seal of Alignment za pripravenosť.

Program Hrdinovia internetu a hra Interland sú dva z viacerých zdrojov, ktoré rodiny a pedagógovia môžu využiť pri učení o zodpovednom používaní internetu. Ďalšie zdroje Googlu pre pedagógov a rodiny, ako sú snímky Pear Deck s aktivitami, videá so školiacimi materiálmi pre pedagógov, stiahnuteľné materiály pre triedu a rodinná príručka a tipy, nájdete na g.co/BelInternetAwesome.

Obsah

Sprievodca pedagóga	4
1. zdroj: Šablóna e-mailu a listu pre rodičov	
2. zdroj: Časté otázky	
1. lekcia: Zdieľaj s rozumom	9
1. zdroj: Kedy nezdieľať	
2. zdroj: Koho profil to vlastne je?	
3. zdroj: Ako nás vidia ostatní?	
4. zdroj: Zachovaj to v súkromí	
5. zdroj: Tak som to nemyslel(a)!	
6. zdroj: Rámcovanie	
7. zdroj: Interland: Hora ostražítosti	
2. lekcia: Nenalet' fejkom	29
1. zdroj: Nenalet' na nástrahy phishingu!	
2. zdroj: Kto v skutočnosti si?	
3. zdroj: Niečo o botoch	
4. zdroj: Je to skutočne pravda?	
5. zdroj: Ako na internete rozpoznať dezinformácie	
6. zdroj: Interland: Rieka reality	
3. lekcia: Chráň si svoje tajomstvá	59
1. zdroj: Ako vytvoriť skvelé heslo	
2. zdroj: Nechaj si to pre seba	
3. zdroj: Interland: Veža pokladov	
4. lekcia: Láskavosť je cool	67
1. zdroj: Neprehliadaj bezprávie	
2. zdroj: Možnosti pre zástancu	
3. zdroj: ... reaguj však slušne!	
4. zdroj: Pozor, ako to vravíš	
5. zdroj: Rob, čo je vhodné	
6. zdroj: Ako slová menia zmysel	
7. zdroj: Interland: Kráľovstvo láskavosti	
5. lekcia: Ak máš pochybnosti, poraď sa	87
1. zdroj: Kedy požiadať o pomoc	
2. zdroj: Nahlás to aj online	
3. zdroj: Čo znamená správať sa odvážne?	

Šablóna e-mailu a listu pre rodičov

Nižšie nájdete šablónu e-mailu alebo listu pre rodičov, ktorú si môžete prispôbiť. Pomôže vám informovať rodičov o tom, ako nové vzdelávacie nástroje pomáhajú ich deťom správne sa rozhodovať tak, aby sa správali na internete bezpečne.

Milí rodičia,

Keď sú naše deti mladé, snažíme sa im čo najviac pomáhať, aby dokázali internet používať naplno, a zároveň ich chceme chrániť pred rizikami a temnými stránkami online sveta. Ako deti dospievajú a stávajú sa z nich tínedžeri, naša rola sa mení. Stávajú sa z nás poradcovia, ktorí ich chcú naučiť, aby vo svojich digitálnych životoch robili bezpečné a uvažované rozhodnutia.

V našej škole [názov školy] veríme v partnerstvo s rodičmi a prípravu žiakov [ročník]. ročníka, aby:

- **premýšľali kriticky** a dokázali posúdiť bezpečnosť webov, e-mailov a ďalšieho obsahu na internete;
- **sa chránili pred** online hrozbami vrátane šikany a podvodov;
- **podrobne premýšľali o zdieľaní:** čo, kedy, ako a s kým;
- **sa na internete správali láskavo a úctivo** k ďalším ľuďom a rešpektovali ich súkromie;
- **dokázali požiadať o pomoc** so zložitými situáciami rodiča alebo iného dospelého, ktorému dôverujú.

Tento rok nám s dosiahnutím týchto cieľov bude pomáhať mnohostranný program Hrdinovia internetu, vyvinutý s cieľom naučiť deti zručnosti, ktoré im pomôžu správať sa na internete bezpečne a zodpovedne. Jedným zo zdrojov je aj hra Interland spúšťaná priamo v prehliadači, vďaka ktorej je učenie sa týchto zručností interaktívnou a zábavnou skúsenosťou – podobne ako samotný internet. Program Hrdinovia internetu bol vyvinutý Googlom v spolupráci s pedagógmi, výskumníkmi a odborníkmi na internetovú bezpečnosť z organizácií The Net Safety Collaborative a iKeepSafe.org. Obsahuje zábavné výukové aktivity vhodné pre konkrétny vek vytvorené na základe piatich hlavných lekcií:

• Zdieľaj s rozumom	• Nenalet' fejkom	• Chráň si svoje tajomstvá
• Láskavosť je cool	• Ak máš pochybnosti, poraď sa	

Inteligentné, bezpečné používanie technológií pomôže žiakom s učením sa a našej škole zase lepšie fungovať. Veríme, že program Hrdinovia internetu bude dôležitým krokom na ceste k tomu, aby každý jeden žiak našej školy [názov školy] prehliadal, učil sa a celkovo bol v bezpečí na internete, či už v rámci školských aktivít, alebo vo svojom voľnom čase.

S radosťou sa s vami podelíme o informácie o tomto novom programe. Predstavíme vám niektoré zdroje, ktoré žiaci začnú používať pri vyučovaní. Tiež vás pozývame, aby ste si prezreli zdroje pre rodiny, ktoré sú k dispozícii na **g.co/BelInternetAwesome**. Odporúčame vám, aby ste sa svojho dieťaťa spýtali, akých aktivít sa zúčastňuje. Nebojte sa s ním o tom rozprávať aj doma. Ktovie, možno sa naučíte niekoľko nových trikov týkajúcich sa ochrany súkromia a zabezpečenia aj vy!

S pozdravom
[vaše meno]

Časté otázky

Je nevyhnutné pred hrou Interland dokončiť lekcie?

Nie, absolvovanie lekcií pred hraním hry Interland však odporúčame. Hru je najlepšie použiť na upevnenie znalostí o témach, ktoré sú súčasťou študijného plánu. Okrem toho je zábavnejšie, keď žiaci môžu diskutovať, zhovárať sa a prinášať svoje nápady ešte pred tým, ako sa začnú hrať.

Vyžaduje program Hrdinovia internetu, aby mali žiaci účet Google?

Nie. Program Hrdinovia internetu je k dispozícii pre všetkých. Stačí prejsť na príslušný web. Nevyžaduje sa heslo, e-mailová adresa, ani iný spôsob prihlásenia sa.

Aké zariadenia sú kompatibilné s hrou Interland?

Interland funguje v ľubovoľnom zariadení s internetovým pripojením a webovým prehliadačom. To znamená, že pri absolvovaní programu Hrdinovia Internetu vám pomôže väčšina stolných počítačov a laptopov, tabletov alebo mobilných telefónov.

Aké odkazy môžem použiť?

- Domovská stránka programu Hrdinovia internetu je na g.co/BelInternetAwesome.
- Hra Interland je k dispozícii na g.co/Interland.
- Študijný plán programu Hrdinovia internetu nájdete na g.co/BelInternetAwesomeEducators.
- Zdroje pre rodiny sú k dispozícii na g.co/BelInternetAwesomeFamilies.

Potrebujem špeciálne školenie alebo musím byť učiteľ špeciálneho typu?

- Prvá vec: každý učiteľ základnej školy môže učiť tento študijný plán svojich žiakov. Nevyžaduje sa žiadne špeciálne školenie.
- Okrem toho: každý učiteľ je špeciálny. :)

Pre ktorý ročník je program Hrdinovia internetu najvhodnejší?

Kompletný program vrátane študijného plánu, hry a zdrojov na webe bol navrhnutý pre žiakov druhého až šiesteho ročníka (vek 7 až 12 rokov). Učitelia si však môžu študijný plán prispôbiť tak, aby jeho témy boli užitočné pre všetky ročníky.

Čo deti učí hra?

Hra upevňuje znalosti pojmov študijného plánu. Žiaci si v nej môžu vyskúšať správne digitálne postupy prostredníctvom hrania a v bezpečnom vzdelávacom prostredí pochopia, ako prebiehajú digitálne interakcie (a aké majú dôsledky).

Je možné jednotlivé lekcie použiť v Učebni Google?

Áno, áno a ešte raz áno. Hru Interland môžete pripojiť ku konkrétnym triedam alebo sekciám, prípadne môžete zdroje sprístupniť všetkým žiakom vo forme oznámenia triede.

Je k dispozícii zdieľaný priečinok alebo web s jednoducho dostupnými pracovnými zošitmi pripravenými na premietanie na tabuľu?

Áno, v podobe súprav prezentácií. Pri najnovších aktualizáciách sme spolupracovali so spoločnosťou Pear Deck a pripravili sme študijný plán v podobe súprav snímok, ktoré je možné jednoducho prezentovať, distribuovať a zdieľať. Nájdete ich na g.co/BelInternetAwesomeEducators.

Ak chcem použiť tento program, musím byť odborníkom na digitálne občianstvo?

Vôbec nie. Študijný plán bol navrhnutý tak, aby ho mohol využiť ľubovoľný učiteľ a učiť podľa neho vo svojej triede. Ak však máte záujem o oprášenie vedomostí alebo naučenie sa niečoho nového o digitálnej bezpečnosti a občianstve, môžete absolvovať online kurz pre pedagógov, ktorý je k dispozícii na g.co/OnlineSafetyEduTraining.

Je študijný plán programu Hrdinovia internetu prispôsobený štátnym vzdelávacím štandardom?

To je veľmi dobrá otázka. Áno. Áno, je. Študijný plán je v súlade so štandardmi organizácie ISTE (International Society for Technology in Education) aj AASL (American Association of School Librarians).

Môžu si žiaci uložiť svoj postup v hre Interland?

V aktuálnej verzii to nie je možné a pravdepodobne sa to ani nezmení. Program Hrdinovia internetu nevytvára ani neukladá údaje umožňujúce zistenie totožnosti, teda ani súbory s uloženým postupom. Dôvodom je, že sme úmyselne chceli vytvoriť prostredie dostupné pre všetkých, a preto prístup k nemu nevyžaduje použitie účtu, ani prihlásenie sa či zadanie hesla.

To je v poriadku, avšak viacero žiakov je hrdých na to, že dokončili hru, a na to, čo sa v nej naučili.

Rozumieme vám, a preto sme vytvorili upraviteľnú šablónu certifikátu, do ktorej môžete zadať meno žiaka a vytvoriť tak prispôsobený certifikát o dokončení kurzu. Ten následne môžete vytlačiť a darovať ho žiakovi.

Kde nájdem ďalšie zdroje pre pedagógov?

Všetky materiály pre pedagógov programu Hrdinovia internetu nájdete na stránke so zdrojmi na g.co/BelInternetAwesomeEducators.

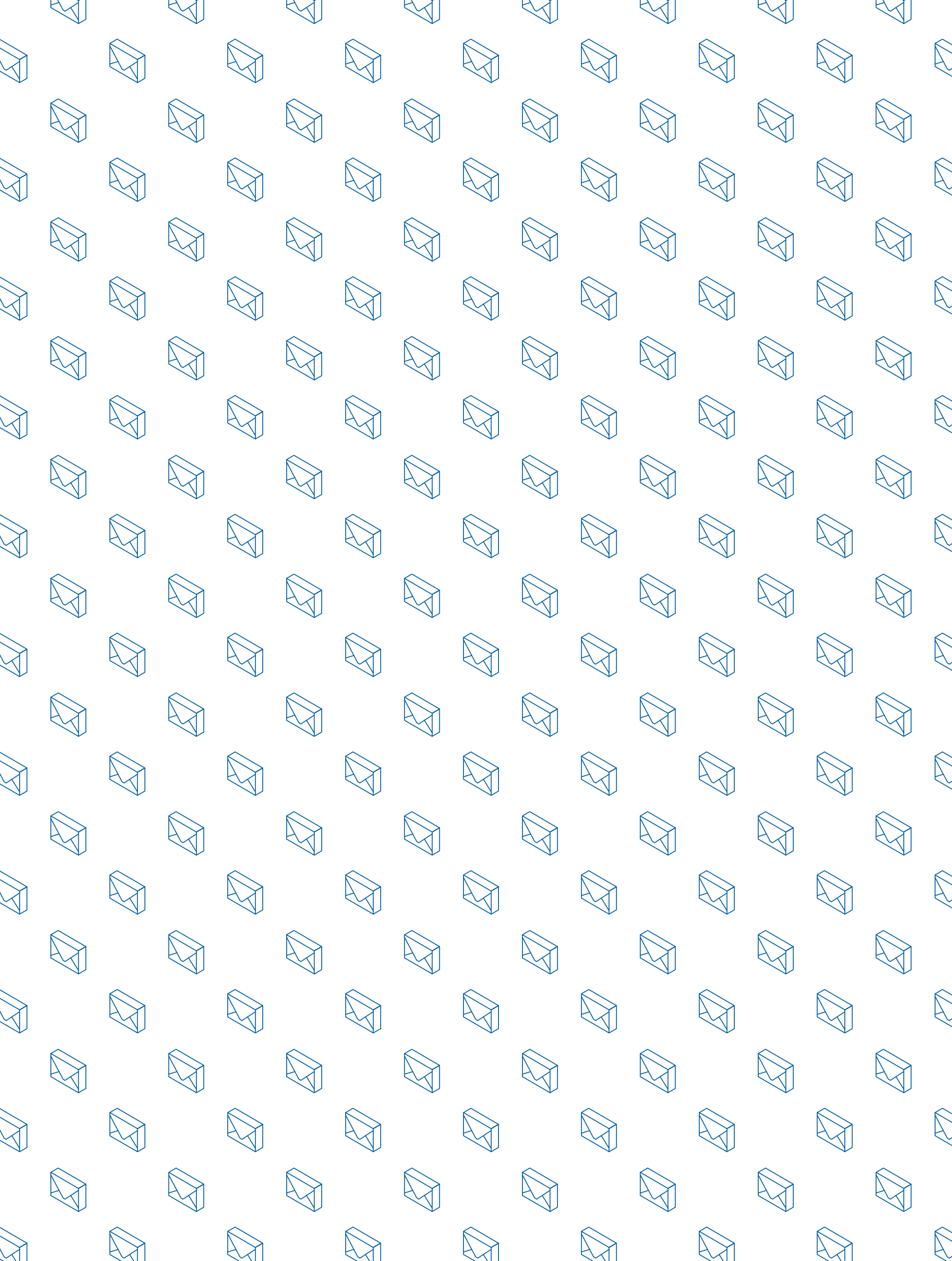
Existuje online komunita programu Hrdinovia internetu, kde používatelia zdieľajú svoje nápady a navzájom si pomáhajú?

Áno! (A my ju jednoducho milujeme.) Často sa delíme o nápady a interagujeme s učiteľmi na Twitteri. Ak sa chcete dozvedieť viac o programe Hrdinovia internetu a ďalších témach, sledujte náš účet @GoogleForEdu.

Poznámky

[illegible]

Zdieľaj s rozumom

Ako chrániť seba a svoju reputáciu na internete

Prehľad lekcie

1. aktivita: **Kedy nezdíeľať**
2. aktivita: **Koho profil to vlastne je?**
3. aktivita: **Ako nás vidia ostatní?**
4. aktivita: **Zachovaj to v súkromí**
5. aktivita: **Tak som to nemyslel(a)!**
6. aktivita: **Rámcovanie**
7. aktivita: **Interland: Hora ostražitosti**

Témy

Učitelia a rodičia chápu, ako rané chyby v digitálnom svete môžu ublížiť a poškodiť reputáciu a súkromie. Náročnejšie už je presvedčiť deti, že keď dnes zdieľajú zdanlivo neškodný príspevok, môže ho niekto zajtra alebo neskôr v budúcnosti pochopiť nesprávne, a to aj ľudia, na ktorých pri zdieľaní ani nepomysleli.

Tieto aktivity používajú konkrétne príklady a provokatívne diskusie, aby naučili mladých žiakov udržať si bezproblémový internetový profil. Pomôže im s tým správa ochrany súkromia a ochrana osobných údajov.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Vytvoriť a udržať si** dobrú reputáciu na internete aj mimo neho
- ✓ **Rešpektovať** hranice súkromia druhých, aj keď sa líšia od našich vlastných
- ✓ **Pochopiť** možný vplyv zlej stopy zanechanej v digitálnom svete
- ✓ **Naučiť sa požiadať** o pomoc dospelú osobu pri riešení zložitých situácií

Dodržiavané štandardy

Štandardy organizácie ISTE pre pedagógov: 1a, 1b, 2a, 2c, 3b, 3c, 3d, 4b, 4d, 5a, 6a, 6b, 6d, 7a

Štandardy organizácie ISTE pre žiakov z roka 2016: 1c, 1d, 2a, 2b, 2d, 3b, 3d

Vzdelávacie štandardy organizácie AASL: I.a.1, I.b.1, I.c.1, I.d.3, I.d.4, II.a.2, II.b.1, II.b.2, II.b.3, II.c.1, II.c.2, d.2., III.a.1, III.a.2, III.a.3, III.b.1, III.c.1, III.c.2, III.d.1, III.d.2, IV.a.1, IV.a.2, V.a.2, VI.a.1, VI.a.2, VI.a.3

Zdieľaj s rozumom

Slovník

Ochrana súkromia na internete: široký pojem, ktorý zvyčajne znamená schopnosť ovládať, aké informácie o sebe na internete používateľ zdieľa a kto ich môže vidieť a zdieľať.

Digitálna stopa (alebo prítomnosť v digitálnom svete): digitálna stopa predstavuje všetky informácie, ktoré sú o používateľovi dostupné na internete. Patrí sem čokoľvek od fotiek, zvukových nahrávok, videí a textov až po označenia páči sa mi a komentáre zverejnené na profiloch priateľov. Podobne ako po nás zostávajú stopy na zemi, keď po nej kráčame, zanechávame stopu aj každým jedným príspevkom zverejneným na internete.

Reputácia: myšlienky, názory, dojmy alebo presvedčenia, ktoré o používateľovi majú iní ľudia. Ide o niečo, o čom používateľ nemôže mať úplnú istotu, ale obvykle chce, aby bola jeho reputácia pozitívna alebo dobrá.

Osobné údaje: informácie, ktoré identifikujú konkrétnu osobu. Patria sem meno, adresa, telefónne číslo, rodné číslo, e-mailová adresa atď. Označujú sa tiež ako citlivé údaje. Zdieľanie týchto údajov na internete je potrebné si poriadne rozmyslieť.

Nadmerné zdieľanie: zdieľanie príliš veľkého množstva obsahu na internete. Obvykle ide o zdieľanie príliš veľkého množstva osobných údajov alebo jednoducho o zdieľanie priveľa informácií o sebe v určitej situácii alebo konverzácii na internete.

Nastavenia: predstavujú oblasť v určitej digitálnej službe, aplikácii, na webe atď., kde môžete definovať alebo upraviť, čo zdieľate a ako je spravovaný váš účet vrátane nastavení ochrany súkromia.

Stereotyp: príliš zjednodušený obraz určitej osoby, skupiny alebo veci, prípadne názor na ne, ktorému ľudia väčšinou veria.

Interpretácia: spôsob, akým ľudia rozumejú určitej správe, či význam, ktorý si z nej odnesú.

Kontext: informácie dopĺňujúce konkrétnu správu či čokoľvek, čo zároveň vidíme a pomáha nám to danú správu pochopiť. Kontext môže zahŕňať miesto, kde sa správa zobrazuje, čas jej zobrazenia alebo osobu, ktorá ju komunikuje.

Reprezentácia: obraz, symbol alebo popis, ktorý prezrádza veľké množstvo informácií (alebo vyjadruje pravdivé posolstvo) o určitej veci, osobe alebo skupine.

Rámec: keď vytvoríte fotku alebo video krajiny, osoby alebo predmetu, rámec definuje časť, ktorú vidia diváci. Časť, ktorú ponecháte mimo rámca, diváci neuvidia.

Kedy nezdieľať

Žiaci sa rozdelia do párov a porovnajú si vymyslené tajomstvá. Cieľom je, aby začali uvažovať o oblastiach, kde je potrebné chrániť si súkromie.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Pochopiť**, aké druhy osobných údajov by mali zostať súkromné
- ✓ **Uvedomiť si**, že je dôležité rešpektovať rozhodnutia o ochrane súkromia každej osoby

Pozhovárajme sa

Prečo na ochrane súkromia záleží?

Naša digitálna stopa reprezentuje náš obraz na internete. Patria sem fotky, zvukové nahrávky, videá, texty, označenia páči sa mi aj komentáre zverejnené na profiloch priateľov. Tak ako je dôležité pôsobiť pozitívne v offline svete (napríklad v škole), je dôležité zachovať pozitívny dojem aj na internete.

Internet zjednodušuje komunikáciu s rodinou, priateľmi a ľuďmi, s ktorými máme spoločné záujmy. Posielame správy, zdieľame fotky a pripájame sa ku konverzáciám v sociálnych sieťach, pričom niekedy nerozmýšľame nad tým, kto ďalší to môže vidieť. Obrázok alebo príspevok, ktorý dnes považujeme za zábavný a neškodný, môžu hneď zajtra alebo neskôr v budúcnosti vidieť a pochopiť odlišne ľudia, s ktorými sme ani nepočítali. Keď už je raz niečo zverejnené, je ťažké to vziať späť.

Na čo je dobré pamätať:

- Ako všetko na internete, aj našu digitálnu stopu môžu vidieť ľudia, ktorých sme nikdy nestretli.
- Keď už je nejaká informácia o nás zverejnená na internete, môže tam zostať navždy. Môžeme to prirovnať k tomu, keď je niečo napísané permanentnou fixkou: čo ňou napíšeme, nie je možné nikdy vymazať. Nepomôže nám zistenie, že sme v skutočnosti chceli napísať niečo iné.

Preto na ochrane súkromia záleží. Môžeme ho chrániť tým, že budeme zdieľať iba veci, o ktorých zdieľaní nepochybujeme. Inými slovami, pri zverejňovaní a zdieľaní obsahu na internete máme postupovať opatrne. Prečo ešte môže byť ochrana súkromia dôležitá?

Cenná schopnosť je tiež vedieť, kedy nezdieľať – nereagovať na príspevok, fotku alebo komentár druhého používateľa, či nezdieľať niečo, čo nie je pravda. Každý už určite niekedy počul heslo „než niečo zverejníš, dobre si to rozmysli“. Ide totiž skutočne o dobrú radu. Keď chceme rešpektovať súkromie vlastné aj ostatných, je dôležité uvažovať nad tým, kedy zverejniť určitý príspevok, kto ho môže vidieť, aký vplyv môže mať na nás a ostatných, prípadne kedy ho vôbec nezdieľať.

Niekoľko otázok, o ktorých je možné ďalej diskutovať (tieto otázky môžete tiež dať žiakom ako úlohu, aby o nich diskutovali doma s rodinou):

- Kedy je v poriadku zdieľať fotku alebo video zobrazujúce niekoho iného?
- Prečo je tak ťažké udržať tajomstvá?

Pokračovanie na ďalšej strane →

- Je za určitých okolností v poriadku prezradiť tajomstvo, ktoré nám niekto zveril?
- Čo je správne urobiť v situácii, keď priateľ, na ktorom nám záleží, zverejňuje niečo, čo v nás vyvoláva pocit, že je v nebezpečí? Než prezradíme jeho tajomstvo, mali by sme mu prezradiť, že nad tým uvažujeme? Mali by sme mu povedať o svojich obavách?

Aktivita

---

1. Vymysli si tajomstvo

Každý by si mal vymyslieť určité tajomstvo (nie skutočné).

2. Povedz to svojmu partnerovi

Dobre, máte pripravené svoje tajomstvá? Teraz sa rozdeľte do párov, podel'te sa navzájom o svoje tajomstvá a diskutujte o nasledujúcich troch otázkach:

- Podelili by ste sa o toto tajomstvo s niekým?
- S kým by ste sa podelili o svoje tajomstvo a prečo?
- Ako by ste sa cítili, keby niekto prezradil vaše tajomstvo bez vášho súhlasu?

3. Povedz to triede

V poslednom kroku každý žiak prezradí celej triede svoje vymyslené tajomstvo a svoj názor na jeho zdieľanie. Trieda môže diskutovať o svojich odpovediach na otázky uvedené vyššie.

Získané poznatky

Tajomstvá sú iba jedným typom osobných údajov, ktoré chceme držať v súkromí alebo ktoré chceme zdieľať iba s dôveryhodnými členmi rodiny a priateľmi. Keď sa o svoje tajomstvo podelíme, strácame kontrolu nad tým, ku komu sa dostane. Aké ďalšie údaje by sme mali pozorne ochraňovať?

- adresa domova a telefónne číslo;
- e-mailová adresa;
- heslá;
- používateľské mená;
- školské úlohy a ďalšie dokumenty, ktoré vytvoríme.

Koho profil to vlastne je?

Žiaci si naštudujú niekoľko osobných údajov o fiktívnej osobe, aby sa o nej následne pokúsili odvodiť ďalšie informácie.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Identifikovať** spôsoby, ktorými je možné na internete vyhľadávať informácie o druhých ľuďoch
- ✓ **Zvážiť**, ako si vytvárame názory na ľudí, keď niečo zverejňujú na internete
- ✓ **Určiť** presnosť informácií a identifikovať rozdiel medzi domnienkou, názorom a faktom

Pozhovárajme sa

Ako získavame (domnelé) vedomosti

Na internete je možné nájsť veľké množstvo osobných údajov. Niektoré z nich vedú k tomu, že si o ľuďoch vytvárame názory alebo domnienky, ktoré sa neskôr ukážu byť nepravdivé. Preskúmame nasledujúce otázky:

- Čo môžeme zistiť o určitej osobe na základe jej osobných údajov?
- Čo môžeme odhadnúť na základe osobných údajov, aj keď to nemôžeme vedieť s istotou?
- Vieme, ako bola získaná určitá informácia? Ako môžeme identifikovať jej zdroj?

Aktivita

Potrebné materiály:

• Súbor internetových aktivít niekoľkých fiktívnych alebo skutočných osobností.
Rozdajte pracovné zošity *Koho profil to vlastne je?* alebo – ak ich žiaci majú vyplniť doma a priniesť ďalší deň – vyberte príklady podľa týchto tém:

- účty rodinných príslušníkov (prípadne celebrit, ak to zodpovedá veku) na sociálnych médiách;
- vytlačené denníky histórie prehliadania;
- zápisníky alebo zariadenia, na ktorých možno napísať krátku úlohu.

1. Pozorné preskúmanie osoby

Ak sa rozhodnete použiť zoznamy uvedené v pracovnom zošite, každý dostane kópiu na preštudovanie. Ak príklady vyberáte s celou triedou, vyberte tri osoby, ich údaje vložte do podobných zoznamov ako v pracovnom zošite, a zaistite, aby každý dostal kópiu a prečítal si ju.

2. Napísanie popisu

Rozdeľte triedu do skupín a každej skupine pridajte jednu postavu alebo osobu. Každá skupina napíše stručný popis „svojej“ osoby ako odpoveď na otázku: „Kto si myslíte, že to je?“

3. Odhalenie pravdy

A teraz si povieme o našich postavách pravdu (dbajte, aby pred týmto odhalením mali všetky skupiny napísaný svoj popis):

- **Kristína** je v poslednom ročníku strednej školy. Budúci rok pôjde na vysokú. Dúfa, že vyštuduje chemické inžinierstvo a nakoniec si zriadi vlastnú firmu. K jej hlavným záujmom patrí rodina, dobrovoľníctvo, populárna kultúra a móda.
- **Jana** je hlavnou nadhadzovačkou stredoškolského bejzbalového tímu. Má 15 a žije v Bratislave. Má mladšiu sestru, ktorá má osem rokov. K jej hlavným záujmom patrí bejzbal, štúdium umenia, hranie na gitaru a trávenie času s priateľmi.
- **Róbert** má 14. Práve sa stal súčasťou futbalového tímu a má dve mačky. Veľmi dobre kreslí a cez víkendy rád stavia robotov. K jeho hlavným záujmom patria technológie, jeho futbalový tím, zvieratá a práva zvierat.

4. Diskusia

Ktoré z vašich odhadov boli správne a ktoré nie? Prečo, prípadne prečo nie? Čo ste sa v tejto aktivite naučili?

Získané poznatky

Keď vidíme príspevky, komentáre a fotky druhých ľudí, vytvárame si o nich domnienky, ktoré nie sú vždy správne. To platí obzvlášť vtedy, ak daného človeka nepoznáme. Dôvodom je, že obsah, ktorý vidíme na internete, tvorí iba časť osobnosti človeka a toho, na čom mu záleží. Pri zdieľaní obsahu sa ľudia môžu pretvarovať alebo môžu vyjadrovať iba svoje dočasné pocity v okamžiku zverejnenia. Nemôžeme skutočne spoznať druhých ľudí, kto sú a ako sa cítia, pokiaľ ich nespoznáme osobne – a aj v takom prípade to trvá dlho!

Koho profil to vlastne je?

Nižšie si prečítajte zbierku online aktivít danej osoby. Na základe toho, čo tu vidíte, napíšte krátku charakteristiku tejto osoby – čo má rada, čo naopak nemá rada a na čom jej najviac záleží?

Kristína

Fotky z plesu! Vyzeráte dobre, kamaráti!

 Najlepšie recepty na vyrážky

Môj malý brat Andrej je STRAAAŠNE otravný. Možno je mimozemšťan

 Pokuta za rýchlosť

 Konferencia mladých dizajnérov na Univerzite Komenského

KONEČNE SOM VIDEĽA NOVÝ FILM SPY WARS. Omg dokonalé!

Jana

Vyhrali sme! Už zostáva len jeden zápas pred majstrovstvami. Musím ešte trénovať nadhody.

Neznášam školské večierky. #nikamnejdem

 Vedecké gymnázium, Bratislava

 10 znakov toho, že sa vám rodičia snažia zničiť život

Túto sobotu idem s otcom na ryby na Zlaté piesky! Bude to skvelé

 Depeche Mode na Pasienkoch

Róbert

 Burgery u Barneyho

Nedal som víťazný gól, šľaka. Ešteže to bola remíza.

 25 fotiek šteniatok

 Stredná škola Nezábudkova – stužková

Pozrite si web môjho kamaráta! Veľkú časť kódu som vytvoril ja.

Nové najvyššie skóre!! Pecka. Milujem hry.

Ako nás vnímajú ostatní?

Žiaci preskúmajú, ako by rôzni ľudia – rodičia, zamestnávateľia, priatelia, polícia – vnímali osobu z predchádzajúcej aktivity.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Pochopiť** perspektívy druhých ľudí pri rozhodovaní sa, či budeme určité informácie zdieľať online
- ✓ **Zvážiť** následky zverejnenia osobných údajov: čo zdieľame sa stane súčasťou našej reputácie a môže to s nami byť ešte veľmi dlho
- ✓ **Rozvinúť** cieľ proaktívne si vytvárať dobrú reputáciu na internete

Pozhovárajme sa

Nový uhol pohľadu

Informácie, ktoré sú súčasťou digitálnej stopy, môžu druhým o nás prezradiť viac, než by sme chceli – a následky môžu byť závažné.

Pozrime sa ešte raz na uvedený profil, tentokrát z uhla pohľadu danej osoby.

- Domnievate sa, že chcú, aby ostatní poznali všetky tieto ich osobné informácie? Prečo, prípadne prečo nie?
- Akí ľudia tieto informácie môžu vidieť a akí ľudia by ich vidieť už nemali?
- Ako môžu tieto informácie vnímať ďalší ľudia?
- Akým spôsobom môžu ďalší ľudia tieto informácie použiť?

Rôzne situácie vyžadujú rôznu úroveň ochrany súkromia. Medzi základné dobré zvyky ochrany súkromia na internete patrí zamyslieť sa nad tým, ako ďalší ľudia môžu vnímať obsah, ktorý zverejníme.

Aktivita

Potrebné materiály:

- kópia profilov fiktívnych osôb z druhej aktivity pre každého žiaka.

1. Pohľad na vec z nového uhla

Teraz sa rozdelíme do skupín a každá skupina sa zamyslí nad osobou z úlohy tak, ako by nad ňou uvažoval zo svojho pohľadu jeden z nasledujúcich ľudí:

• Rodič	• Tréner	• Zamestnávateľ
• Kamarát	• Polícia	• Inzerent
• Vy sami o 10 rokov		

Čo by bolo dôležité pre vás v koži rodiča, riaditeľa školy, trénera, kamaráta atď.? Čo by ste si pomysleli o tejto osobe? Ako by ste použili informácie, ktoré o nej vidíte? Prečiar knite informácie, ktoré by táto osoba podľa vás nechcela, aby ste videli.

2. Prezentácia záverov

Každá skupina predstaví, k čomu dospeli a ako sa rozhodovali o jednotlivých bodoch ochrany súkromia. Môže to byť dobrá príležitosť na hranie rolí, ak je to vhodná aktivita pre vašu skupinu.

3. Diskusia s triedou

Aké najdôležitejšie poznatky ste získali v tejto skupinovej aktivite? Prečo informácie, ktoré sme videli, môžu prezentovať iba neúplný príbeh? Aké môžu byť dôsledky, keď si o nás niekto vytvorí negatívny názor na základe toho, čo nájde na internete?

Získané poznatky

Rôzni ľudia môžu vnímať rovnaké informácie rôznym spôsobom a odvodiť z nich odlišné závery. Nepredpokladajte, že ľudia na internete vás budú vnímať rovnako, ako sa domnievate, že by vás mali vnímať.

Zachovaj to v súkromí

Trieda preskúma štyri rôzne opísané situácie a bude diskutovať o najlepších riešeniach ochrany súkromia pre každú z nich.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Naučiť sa**, ako vnímať obavy týkajúce sa ochrany súkromia z pohľadu rôznych ľudí
- ✓ **Pochopiť**, ako rôzne prípady vyžadujú rôznu úroveň ochrany súkromia

Pozhovárajme sa

Prípady ochrany súkromia: čo by ste mali urobiť?

1. prípad: Vašu spolužiačku bodne zvláštny hmyz, v dôsledku čoho sa jej na bruchu objaví škaredá viacfarebná vyrážka. Nechce, aby o tom niekto vedel.

- Majú ostatní ľudia právo vedieť o jej situácii?
- Máte vy právo to ostatným povedať?

2. prípad: Nieкто si píše svoj osobný denník. Druhá osoba si to odfotí a zverejní to na internete.

- Zachovala sa táto druhá osoba nesprávne, keď zverejnila denníkový záznam?
- Ako by ste sa cítili, ak by niekto zverejnil niečo, čo ste nechceli nikomu ukázať?

3. prípad: Nieкто na stránku svojho kamaráta v sociálnych médiách zverejní želanie „Prajem príjemnú dovolenku“.

- Prezradil tento kamarát práve verejne, že daný človek cestuje preč? Chcel tento človek, aby to vedeli všetci?
- Existujú súkromnejšie spôsoby, ako komunikovať (napríklad odoslanie priamej alebo textovej správy)?

4. prípad: Viete, že si jeden žiak vytvoril falošný účet v sociálnych médiách, ktorý vydáva za účet iného žiaka, prezentuje tohto žiaka negatívnym spôsobom a tiež uvádza jeho osobné údaje.

- Má dotknutý žiak právo o tom vedieť?
- Mal by o tom niekto povedať učiteľovi alebo inému dôveryhodnému dospelému? Ako? Čo sa môže stať, ak o tom všetci budú mlčať?
- Nie je zjavné, kto účet vytvoril, ale vy to viete. Mali by ste o tom povedať dospelému, ktorému dôverujete?

Aktivita

Preskúmame štyri situácie a budeme sa zhovárať o tom, ako každá z nich môže vyžadovať odlišné riešenie ochrany súkromia. Rozdelíme sa do štyroch skupín. Každá jedna skupina bude diskutovať o jednej situácii. Potom zase spoločne preberieme, na čo sme prišli.

Získané poznatky

Rôzne situácie vyžadujú rôzne reakcie na internete aj mimo neho. Je vždy dôležité rešpektovať súkromie druhých a ich rozhodnutia, dokonca aj keď by sme sa my rozhodli inak.

Tak som to nemyslel(a)!

Žiaci si vytvoria tričká iba s emodži, ktoré by mali reprezentovať ich osobu. V priebehu aktivity sa naučia, že rôzni ľudia môžu rovnakú správu interpretovať rôzne.

Poznámka pre pedagógov:

Keď nosíme tričko s logom určitej firmy, športového tímu, školy, hudobníka, politika a podobne, sme v skutočnosti chodiacou reklamou. Tričko je médium a zároveň priamy spôsob komunikácie.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Spoznať** dôležitosť nasledujúcej otázky: „Ako môžu ostatní vnímať moje poslanstvo inak než ja?“
- ✓ **Zvýšiť povedomie** o vizuálnych prvkoch, ktorými ľudia komunikujú
- ✓ **Pochopiť**, že zdieľaním obsahu na internete vytvárame médiá
- ✓ **Naučiť sa**, čo znamenajú pojmy „kontext“ a „reprezentácia“

Pozhovárajme sa

Už sa vám stalo, že niekto nepochopil to, čo ste povedali, urobili, napísali alebo zverejnili na internete? Nahneval sa niekto na vás alebo bol smutný, takže ste museli vysvetliť, že ste to nemysleli tak, ako to tento človek pochopil?

Niekedy pri komunikácii vieme, čo máme na mysli, ale ľudia, s ktorými komunikujeme, nám nerozumejú, obzvlášť ak nie sme v rovnakom fyzickom priestore. Dôvodom je, že skúsenosti ľudí ovplyvňujú, ako títo ľudia niečomu rozumejú (teda aj obrazom a slovám).

Aby nebolo zmätkov málo, pridáva sa k tomu fakt, že často komunikujeme bez toho, aby sme to vedeli. Informujeme ľudí o tom, kto sme, a vytvárame si o nich názory prostredníctvom vecí, ako je oblečenie, účes a dokonca aj spôsob chôdze a gestikulácia. To nazývame „reprezentácia“, teda vyjadrovanie niečoho o určitej veci, osobe alebo skupine prostredníctvom obrazov, symbolov, štýlu a slov.

Tu je príklad: predstavte si, že prehliadate na internete a uvidíte fotku osoby v športovom drese s logom športového tímu. Pravdepodobne si pomyslíte, že ide o fanúšika daného tímu a pravdepodobne budete mať pravdu. Väčšina z nás totiž rozpoznáva dizajn športových dresov. Vieme, že ide o určitý športový „kód“. Preto aj keď nevieme, o aký tím ide, vieme, že ide pravdepodobne o športový tím.

Čo vás však napadne, keď uvidíte fotku osoby, ktorá má na hlave klobúk v tvare syra? Čo si pomyslíte o tejto osobe? Ak žijete vo Wisconsine alebo ste fanúšikom amerického futbalu, viete, že takzvaná „syrová hlava“ je prezývkou fanúšikov tímu Green Bay Packers. Syr na hlave osoby na fotke reprezentoval jej podporu tímu Packers.

Ak nepoznáte „kód“ fanúšikov tímu Packers, možno si pomyslíte, že syrový klobúk je súčasťou kostýmu na Halloween alebo že je jednoducho divný. Možno dokonca budete mať chuť napísať komentár, aký divný je ten klobúk. Tým môžete nahnevať fanúšikov klubu Packers. Oni prirodzene považujú taký komentár za nezdvorilý a budú mať

chuť vám odpovedať rovnako neslušne. Vy sa nahneváte a výsledkom bude niekoľko negatívnych komentárov a urazených ľudí.

Ako teda zaistíme, aby druhí správne pochopili obsah, ktorý zverejňujeme na internete? Jedným spôsobom je vnímať seba ako tvorcu médií, nie iba ako človeka, ktorý niečo komunikuje alebo sa hrá. Vždy, keď vytvoríme na internete profil, pošleme niekomu textovú správu, komentujeme v hernom čete alebo zdieľame obrázok, vytvárame médiá. Podobne ako dobrí tvorcovia médií by sme mali k tvorbe a zdieľaniu médií pristupovať zodpovedne. Než niečo zverejníme, zastavme sa na chvíľu a spýtajme sa: „Akým spôsobom môže druhý človek pochopiť moju správu?“

Aktivita

Potrebné materiály:

- tričko bez potlače (jedno pre každého žiaka);
- tabuľka s emodži (premietaná alebo zverejnená, aby si ju mohol každý pozrieť);
- fixky, farebné ceruzky alebo pastelky, s ktorými je možné kresliť;
- lepiaca páska (alebo iná pomôcka, ktorá umožní vystaviť tričká).

1. Aktivita: Opíš sa pomocou emodži

Teraz si ozdobíme tričká. Táto aktivita nám pomôže premýšľať o sebe ako o šikovných tvorcov médií. Na čisté tričko, ktoré ste dostali, nakreslite emodži, ktoré vás bude reprezentovať. Môžete použiť jedno, dve alebo tri emodži, ale nie viac. Môžete využiť emodži z tabuľky alebo si vymyslieť vlastné.

2. Ukáž a opíš

Rozdeľte sa do dvojíc a skúste uhádnuť, čo emodži na tričku toho druhého o ňom vyjadrujú. Podarilo sa vám uhádnuť to správne alebo si musíte navzájom vysvetliť, čo znamenajú vybrané emodži?

3. Spoznajte sa navzájom

Vystavte tričká okolo miestnosti, aby sa na ne mohol pozrieť každý. Dokážete správne spárovať každé tričko s jeho vlastníkom?

4. Diskusia o tom, čo sme zistili

Čo vám pomohlo pri spájaní tričiek so spolužiakmi? Čo bolo na tom naopak ťažké?

- Čím sa vyznačovali symboly na tričkách, ku ktorým bolo jednoduché nájsť vlastníka? Použilo niektoré emodži veľa ľudí? Použil niektoré emodži iba jeden človek?

Zhodli sa všetci na tom, čo znamená každé emodži? Ako dokáže kontext zmeniť význam emodži?

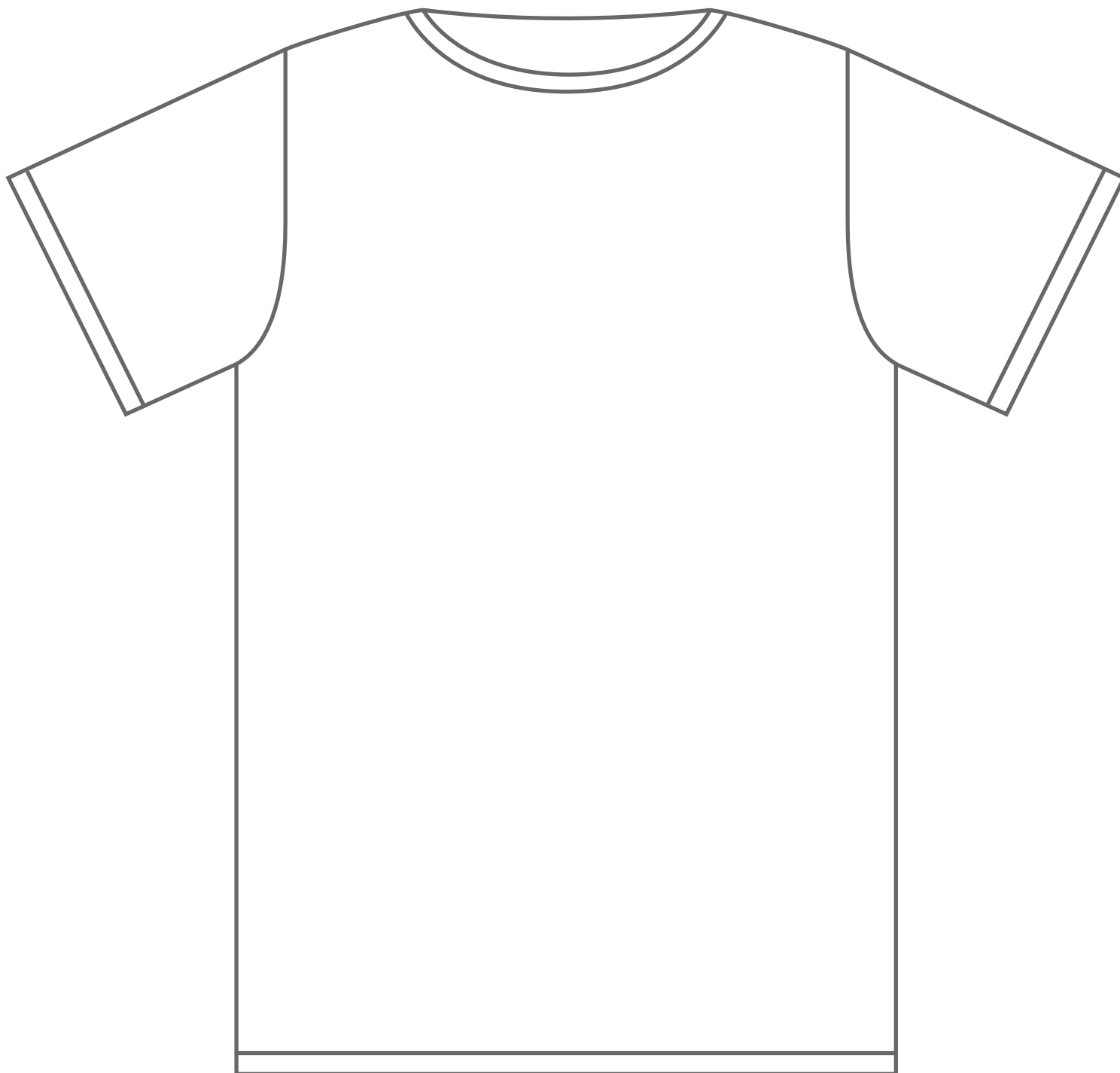
Pozrite sa na emodži rúk s dvoma prstami. Ako viete, či to znamená mier, víťazstvo alebo číslo 2? A ako vnímate emodži s ohňom? Vyjadruje nebezpečenstvo alebo tiesňovú situáciu? Možno znamená, že je niekto populárny alebo úspešný („Tvoja popularita sa šíri ako oheň!“)? Zmení sa význam podľa toho, kde je emodži umiestnené (uškrňajúce sa emodži na domácej úlohe môže znamenať, že učiteľ prácu považuje za dobrú, avšak v textovej správe od kamaráta môže znamenať, že je daný kamarát šťastný alebo žartuje).

Získané poznatky

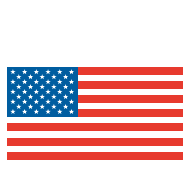
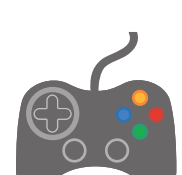
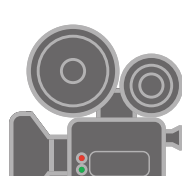
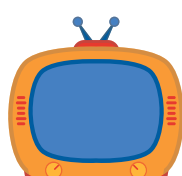
Keďže sme tvorcovia médií, pred zverejnením textu alebo obrázka na internete by sme sa mali na chvíľu zastaviť a spýtať sa: „Akým spôsobom môže druhý človek pochopiť moje poslanstvo? Viem s istotou, že to pochopí?“ Tú istú otázku by sme si mali klásť, keď komentujeme obsah druhých ľudí. „Naisto rozumiem tomu, čo svojim obsahom myslia? Ako to môžem viesť?“

Materiál: 5. aktivita

Tričko bez potlače

Tabuľka s emodži

Rámcovanie

Poznámka pre pedagógov:

Pri vytváraní médií sa ľudia rozhodujú. Najzákladnejšou otázkou je, čo zahrnúť a čo vynechať. Táto lekcia pomôže žiakom pozrieť sa na seba ako na tvorcov médií, ktorí sa rozhodujú, čo zdieľať na internete.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Predstaviť si** seba ako tvorcov médií
- ✓ **Pochopiť**, že tvorcovia médií sa rozhodujú o tom, čo ukážu a čo ponechajú mimo rámca
- ✓ **Používať** koncept rámcovania a pochopiť pomocou neho rozdiel medzi tým, čo zverejniť a čo ponechať súkromné alebo neviditeľné

Pozhovárajme sa

Tvorcovia vizuálnych médií kontrolujú množstvo zverejňovaných informácií pomocou **rámcovania**. Rozhodujú sa, čo zahrnúť do rámca (čo môžeme vidieť) a čo zostane mimo neho (čo je neviditeľné).

Aktivita

Potrebné materiály:

- kartotečné lístky a nožnice (jedna súprava na žiaka);
- materiál Čo je zahrnuté v rámci?, prípadne obrazovka alebo inteligentná tabuľa, kam sa premietajú príslušné obrázky.

Prejdite jednotlivé aktivity ako trieda a potom diskutujte:

1. Rámcovanie

Všetky médiá sú výsledkom série rozhodnutí tvorcov daných médií. Jedným dôležitým rozhodnutím je, čo zahrnúť, a druhým, čo vynechať. Keď vytvárame fotky alebo videá, čo je „dnu“ a čo „vonku“ je oddelené rámom.

Ukážeme si, ako to funguje. Každý si vezme kartotečný lístok a vystrihne v strede obdĺžnik, čím si vytvorí vlastný rám.

Podržte tento rám vo vystretej ruke a posúvajte ho smerom k sebe a od seba (to isté si môžeme vyskúšať pomocou funkcie priblíženia vo fotoaparáte). Čo vás zaujalo na tom, čo vidíte v ráme? Čo sa stane, keď ho pohnete do strán? Existuje spôsob, ako držať rám tak, aby ste videli iba niektorých spolužiakov a iných zase nie? Čo ak chcete vidieť iba niektoré veci na stene a zvyšok ponechať mimo?

Keď ovládáte polohu rámu, ste tvorcami médií. Máte vo vlastných rukách rozhodnutie, čo zahrnúť a čo vynechať. Čo sa rozhodnete ponechať mimo rámu, stále existuje v skutočnom svete, no ľudia, ktorí sa pozerajú na médium, ktoré ste vytvorili, to nikdy neuvidia.

2. Zahrnúť alebo vynechať?

Vezmite si materiál **Čo je zahrnuté v rámci?** a pozrite sa na obrázok 1A. Čo podľa vás vidíte? Ako viete, čo to je? Teraz sa pozrite na obrázok 1B. Ako vám ďalšia informácia pomohla lepšie pochopiť, na čo sa pozeráte?

Skúste to znova s obrázkom 2A. Čo podľa vás vytvára tieň na obrázku? Aký máte na to dôkaz? Obrázok 2B pridáva ďalšie informácie. Bol váš odhad správny?

3. Príliš veľa informácií?

Dodatočné informácie nie sú vždy užitočné. Niekedy informácie predstavujú rozptýlenie, ktoré znižuje našu schopnosť pochopiť menší výsek obrazu a vychutnať si ho. Pozrime sa na príklad číslo tri v pracovnom zošite.

Je zábavné pozrieť sa na to, ako sa vytvárajú niektoré veci. Dokážete si však predstaviť, že vždy, keď pozeráte film, televíznu reláciu alebo video, by ste nevideli iba malý rámeček, ale zároveň všetky kamery, mikrofóny, členov tímu a okraje scény? Myslíte si, že by ste si užili zobrazený príbeh rovnako?

4. Každý sa rozhoduje

Keď zdieľame niečo na internete, vytvárame médium. A podobne ako producenti filmu, videa alebo televíznej relácie aj my sa môžeme rozhodnúť, čo ľudia uvidia, čo zostane vo vnútri rámca, a čo zostane ukryté pred zrakmi divákov mimo rámeček.

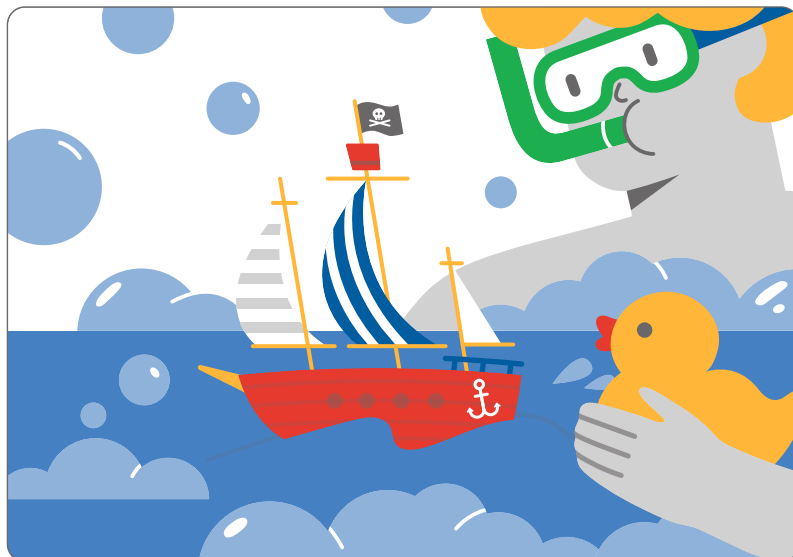
Získané poznatky

Ako tvorcovia médií umiestňujeme „rámeček“ okolo obsahu, ktorý zdieľame na internete. Ľudia tak vidia iba to, čo chceme, aby videli. Je dôležité na to nezabúdať pri zdieľaní informácií na internete, aby sme osobné alebo súkromné informácie ponechali mimo „rámeček“.

Čo je zahrnuté v rámci?

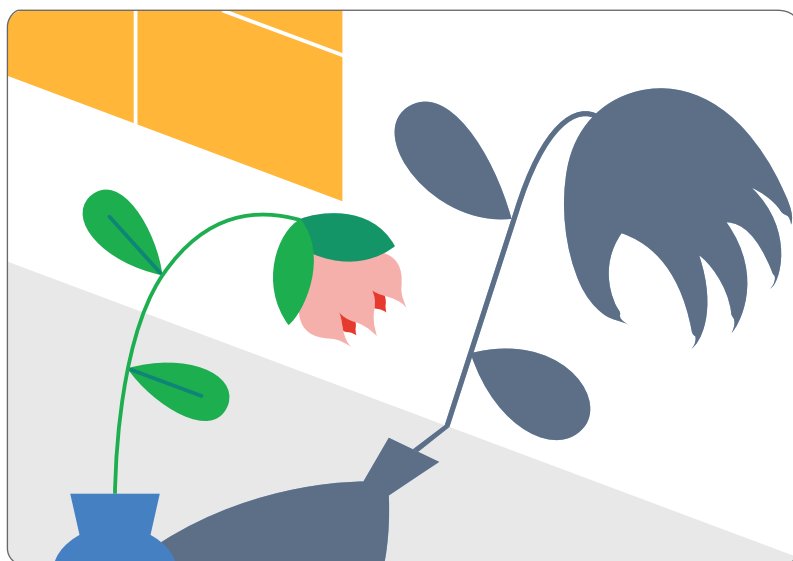
1A

1B

2A

2B

3A

3B

Interland: Hora ostražitosti

V hornatom centre Interlandu sa všetci stretávajú a ich cesty sa krížia. Je však dôležité neustále dbať na to, čo a s kým zdieľame. Informácie cestujú rýchlosťou svetla a jeden z vašich známych internautov zdieľa všetko možné.

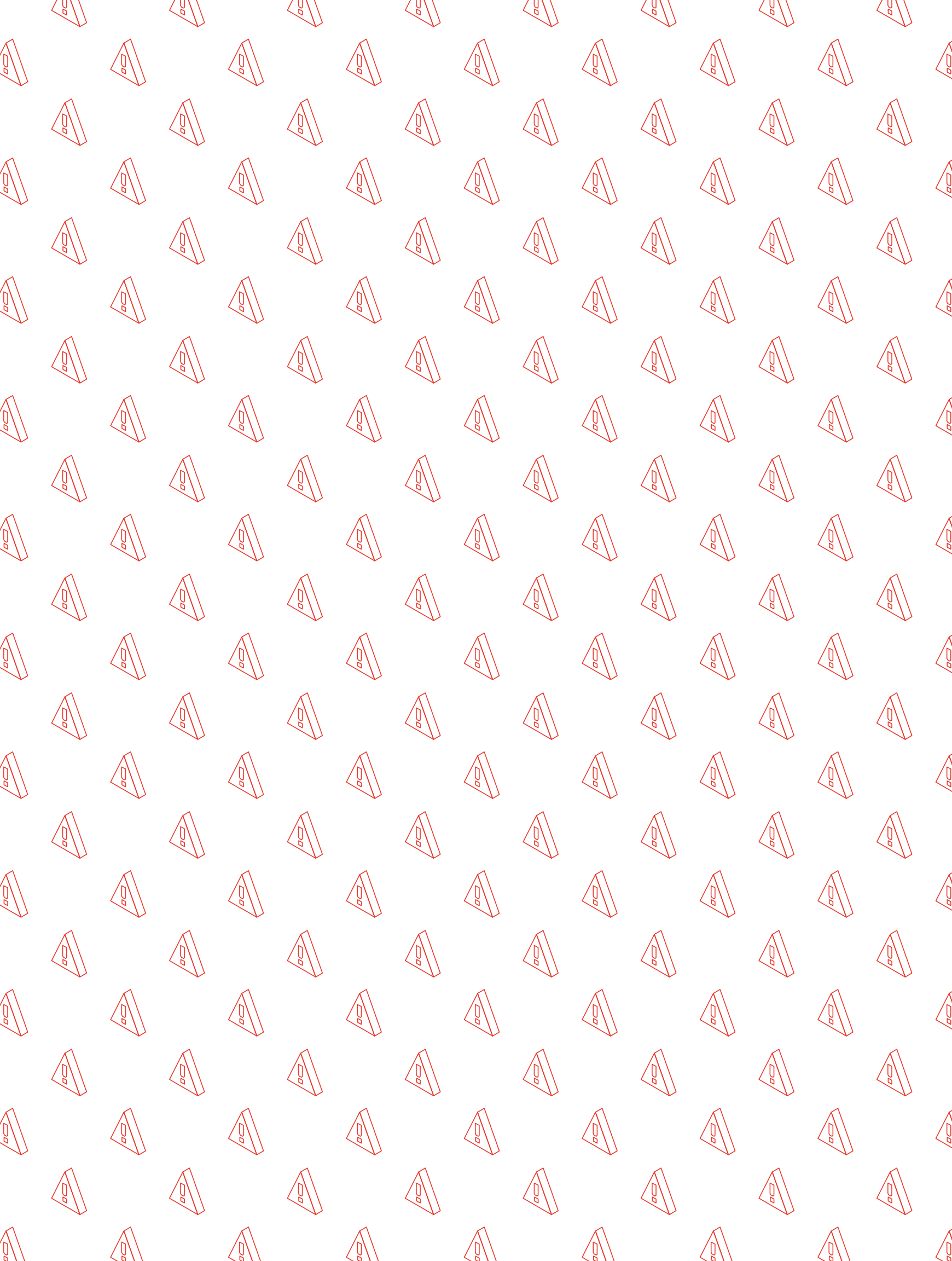
V počítači alebo mobilnom zariadení (napríklad tablete) otvorte webový prehliadač a prejdite na g.co/MindfulMountain.

Námety na diskusiu

- Nechajte žiakov, aby si zahrali Horu ostražitosti, a potom s nimi pomocou nižšie uvedených otázok diskutujte, čo im hra priniesla. Väčšina žiakov sa viac poučí, keď budú hrať sami, ale môžete tiež vytvoriť dvojice. To môžu obzvlášť oceniť mladší žiaci.
- Keď vezmete do úvahy všetky príspevky, ktoré ste zdieľali v hre, ktoré z nich by ste pravdepodobne zdieľali aj v skutočnom živote? Prečo?
  - Opíšte situáciu, keď sa vám stalo, že ste omylom zdieľali niečo, čo ste zdieľať nemali.
  - Prečo sa podľa vás jednej postave z Hory ostražitosti vraví megazdieľač?
  - Opíšte správanie postavy megazdieľača a ako môžu jeho činy ovplyvniť hru.
  - Zmenilo hranie Hory ostražitosti spôsob, akým budete zdieľať svoje príspevky na internete v budúcnosti?
  - Uvedte jednu vec, ktorú po týchto lekciách a hraní hry budete robiť odlišne.
  - Uvedte jeden príklad negatívnych dôsledkov, ktoré môže mať verejné nazdieľanie niečoho, čo by malo zostať iba medzi priateľmi?
  - Ako postupovať, keď omylom zdieľame niečo osobné? Ako postupovať, keď niekto s vami omylom zdieľa niečo príliš súkromné?

[illegible]

Nenalet' fejkom

Ako sa držať ďalej od phishingu a podvodov

Prehľad lekcie

1. aktivita: **Nenalet' na nástrahy phishingu!**
2. aktivita: **Kto v skutočnosti si?**
3. aktivita: **Niečo o botoch**
4. aktivita: **Je to skutočne pravda?**
5. aktivita: **Ako na internete rozpoznať dezinformácie**
6. aktivita: **Interland: Rieka reality**

Témy

Pre deti je veľmi dôležité pochopiť, že obsah, ktorý nájdú na internete, nie je nevyhnutne ani pravdivý, ani spoľahlivý a že sa niekto môže pokúšať ukradnúť ich údaje alebo identitu. Phishing a podobné internetové podvody sa snažia používateľov internetu (bez ohľadu na vek) prinútiť, aby reagovali na výzvy od cudzích osôb, či niekedy aj na výzvy od ľudí, ktorí sa vydávajú za ich známych.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Pochopiť**, že keď je niečo na internete, automaticky to neznamena, že je to pravda
- ✓ **Pochopiť**, ako funguje phishing, prečo predstavuje hrozbu a ako sa mu vyhýbať
- ✓ **Určovať** hodnotu webov a ďalších informačných zdrojov a vyhýbať sa manipuláciám, nepodloženým tvrdeniam, falošným ponukám alebo výhram a ďalším internetovým podvodom

Dodržiavané štandardy

Štandardy organizácie ISTE pre pedagógov: 1a, 2c, 3b, 3c, 4b, 5a, 6a, 6d, 7a
Štandardy organizácie ISTE pre žiakov z roka 2016: 1c, 1d, 2b, 2d, 3b, 3d, 7b, 7c
Vzdelávacie štandardy organizácie AASL: I.b.1, I.c.1, I.c.2, I.c.3, I.d.3, I.d.4, II.a.1, II.a.2, II.b.1, II.b.2, II.b.3, II.c.1, II.c.2, II.d.1, II.d.2, III.a.1, III.a.2, III.a.3, III.b.1, III.c.1, III.c.2, III.d.1, III.d.2, IV.a.1, IV.a.2, IV.b.3, V.a.2, VI.a.1, VI.a.2, VI.a.3

Nenalet' fejkom

Slovník

Bot: tiež „čatbot“ alebo „virtuálny asistent“ je softvér, ktorý funguje online alebo na sieti, kde automaticky odpovedá na otázky, plní príkazy (napríklad vám ukáže trasu, po ktorej sa dostanete k domu svojho nového kamaráta), prípadne vykonáva jednoduché úlohy (napríklad prehrá určitú skladbu).

Phishing: pokus podvodne od používateľov na internete vylákať prihlasovacie alebo iné osobné údaje. Phishing zvyčajne prebieha prostredníctvom e-mailu, reklám alebo webov napodobňujúcich tie, ktoré bežne používame.

Spearphishing: phishingový podvod, v ktorom na používateľa útočník cieľi presnejšie, napríklad má k dispozícii jeho osobné údaje.

Podvod (scam): pokus obalamutiť ľudí a vylákať z nich peniaze alebo niečo iné hodnotné.

Dôveryhodná osoba: dá sa spoľahnúť na to, že robí, čo je správne alebo čo je potrebné.

Autentické: niečo skutočné, pôvodné, pravdivé alebo presné, žiadna napodobenina ani kópia.

Overiteľné (verifikovateľné): niečo, čo je možné dokázať alebo inak zistiť, že je to pravdivé alebo správne.

Klamlivé: niečo falošné, nepravdivé; akcie alebo správa, ktorá má niekoho oklamať, obalamutiť alebo uviesť do omylu.

Manipulácia: nepoctivé, nečestné alebo násilné ovládnutie alebo ovplyvnenie druhej osoby či situácie. Inými slovami to, čo nájdete na internete, môže byť zmanipulované (napríklad fotka môže byť upravená tak, aby ste uverili niečomu, čo nie je pravda).

Podvodné: nečestné správanie s cieľom vymámiť niečo cenného.

Firewall: program, ktorý chráni váš počítač pred väčšinou podvodov.

Škodlivé: slová alebo činy, ktoré sú úmyselne kruté alebo niekomu ubližujú. Tento pojem môže odkazovať aj na škodlivý softvér, ktorý má niekomu poškodiť zariadenie, účet alebo osobné údaje.

Catfishing: vytvorenie falošnej identity alebo profilu na sociálnych sieťach s cieľom prinútiť ľudí, aby zdieľali svoje osobné údaje alebo uverili, že hovoria so skutočnou osobou s legitímnym účtom, profilom alebo stránkou.

Návnada na kliknutie (clickbait): manipulatívny online obsah, príspevky alebo reklamy, ktoré zarábajú na tom, že sa snažia používateľov zaujať a prinútiť ich, aby klikli na odkaz alebo webovú stránku a zvýšili tak počet zobrazení alebo návštevnosť (a v dôsledku toho aj tržby).

Vlogger: niekto, kto na blog alebo na sociálne médiá pravidelne umiestňuje krátke videá.

Zdroj: niekto alebo niečo, od koho alebo odkiaľ možno čerpať informácie.

Vierohodná osoba: spoľahlivá; niekto, kto svoje tvrdenia vždy stavia na dôkazoch, takže sa môžete spoľahnúť, že hovorí pravdu.

Dôkaz: fakty alebo príklady, ktoré dokazujú, že je niečo pravdivé alebo nepravdivé.

Odbornosť: špeciálna zručnosť alebo znalosť určitej veci; odbornosťou sa vyznačujú odborníci.

Motív: dôvod, prečo niekto niečo robí; úmysel.

Klamlivá správa: správa, ktorá úmyselne klame alebo skresľuje pravdu.

Krycia skupina: skupina, ktorá sa vydáva za niečo, čím nie je, aby skryla identitu ľudí, ktorí ju skutočne riadia.

Dezinformácie: informácie, ktoré sú falošné alebo zámerne zavádzajúce.

Skeptický: kritický pohľad spochybňujúci určité tvrdenia o pravde.

Nenalet' na nástrahy phishingu!

Žiaci si zahrajú hru, v ktorej si prejdú rôzne e-maily a texty a pokúsia sa rozhodnúť, ktoré správy sú pravé a ktoré sú len phishingové podvody.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Zoznámiť sa** s technikami, pomocou ktorých ľudia kradnú identity
- ✓ **Spoznať** spôsoby, ktorými je možné krádežiam identity predchádzať
- ✓ **Naučiť sa**, že ak im niekto ukradne identitu, majú to ihneď oznámiť dospelému, ktorému dôverujú
- ✓ **Rozpoznať** príznaky pokusov o phishing
- ✓ **Dávať si pozor** na to, ako a s kým zdieľajú svoje osobné údaje

Pozhovárajme sa

Čo je to vlastne ten phishing?

Phishing znamená, že sa niekto vydáva za niekoho dôveryhodného a prostredníctvom e-mailu, textovej správy alebo inej online komunikácie sa vám snaží ukradnúť prihlasovacie údaje alebo údaje k účtu. Phishingové e-maily vám môžu tiež zavírovať počítač, a to prostredníctvom nebezpečných webov, na ktoré sa vás snažia nasmerovať, alebo príloh, ktoré sa vás snažia prinútiť otvoriť. Niektoré vírusy sa zmocnia vášho zoznamu kontaktov a s jeho pomocou potom rovnako alebo cielenejšie útočia na vašich priateľov a rodinných príslušníkov. Iné typy podvodov vám budú tvrdiť, že je niečo v neporiadku s vaším zariadením a že si nutne musíte stiahnuť opravu, ktorá je v skutočnosti malvér alebo iný nežiaduci softvér. Pamätajte si, že web ani reklama nemôžu zistiť, či vaše zariadenie je alebo nie je v poriadku!

V prípade niektorých phishingových útokov je na prvý pohľad zrejmé, že ide o podvod. Iné môžu byť záľudnejšie a naozaj mätúce, napríklad keď vám podvodník pošle správu, ktorá zahŕňa aj niektoré vaše osobné údaje. Táto metóda sa nazýva spearphishing (alebo aj cielený phishing) a dá sa veľmi ťažko odhaliť, pretože pomocou vašich osobných údajov podvodníci navodia dojem, že vás skutočne poznajú.

Než kliknete na odkaz v správe alebo zadáte heslo na webe, ktorý ste doteraz nenavštívili, mali by ste si v súvislosti s príslušnou správou alebo webom položiť niekoľko otázok. Napríklad:

- Vyzerá tento web rovnako profesionálne ako tie, ktoré poznáte a veríte im? Je na ňom uvedené správne logo služby alebo firmy? Nie sú v texte gramatické a pravopisné chyby?
- Zhoduje sa adresa webu s názvom služby alebo spoločnosti, ktorú hľadáte? Nie sú v nej prehodené písmená?
- Zobrazujú sa spamové vyskakovacie okná?
- Začína sa webová adresa reťazcom `https://` so symbolom zeleného zámku na ľavej strane? (To znamená, že pripojenie je zabezpečené.)
- Čo je napísané drobným písmom? (Rôzne rafinované veci bývajú často ukryté práve tu.)
- Neponúka správa alebo web niečo, čo znie až príliš dobre, než aby to mohla byť pravda (napríklad šancu na získanie veľkého množstva peňazí)? (Také ponuky sú, žiaľ, takmer vždy podvodné.)
- Nezní správa trochu divne? Ako keby vás odosielateľ možno poznal, ale neviete to úplne s istotou?

A čo keď nejakému podvodu naletíte? Predovšetkým neprepadajte panike!

- Okamžite to oznámte rodičom, učiteľovi alebo inému dospelému, ktorému dôverujete. Čím dlhšie budete čakať, tým horšie môže situácia dopadnúť.
- Zmeňte si heslá internetových účtov.
- Ak ste naleteli podvodu, dajte to ihneď vedieť svojim priateľom a ľuďom vo svojich kontaktoch, pretože by mohli byť ďalšími v poradí.
- Ak je to možné, pomocou nastavení správu nahláste ako spam.

Aktivita

Potrebné materiály:

- pracovný zošit Príklady phishingu.

Odpovede pre pracovný zošit „Príklady phishingu“:

1. **Skutočné.** V e-maile je používateľ vyzvaný, aby sa sám prihlásil do svojho účtu na webe príslušnej firmy. Nie je uvedený žiadny odkaz priamo na prihlásenie a odosielateľ po prijímcovi nepožaduje poslanie hesla e-mailom (odkazy môžu viesť na škodlivé weby).
2. **Falošné.** Podozrivá a nezabezpečená webová adresa.
3. **Skutočné.** Webová adresa obsahuje reťazec `https://`.
4. **Falošné.** Podozrivá ponuka výmenou za bankové údaje.
5. **Falošné.** Nezabezpečená a podozrivá webová adresa.

1. Skupiny preskúmajú príklady

Rozdeľme sa do skupín, pričom každá si preštuduje tieto príklady správ a webov.

2. Žiaci jednotlivo označia odpovede

Pre každý príklad rozhodnite, či je skutočný alebo falošný, a pod neho uveďte dôvody.

3. Skupiny diskutujú o svojich odpovediach

Ktoré príklady pôsobili dôveryhodne a ktoré sa zdali byť podozrivé? Prekvapili vás niektoré odpovede? Ak áno, prečo?

4. Ďalšia diskusia

Tu je niekoľko ďalších otázok, ktoré by ste si mali položiť, keď na internete otvárate správy alebo weby:

• Pôsobí táto správa v poriadku?

Čo vám vraví prvý dojem? Všimli ste si nejakých nedôveryhodných častí? Ponúka riešenie nejakého problému, o ktorom ani neviete?

• Ponúka správa niečo zdarma?

Ponuky niečoho zdarma obvykle v skutočnosti zdarma nie sú.

• Sú požadované osobné údaje?

Niektoré weby žiadajú o osobné údaje, aby mohli posilať ďalšie podvodné správy. Napríklad kvízy alebo rôzne testy osobnosti môžu zhromažďovať rôzne fakty, aby potom dokázali ľahšie uhádnuť vaše heslo alebo iné tajné informácie. Väčšina skutočných firiem o osobné údaje prostredníctvom e-mailu nepožiadajú.

• Ide o reťazový e-mail alebo správu na sociálnych médiách?

E-maily a príspevky, ktoré žiadajú ďalšie preposielanie všetkým známym, môžu ohroziť vás aj ostatných. Nerobte to, ak naozaj dobre nepoznáte zdroj a nemáte istotu, že je skutočne bezpečné správu preposlať ďalej.

- **Obsahuje správa text písaný drobným písmom?**

Na konci väčšiny dokumentov sa nachádza časť písaná drobným písmom, ktorá je mnohokrát formátovaná tak, aby ste ju prehliadli. Napríklad hlavný nadpis veľkými písmenami môže tvrdiť, že vyhrávate mobil zadarmo, ale na konci je malým písmom uvedené, že za neho v skutočnosti máte danej firme platiť 200 EUR mesačne. Správa bez akéhokoľvek textu písaného drobným písmom môže byť rovnako zlá, takže si dávajte pozor aj na také.

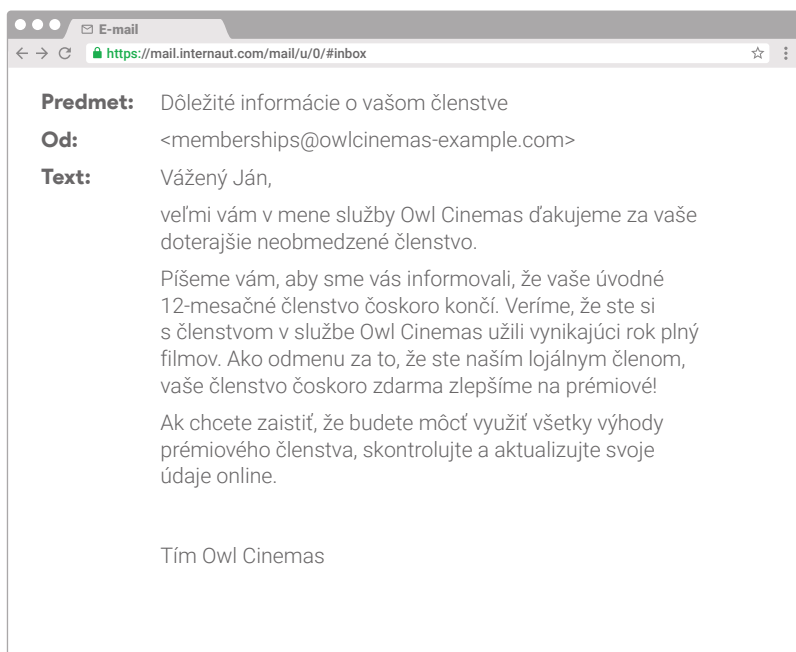
Poznámka: Na účely tohto cvičenia predpokladajme, že internautov e-mail je skutočnou a dôveryhodnou službou.

Získané poznatky

Na internete si neustále musíme dávať pozor na podvodné útoky v e-mailoch, v textových správach a príspevkoch. A ak niekedy naletíte, mali by ste to hneď povedať nejakému dospelému, ktorému dôverujete.

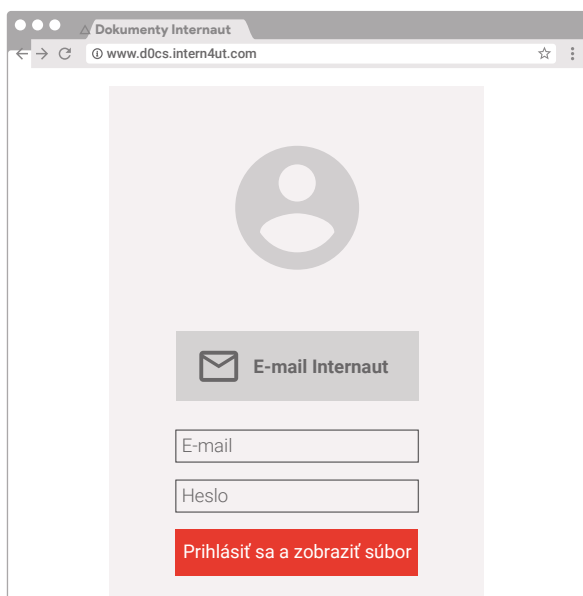
Príklady phishingu

1. Je táto správa skutočná alebo falošná?

Skutočná

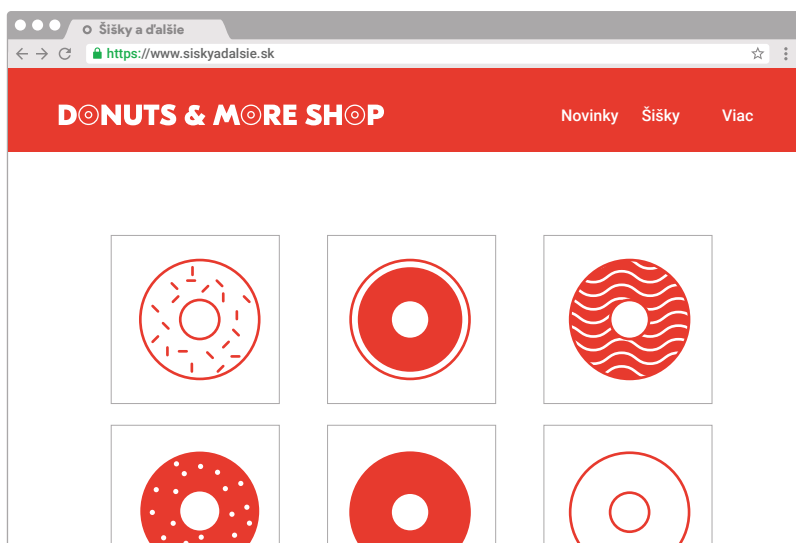
Falošná

2. Je táto správa skutočná alebo falošná?

Skutočná

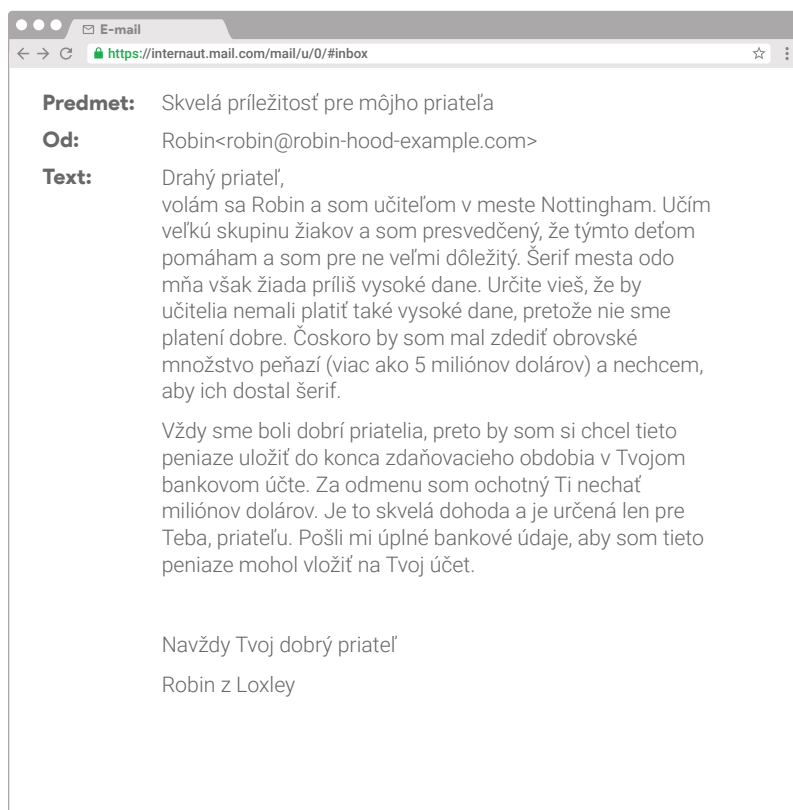
Falošná

3. Je táto stránka skutočná alebo falošná?

Skutočná

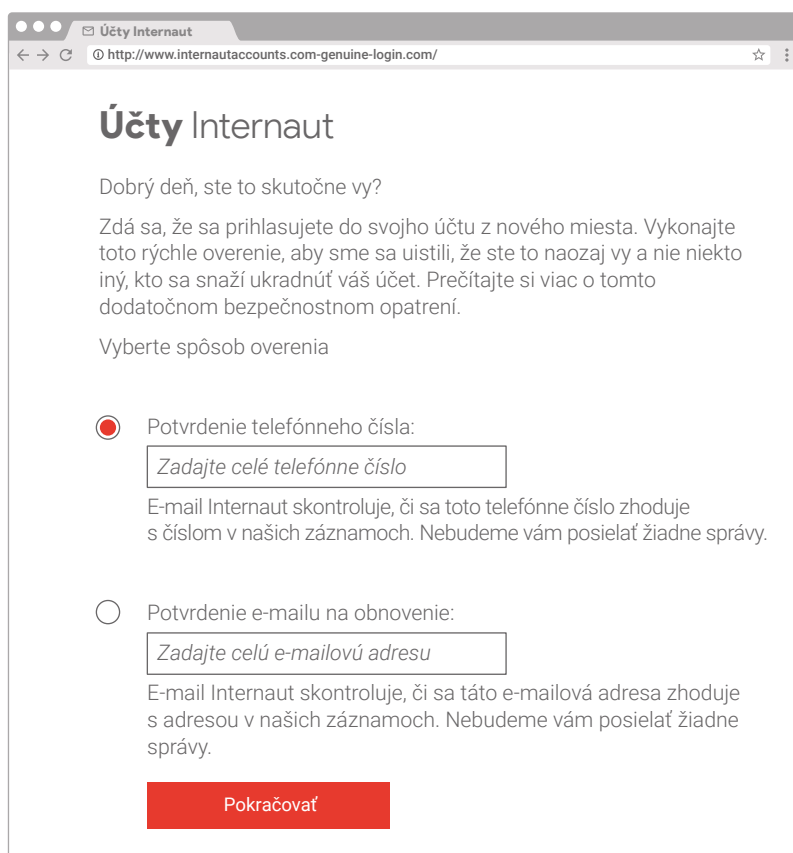
Falošná

4. Je táto správa skutočná alebo falošná?

Skutočná

Falošná

5. Je táto stránka skutočná alebo falošná?

Skutočná

Falošná

Kto v skutočnosti si?

Žiaci si precvičia svoje antiphishingové zručnosti čítaním podozrivých textových správ, príspevkov, žiadostí o priateľstvo, obrázkov a e-mailov. Potom diskutujú o tom, ako reagovať.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Pochopiť**, že ľudia na internete nemusia byť vždy tým, za koho sa vydávajú
- ✓ **Vždy sa uistiť**, že skutočne komunikujú s tým, s kým si myslia, že komunikujú, a až potom odpovedať
- ✓ **Spýtať sa** alebo požiadať o pomoc dospelých v prípade, že identitu druhej osoby nepoznajú s istotou

Pozhovárajme sa

Ako viete, s kým skutočne komunikujete?

Keď telefonujete s kamarátom alebo kamarátkou, môžete ich spoznať podľa hlasu, aj keď ich nevidíte. Svet internetu je však trochu odlišný. Niekedy je oveľa ťažšie poznať, že je niekto naozaj tým, za koho sa vydáva. V aplikáciách aj hrách sa ľudia občas vydávajú za niekoho iného – niekedy v rámci vtipu, niekedy chcú tejto osobe ublížiť. V iných prípadoch im ide o to, aby niekomu ukradli osobné údaje. Keď prehliadate na internete, môžu vás osloviť a chcieť sa s vami spojiť ľudia, ktorých nepoznáte. Najbezpečnejšie, čo v takom prípade môžeme urobiť, je neodpovedať im alebo to oznámiť rodičovi alebo inému dôveryhodnému dospelému. Ak však usúdite, že môžete bezpečne odpovedať, je dobré si o danej osobe najprv niečo zistiť. Prezrite si profil tejto osoby, pozrite sa, akých má priateľov, alebo si dohľadajte ďalšie informácie, ktoré potvrdzujú, že je naozaj tým, kým tvrdí, že je.

Existuje viacero spôsobov, ako na internete overiť identitu určitej osoby. Tu na začiatok uvádzame niekoľko príkladov.

Poznámka pre pedagógov:

Môžete spoločne s triedou najprv hľadať odpoveď na otázku „Ako si môžeme na internete overiť niečiu identitu?“ a až potom pokračovať v konverzácii podľa uvedených bodov.

• Nevyzerá profilová fotka dotyčného človeka podozrivo?

Nie je rozmazaná alebo ťažko rozpoznateľná? Nepoužíva miesto fotky úplne iný obrázok, napríklad bitmoji alebo portrét animovanej postavičky? Pomocou nekvalitných fotiek, bitmoji, záberov zvierat a pod. je možné na sociálnych médiách ľahko skryť svoju skutočnú identitu. Podvodníci tiež často kradnú fotky skutočných ľudí, ktoré použijú na vytvorenie falošného profilu, v ktorom sa za týchto ľudí vydávajú. Dokážete nájsť viac fotiek osoby s týmto menom?

• Obsahuje používateľské meno aj skutočné meno?

Zodpovedá zobrazené meno (napríklad v sociálnych médiách) skutočnému menu dotknutej osoby? (Napríklad webová adresa profilu Jany Mrkvíčkovej by mala vyzeráť ako socialnemedium.com/jana_mrkvickova.)

- **Uvádza v profile niečo o sebe?**

Ak áno, znie to, ako by to napísal skutočný človek? Falošné účty nemávajú v sekcii „O mne“ príliš veľa informácií, prípadne tu nájdete skopírované alebo náhodne pospájané údaje. Nachádza sa v osobných údajoch niečo, čo možno potvrdiť ďalším vyhľadávaním?

- **Ako dlho je daný účet aktívny? Zodpovedá aktivita, ktorú vidíte, vašim očakávaniam?**

Je profil nový alebo vykazuje veľké množstvo aktivity? Máte s dotýčným človekom nejakých spoločných priateľov, ktorých by ste očakávali? Falošné účty zvyčajne nemajú príliš veľa obsahu alebo známk toho, že by v nich niekto zverejňoval príspevky, komentáre alebo inak komunikoval.

Aktivita

Potrebné materiály:

- kópia pracovného zošitu Kto v skutočnosti si?, rozstrihaná tak, aby na každom pruhu papiera bola jedna situácia;
- nádoba, kam tieto pruhy papiera vhodíte (každá skupina žiakov si potom vyberie jeden);
- ťahák o phishingu.

---

1. Skupiny sa zoznámia so situáciami

Dobre, teraz sa rozdelíme do skupín. Každá skupina si z tejto nádoby vyberie jednu situáciu a rozhodne sa, ako na ňu zareagovať.

2. Skupiny predvedú situácie

Teraz každá skupina predvedie svoju situáciu: jeden žiak bude predstavovať rozprávača, druhý prednesie správu, tretí reakciu a štvrtý môže vysvetliť dôvody.

3. Trieda diskutuje o rozhodnutiach skupiny

Nakoniec rozhodnutia jednotlivých skupín porovnáme s reakciami uvedenými v tomto ťaháku. Ak vám napadajú ešte ďalšie, záludnejšie správy, môžete ich napísať. Ak to urobíte, každá skupina by sa mala o novo vytvorené správy podeliť s ostatnými.

Získané poznatky

O tom, s kým sa budete na internete baviť, rozhodujete vy. Vždy skontrolujte, či ľudia, s ktorými komunikujete, sú naozaj tými, kým tvrdia, že sú!

Kto v skutočnosti si?

1. situácia

Nieko neznámy vám na internete pošle žiadosť o sledovanie. „Ahoj, vyzeráš sympaticky, určite je s tebou sranda. Poďme sa spolu zabaviť! Budeš ma sledovať? — Róbert“

2. situácia

Na mobil vám príde textová správa od niekoho, koho nepoznáte. „Ahoj, tu je Karolína! Pamätáš sa na mňa z minulého leta?“

3. situácia

Dostanete správu od niekoho, koho nesledujete. „Ahoj, páčia sa mi tvoje príspevky, sú NESKUTOČNE vtipné! Daj mi svoje telefónne číslo, nech sa môžeme porozprávať viac.“

4. situácia

Dostanete četovú správu od niekoho, koho nepoznáte. „Dnes sme sa stretli na chodbe. VYZERÁŠ FAKT SKVELE! Aká je tvoja adresa? Vyzdvihnem ťa a môžeme ísť von.“

5. situácia

Na internete dostanete správu. „Ahoj, práve som stretol tvoju kamarátku Simonu. Rozprávala mi o tebe. Veľmi rád by som ťa spoznal. Kde bývaš?“

Kto v skutočnosti si?

Tu je uvedených päť situácií obsahujúcich správy, ktoré môže každý z vás dostať na internete alebo na telefón. Všetci máte k dispozícii zoznam spôsobov, akými sa dá reagovať. Niektoré sú vhodné, iné už menej. Pozrite sa, či vám dávajú zmysel, prípadne si vymyslíte vlastné odpovede. Ak sa vám niektorá z týchto situácií naozaj prihodí a nebudete vedieť určite, čo robiť, najjednoduchšie je vôbec nereagovať. Vždy môžete kontakt ignorovať alebo zablokovat'. Tiež nikdy neuškodí sa o tom pozhovárať s rodičom alebo učiteľom.

1. situácia

Od niekoho, koho nepoznáte, dostanete túto správu: „Ahoj, vyzeráš sympaticky, určite je s tebou sranda. Poďme sa spolu zabaviť! Môžeš si ma pridať medzi priateľov? – Róbert“ Čo urobíte?

- **Budete Róberta ignorovať.** Ak ho nepoznáte, nemusíte s ním vôbec komunikovať. Vyriešené.
- **„Ahoj, Róbert, poznáme sa?“** Ak máte pochybnosti, spýtajte sa.
- **Róberta zablokujete.** Ak ste si ho preverili a rozhodli sa ho zablokovat', už od neho žiadnu ďalšiu správu nedostanete. Vo väčšine platforiem sociálnych médií sa o tom, že ste si ho zablokovali, ani nedozvie.
- **Skontrolujete Róbertov profil.** Dávajte si pozor – falošný profil sa dá vyrobiť veľmi jednoducho! Skontrolujte jeho zoznam priateľov a pozrite sa, s kým je v spojení. Okruh jeho priateľov predstavuje ďalší spôsob, ako zistiť, či je alebo nie je skutočný, obzvlášť ak nikoho z nich nepoznáte. Ďalším náznakom, že profil nie je skutočný, je nedostatočná aktivita na jeho stránke.
- **Pridáte si Róberta medzi priateľov.** Ak sa vám SKUTOČNE zdá byť v poriadku. Neodporúčame to, kým neskontrolujete jeho identitu a neporozprávate sa s dospelým, ktorému veríte.
- **Dáte mu svoje osobné údaje.** Nikdy nedávajte osobné údaje niekomu, koho nepoznáte.

2. situácia

Na mobil vám príde textová správa od niekoho, koho nepoznáte. „Ahoj, tu je Karolína! Pamätáš sa na mňa z minulého leta?“ Čo urobíte?

- Karolínu zablokujete. To by mohlo byť nezdvorilé v prípade, že ju skutočne poznáte. Ak však viete naisto, že ste minulé leto žiadnu Karolínu nestretli, prípadne vám posielala prehnane veľa správ a zdieľa toho o sebe príliš, pokojne ju zablokujte.
- Karolínu budete ignorovať. Ak nikoho takého nepoznáte, nemusíte vôbec odpovedať.
- „Ahoj, Karolína. Poznáme sa?“ Toto je bezpečná možnosť, ak neviete s istotou, či ste sa s ňou skutočne stretli, chcete zistiť niečo viac a možno si ju pripomenúť. Nevravte však Karolíne, čo ste robili minulé leto!
- „Síce si na teba nespomínam, ale môžeme sa napríklad niekedy stretnúť.“ Toto vážne nie je dobrý nápad. Nikdy by ste sa nemali dohovárať na stretnutí s niekým, koho nepoznáte.

---

3. situácia

Dostanete priamu správu od používateľky @soccergirl12, ktorú nesledujete. „Ahoj, páčia sa mi tvoje príspevky, sú NESKUTOČNE vtipné! Daj mi svoje telefónne číslo, nech sa môžeme porozprávať viac!“ Čo urobíte?

- **Budem používateľku @soccergirl12 ignorovať.** Nemusíte nikomu odpovedať, ak nechcete.
- **Používateľku @soccergirl12 zablokujete.** Ak na vás niekto pôsobí podozrivo a zablokujete ho, už o ňom nikdy nebudete počuť, pokiaľ si nezaloží nový falošný profil a nebude vás kontaktovať pod inou falošnou identitou.
- **„Ahoj, poznáme sa?“** Ak máte pochybnosti, položte svojmu komunikačnému partnerovi niekoľko kontrolných otázok, než mu oznámite nejaké osobné údaje, ako je telefónne číslo.
- **„Dobre, moje číslo je...“** Nie! Aj keby ste si overili identitu danej osoby, nie je dobré svoje osobné údaje zdieľať cez sociálne médiá. Spojte sa iným spôsobom, či už trebárs cez rodičov, učiteľov, alebo inú dôveryhodnú osobu.

---

4. situácia

Dostanete četovú správu od niekoho, koho nepoznáte. „Dnes sme sa stretli na chodbe. VYZERÁŠ FAKT SKVELE!

Aká je tvoja adresa? Vyzdvihnem ťa a môžeme ísť von.“ Čo urobíte?

- **Budem to ignorovať.** To je pravdepodobne dobré rozhodnutie.
- **Túto osobu zablokujem.** Ak máte z niekoho nepríjemný pocit, neváhajte a zablokujte ho.
- **„Kto si?“** To pravdepodobne nie je dobrý nápad. Ak správa znie povrchné alebo inak divne, najlepšie je neodpovedať, alebo užívateľa rovno zablokovať.
- **„Si to ty, Lenka? Tiež VYZERÁŠ SKVELE! Bývam na Hviezdoslavovej 24.“** To nie je dobrý nápad, ani keď si myslíte, že viete, kto správu napísal. Než nejakej osobe prezradíte svoju adresu alebo iný osobný údaj, overte si ju, aj keď máte dojem, že ju poznáte. Nikdy sa sami nestretávajú s niekým, koho poznáte len z internetu!

---

5. situácia

Dostanete túto správu: „Hej, práve som stretol tvoju kamarátku Simonu! Rozprávala mi o tebe, veľmi rád by som ťa spoznal. Aká je tvoja adresa?“ Čo urobíte?

- **Budem to ignorovať.** Ak dotyčnú osobu nepoznáte, ale naozaj máte kamarátku s týmto menom, najlepšie bude sa so Simonou porozprávať a až potom prípadne odpovedať.
- **Používateľa zablokujem.** Ak ho nepoznáte a nepoznáte ani žiadnu Simonu, pravdepodobne bude najlepšie pomocou nastavení používateľa zablokovať, aby vás už nemohol kontaktovať.
- **„Kto si?“ To pravdepodobne nie je dobrý nápad.** Ak túto osobu nepoznáte, radšej neodpovedajte, aspoň kým sa nepozhovárate so Simonou.

Niečo o botoch

Žiaci v dnešnej dobe čoraz častejšie komunikujú s umelo vytvorenými „hlasmi“, ktoré vychádzajú z rôznych zariadení, aplikácií a webov – väčšinou doma, ale čím ďalej častejšie aj v škole. Občas sa im vraví „čeboty“, niekedy „virtuálni asistenti“, často iba „boty“. Táto aktivita zahŕňa jednoduché otázky a odpovede, pri ktorých sa môžete v triede zamyslieť nad interakciami s botmi.

Poznámka: Skúste diskusiu ponechať otvorenú, pretože táto aktivita by mala u žiakov povzbudiť samostatné kritické myslenie, nie im vnucovať závery.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Spoznať** túto interaktívnu technológiu, ktorá sa v ich životoch objavuje čoraz častejšie
- ✓ **Identifikovať** skúsenosti s rôznymi typmi botov
- ✓ **Analyzovať**, aký vplyv (pozitívny aj negatívny) majú tieto technológie na náš bežný život

Pozhovárajme sa

V súčasnosti používa boty čím ďalej tým viac ľudí. Už ste to slovo niekedy predtým počuli? Hovorí sa im tiež „čeboty“ alebo „virtuálni asistenti“. Môžu robiť nepreberné množstvo vecí: hrať hry, sledovať počasie, odpovedať na otázky, ukazovať cestu, v určitý čas vás na niečo upozorniť a podobne. Občas majú ľudské meno, inokedy ich názvy len opisujú, čo robia, napríklad Pes na každý deň je bot, ktorý vám každý deň pošle fotku psa. Boty nájdete v mobilných zariadeniach, na internete, v autách, prípadne to môže byť špeciálne zariadenie, ktoré ľudia umiestňujú do rôznych miestností vo svojich domovoch. Porozprávajme sa o skúsenostiach, aké už s botmi máte, a trochu o nich uvažujme.

Tu je niekoľko otázok, ktoré môžeme zvážiť:

- Viete, čo je to bot?
- Koľkí z vás sa už niekedy s botom rozprávali? Na akom zariadení táto komunikácia prebiehala?
- Kto nám chce povedať, aké to bolo?
- Na čo sa podľa vás boty najlepšie hodia (príklady pre inšpiráciu: predpoveď počasia, získavanie správ, hranie hier, vyhľadávanie informácií)?
- Boty využívajú technológiu, ktorá sa označuje ako umelá inteligencia. Umelá inteligencia sa postupne učí pomocou otázok, ktoré jej kladiete, takže vám potom môže lepšie pomáhať. Na tento účel si boty občas „pamätajú“ alebo nahrávajú, na čo sa pýtate alebo čo hovoríte. Premýšľate teraz o tom, čo by ste takému botu povedali? Ak áno, čo by ste mu povedali a aké informácie by ste si naopak nechali pre seba?
- Myslíte si, že hovoriť s botom je rovnaké, ako hovoriť s človekom? V čom je to rovnaké a v čom je to odlišné?
- Ako sa vaši známi správajú voči botom a ako s nimi hovoria?
- Ako by ste sa s botmi zhovárali vy? Správali by ste sa voči nim láskavo alebo by ste niekedy zvýšili hlas?
- Je v poriadku, keď ľudia kričia na boty? Prečo, prípadne prečo nie? (Je to nácvik určitej interakcie?)
- Veľmi malé deti si niekedy myslia, že boty sú ľudia. Ako by ste malej sestričke, bračkovovi alebo napríklad bratrancovi vysvetlili, s čím to vlastne hovoria?

- Keďže sa boty môžu od ľudí učiť, napadá vás niečo, čo by sme im nemali hovoriť, aby sa to od nás nenaučili? (Tip: Spomeňte si na aktivity z lekcie „Zdieľaj s rozumom“ a uveďte, v čom je táto situácia podobná.)
- Dajú sa informácie klasifikovať ako dobré a zlé alebo ako skutočné a falošné? Ako sa môžeme pokúsiť odpovedať na tieto otázky?

Aktivita

Po diskusii všetci spoločne (prípadne v skupinách okolo jednotlivých zariadení v triede) vyhládajte obrázky botov a ďalšie informácie o nich (vrátane aktuálnych správ). Hľadané výrazy môžu obsahovať slovo „bot“, „čatboty“, „digitálny asistent“ alebo „virtuálny asistent“. Spoločne rozhodnite, či sú informácie dobré, a nechajte žiakov, aby si vybrali článok, ktorý si vezmú domov, prečítajú si ho s rodičmi a do jedného odseku napíšu jeho stručný obsah.

Získané poznatky

Kritické myslenie je jedným z najlepších „nástrojov“, ktoré nám dlhodobo pomáhajú pozitívne používať technológie. Najlepšie na tom je, že tento nástroj sa každým použitím ďalej zlepšuje. Spoločne nahlas premýšľať je účinným a zábavným spôsobom, ako tento nástroj používať a zdokonaľovať.

Je to skutočne pravda?

Poznámka pre pedagógov:

Okrem toho, že sa žiakov snažíme naučiť, aby pomocou analytických otázok dokázali odhadnúť spoľahlivosť zdroja, chceme im tiež ukázať, že informácie pochádzajú z mnohých miest (nielen z učebníc). Preto je potrebné, aby dokázali využiť svoje schopnosti a vedeli analyzovať všetky typy médií. Keď sa dostanú k tomuto bodu, budú pripravení analyzovať špecifické kategórie médií, ako sú spravodajské články alebo vedecké údaje.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Identifikovať** už používané nástroje na overenie dôveryhodnosti určitej **informácie**
- ✓ **Zvážiť**, ako môžu určité veci, napríklad **odbornosť** alebo **motív**, ovplyvniť dôveryhodnosť
- ✓ **Naučiť sa** overovať dôveryhodnosť zdroja pomocou štyroch otázok
- ✓ **Pochopiť**, že zdroj, ktorý je vierohodný pre jednu tému, nemusí nutne byť rovnako dôveryhodný aj v ostatných témach
- ✓ **Vedieť**, že dôveryhodnosť informácie je dobré si overiť z niekoľkých rôznych zdrojov

Pozhovárajme sa

V čom spočíva, že je niekto alebo niečo spoľahlivé alebo dôveryhodné?

Každý deň sa rozhodujeme, čomu veriť a čomu neveriť. Bolo video, ktoré ste práve videli, skutočné alebo falošné? Hovorí vám starší brat pravdu alebo si z vás uťahuje? Je to, čo ste sa do počuli o svojom kamarátovi, pravda?

Ako postupujete, keď chcete zistiť, či vám niekto hovorí pravdu? Používate už nasledujúce body?

• Čo o určitej osobe viete

Viete napríklad, či váš spolužiak v niečom naozaj vyniká, či ste mu mohli v minulosti veriť, či rád vtipkuje alebo býva zlomyseľný, takže zvyčajne viete, kedy hovorí vážne, žartuje, alebo klame.

• Čo druhí ľudia vedia o vás

Vaši rodičia napríklad vedia, z akého jedla vás bolieva brucho, a preto ich poslúchnete, keď vám radia, čo máte jesť. Školská knižnička zase pozná vaše záujmy a aké knihy máte radi, takže veríte tomu, čo vám odporučí.

• Tón hlasu a mimika

Keď vám napríklad kamarát hovorí, že v novom skejtparku to bolo príšerné, pritom ale obracia oči v stĺp a uškrňa sa, viete, že svojimi slovami myslí pravý opak.

• Situácia

Keď sa napríklad hráte s kamarátmi a jeden z nich si uťahuje z vášho nového účesu, viete, že to myslí iba ako žart. Keď sa vás však iný spolužiak presne rovnakými slovami pokúsi strániť pred celou triedou, je to urážka.

Keď niečo počujeme z médií, ako napríklad vo videu, televízii alebo na webe, človeka, ktorý tam niečo tvrdí, nepoznáme osobne a ani on nepozná nás. Nevieme teda s istotou, či mu môžeme veriť.

Aj keď nám príde textová správa od niekoho, koho poznáme, nemusíme vždy pochopiť, čo tým myslel, pretože nevidíme, ako sa tvári. V takej situácii si musíme položiť určité otázky...

Aktivita

Potrebné materiály:

- pracovný zošit: Ako určiť, čo je dôveryhodné.

1. Ohodnotenie zdrojov

Keby ste chceli odporúčanie na novú počítačovú hru, spýtali by ste sa na to svojej babičky? Alebo inými slovami, je vaša babička **dôveryhodným** zdrojom informácií o počítačových hrách? **Dôveryhodný** zdroj je taký, ktorému môžete veriť, že vám poskytne presné a relevantné informácie.

Urobte si zoznam dôvodov za a proti na základe tabuľky nižšie, kde jasne uvidíte klady a zápory toho, keď svoju babičku požiadate o radu v súvislosti s počítačovou hrou.

ZA	PROTI
Babička ma má rada a záleží jej na mojej spokojnosti.	Babička sa nehrá počítačové hry, takže o nich veľa nevie.
Babička dokáže vynikajúco vyhľadávať informácie v prípade, že na niečo nedokáže odpovedať sama.	Babička nevie, aké hry už mám ani aký žáner sa mi páči.

Ak váš zoznam vyzerá takto, práve ste použili dva z najbežnejších nástrojov, s pomocou ktorých sa môžeme rozhodnúť, či je určitý zdroj dôveryhodný: motív a odbornosť.

„Odbornosť“ je špeciálna zručnosť alebo znalosť určitej veci, pričom odbornosťou sa vyznačujú odborníci. „Motív“ predstavuje úmysel, dôvod, prečo niekto niečo vraví alebo robí.

Ktorá položka v zozname vám poskytuje informácie o motívoch vašej babičky? Ktoré položky vypovedajú o jej odbornosti? Je teda babička podľa tohto zoznamu dôvodov za a proti dôveryhodným zdrojom informácií o tom, akú novú počítačovú hru si zaobstarať? Babička by vám určite neklamala, ale asi by bolo lepšie sa opýtať niekoho, komu na vás tiež záleží, ale zároveň niečo vie o hraní a o hrách, ktoré máte radi.

Môžeme tiež vedieť, že otec dokáže vynikajúco variť, ale nerozumie móde, že tréner sa vyzná v basketbale, ale nie v gymnastike, prípadne že babička opraví skoro každú hračku, ale o počítačových hrách nevie nič. **Skutočnosť, že je niekto odborníkom na jednu vec, neznamená, že je automaticky odborníkom na všetko.**

2. Vytvorenie vlastného zoznamu kladov a záporov

Ak uvažujete o dôveryhodnosti informácií na základe motívu a odbornosti prvýkrát, mali by ste si to ešte trochu precvičiť.

Predstavte si, že chcete zistiť, ako sa zlepšiť v hraní futbalu. Vytvorte si zoznamy kladov a záporov pre nasledujúce možnosti a podľa toho sa rozhodnite, či sú dôveryhodné:

- vaša babička;
- blog, ktorý píše úspešný stredoškolský tréner basketbalu;
- najlepší hráč vo vašom tíme;
- web, kde predávajú kopačky a poskytujú rady;
- videá, ktoré vysvetľujú techniky futbalového tréningu.

Aké prednosti a slabiny ste si u jednotlivých zdrojov všimli?

- Nachádza sa v zozname niekto, kto vie učiť, ale pravdepodobne sa nevyzná vo futbalových technikách?
- Nachádza sa v ňom niekto, kto je odborníkom na futbal, ale pravdepodobne ho nevie učiť?
- Nachádza sa tam niekto, kto okrem rady vždy pridá aj ponuku, aby ste si niečo kúpili?
- Nachádza sa tam niekto, kto vie hrať futbal, ale nepozná vás ani techniky, ktoré by ste potrebovali trénovať?

Diskusia: Na koho by ste sa mali v tejto veci obrátiť a prečo si to myslíte?

Dôveryhodnosť možno len málokedy vnímať z perspektívy „všetko alebo nič“. Väčšina zdrojov má svoje silné i slabé stránky. Preto **najlepšie odpovede často získame tak, že sa spýtame viacerých zdrojov** a ich odpovede potom porovnáme. **Dôveryhodnosť** nie je iba o tom, komu veríme. Je tiež o tom, čomu veríme. Informácie o svete okolo seba nezískavame len priamo od ľudí, ale zo všetkých možných miest. Vo filme o cunami vidíme obrovskú vlnu vyššiu ako mrakodrap, ktorá sa rúti na ľudí na pobreží. Naozaj tak vyzerajú cunami? Reklamy zvyčajne zobrazujú vedcov ako mužov so strapatými vlasmi a hrubými okuliarmi, ktorí neustále chodia v bielych plášťoch. Je to naozaj tak?

3. Kroky na zváženie

Akýkoľvek zdroj môžeme ohodnotiť v troch krokoch, ktoré sú uvedené v pracovnom zošite **Ako určiť, čo je dôveryhodné**. Vychádzajú z toho, čo už vieme o motíve a odbornosti.

4. Overenie zdrojov

Teraz je čas si to precvičiť. Vyberte si otázku o niečom, čo ste preberali v škole alebo na čo ste narazili na internete. Nájdite zdroj, ktorý na túto otázku poskytuje odpoveď, a v malých skupinkách pomocou otázok uvedených v pracovnom zošite rozhodnite, či je tento zdroj dôveryhodný.

Príklady:

- Hľadáte inšpiráciu na darček pre kamaráta. Reklama miestneho obchodu tvrdí, že ich vyhľadávací nástroj, ktorý obsahuje všetky položky ponúkané v obchode, vám pomôže nájsť darček pre kohokoľvek vo vašom zozname. Je to pre vás vhodné riešenie?
- Pri čítaní online hodnotení novej pizzerie si všimnete, že tri zo šiestich päťhviezdičkových hodnotení pochádzajú od ľudí, ktorí majú rovnaké priezvisko ako názov reštaurácie. Dvaja ďalší hovoria, že je to najlepšia pizza na zemeguli a jeden hovorí, že na lacnú pizzu to nie je tak zlé. Ďalej sa tu nachádza štrnásť ďalších negatívnych hodnotení. Presvedčia vás pozitívne hodnotenia, aby ste túto pizzu ochutnali?
- Vyskakovacia reklama tvrdí, že ste súčasťou veľmi malej skupiny, ktorá môže vyskúšať exkluzívne tabletky s názvom „Morská panna“, ktoré vám umožnia dýchať pod vodou aj bez dýchacieho prístroja. Pošlú vám ich úplne zadarmo iba za cenu poštovného 2,99 EUR. Vyskúšate ich?
- Veľmi sa vám páčia videá populárneho vlogera, ktoré sú nesmierne vtipné. Zároveň v nich ale zaznievajú dosť nepekne veci o rôznych iných skupinách ľudí, ktoré sa vám nepáčia. Uveríte týmto názorom len preto, že videá sú vtipné a všeobecne obľúbené? Myslíte si, že takéto videá môžu ľudí ovplyvniť?

Získané poznatky

Otázky sú našimi priateľmi. Keď si položíte dobré otázky týkajúce sa zdrojov a ich obsahu, získate oveľa lepšie informácie. Čím viac zdrojov použijete, tým lepšie. Nezabúdajte, že ak je nejaký zdroj výborný na určitú tému, neznamená to, že bude skvelý na všetko.

Ako určiť, čo je dôveryhodné

Užitočné body, ako odlíšiť dôveryhodné zdroje od tých nedôveryhodných.

1. krok

Používajte zdravý rozum

Je to logické? Dáva to zmysel?

- Ak a) to, čo vidíte, nedáva zmysel; b) z vlastnej skúsenosti viete, že to nie je pravda; alebo c) to nezodpovedá známym faktom, nie sú potrebné ďalšie kroky. Pozeráte sa na zdroj, ktorý nie je dôveryhodný.

2. krok

Kladenie otázok

Nepýtajte sa len tak hocijaké otázky, ale tieto štyri:

Odbornosť

1. Pozná ma tento zdroj alebo mu na mne záleží (a je to dôležité)?
  - Odpoveď na túto otázku závisí od toho, aké informácie hľadáte. Ak sa chcete niečo dozvedieť o tom, ako plastové fľaše na vodu znečisťujú oceány, je naozaj jedno, či vás tento informačný zdroj pozná alebo nie. Ak vám ale web sľubuje, že sa vám jeho nová hračka bude páčiť, môže byť tento sľub dôveryhodný, len ak bude vedieť, aké hračky, hry alebo aktivity máte radi.
2. Vyzná sa tento zdroj v danej téme? Ako sa autor či autori dozvedeli to, čo vedia?
  - Niektorí ľudia si myslia, že najjednoduchší spôsob vyhľadania vierohodných informácií je požiadať o to digitálneho hlasového asistenta. Digitálni asistenti predsa vedia všetko! Premýšľali ste niekedy o tom, ako je možné, že všetky tieto odpovede poznajú? Odpovede vyhľadávajú pomocou matematických výpočtov, takzvaných algoritmov.
  - V prípade jednoduchých otázok, na ktoré existuje iba jediná odpoveď (napríklad koľko je vonku stupňov alebo meno celebrity, ktorá naspievala určitú populárnu pieseň), sú naozaj vierohodným zdrojom. Ak je však otázka komplikovanejšia, je lepšie začať u ľudí alebo skupín, ktoré majú skúsenosti alebo v danom odbore získali doktorský titul alebo ocenenia. Potom môžete požiadať hlasového asistenta, aby vám túto informáciu potvrdil (pozrite si 3. krok na strane 49).

Motív

3. Čo mám podľa tohto zdroja robiť alebo čomu veriť a prečo to mám robiť alebo tomu veriť?
  - Zarobí tento zdroj niečo, keď sa budem riadiť jeho radou? Myslíte si napríklad, že influencer získava odmenu za to, keď si kúpite výrobok, ktorý má na sebe alebo o ktorom hovorí? Nosia profesionálni športovci určitú značku topánok alebo tričiek len preto, že sa im páči, alebo preto, že sú za propagáciu tejto značky platení?

- Peniaze sú často dôvodom, prečo v niektorom videu alebo inzeráte vidíte určité logo alebo názov značky. Rovnako tak môžu ovplyvniť, čo influencer alebo športovec hovorí (a čo vám nehovorí). Pravdepodobne vám títo ľudia nechcú nijako ublížiť, ale ide im predovšetkým o zárobok. Preto možno neuvádzajú úplne všetky fakty alebo nehovoria, čo je dobré pre vás.

4. Kto bude mať prospech a kto môže utrpieť, ak ľudia tomuto zdroju uveria? To sa nedá vždy jednoducho rozhodnúť. Príklad:

Predstavte si reklamu na aplikáciu, ktorá vám sľubuje, že z vás urobí lepšieho študenta.

- Aké výhody môže mať? Tvorca aplikácie získa výhodu z toho, že si aplikáciu kúpite, pretože potrebuje zarobiť. A vy zase môžete získať výhodu, ak vám aplikácia skutočne pomôže.
- Kto môže utrpieť, keď reklame uveríte? Kúpou aplikácie môžete zbytočne minúť peniaze. Tiež môžete stratiť čas tým, že sa budete učiť nesprávne veci, a tým sa v škole ešte zhoršíte. Alebo sa môžete spoľahnúť na aplikáciu, ktorá iba predpokladá, čo potrebujete, namiesto aby ste o pomoc požiadali svojho učiteľa, ktorý vaše potreby skutočne pozná.

3. krok

Overenie

Potvrdzujú to, čo tento zdroj tvrdí, aj iné **dôveryhodné** zdroje? Nestačí len nájsť viac zdrojov. Dôležité je získať viac rôznorodých zdrojov. Ak nenájdete viacero vhodných zdrojov, ktoré sa zhodujú so zdrojom, ktorý overujete, tomuto zdroju by ste veriť nemali.

- Použite internetové vyhľadávanie, prípadne požiadajte o pomoc mediálneho špecialistu z knižnice, a vyhľadajte iné zdroje informácií o danej téme (môžu to byť knihy, spravodajské články alebo články v časopisoch na internete i mimo neho).
- Aj v ich prípade aplikujte 1. a 2. krok a položte si o týchto zdrojoch rovnaké otázky. Ak vám o danej téme poskytnú rovnaké informácie, je veľmi pravdepodobné, že skúmanému zdroju môžete veriť.

Ako na internete rozpoznať dezinformácie

Poznámka pre pedagógov:

Otázky týkajúce sa mediálnej gramotnosti a techniky pozorovania žiakom umožnia orientovať sa a rozpoznávať dezinformácie bez toho, aby sa pustili do sporov alebo si poškodili vzťahy s priateľmi a rodinou. Musia si však klásť otázky a zvyknúť si, že všetky informácie, ktoré sa k nim dostanú, musia vždy kriticky zhodnotiť.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Identifikovať** náznaky napovedajúce, že správa alebo informačný zdroj sú klamlivé
- ✓ **Hodnotiť** dôveryhodnosť zdroja pomocou analytických otázok a dôkladného pozorovania
- ✓ **Chápať**, že je vždy potrebné najprv overiť zdroj a až potom správu zdieľať
- ✓ **Zvyknúť si** analyzovať úplne všetky správy a informácie, nielen tie, ktoré pôsobia podozrivo

Pozhovárajme sa

Už ste niekedy hrali hru, kde ste na nejakom obrázku mali hľadať skryté chyby? K správam je potrebné pristupovať úplne rovnako. Existuje veľa skupín a ľudí, ktorí sú tak nadšení zo svojich názorov, že v záujme získavania ďalších priaznivcov prekrúcajú pravdu. Ak je táto prekrútená informácia vydávaná za novinovú správu, jedná sa o dezinformáciu.

Niektorí ľudia nedokážu falošné informácie odhaliť, a tak ich zdieľajú. Takým spôsobom sa šíria ďalej. A keď sa ľudia na základe tejto dezinformácie rozhodujú, čo majú robiť alebo čomu veriť, možnosť viesť pokojný rozhovor, zdvorilo argumentovať, lepšie si vzájomne porozumieť alebo vyriešiť problémy sa ocitá v troskách.

Takže ak niečo vyzerá alebo znie ako správa, ako spoznáme rozdiel medzi tým, čo je pravda a čo lož? Existujú určité záchytné body, podľa ktorých môžeme rozpoznať triky používané na vytváranie dezinformácií. Tiež si môžeme položiť niekoľko otázok, ktoré nám pomôžu rozpoznať články nepodložené solídnymi dôkazmi.

Aktivita

Potrebné materiály:

- materiál Ako rozpoznať falošné webové adresy.

1. Čo je na tomto obrázku zle?

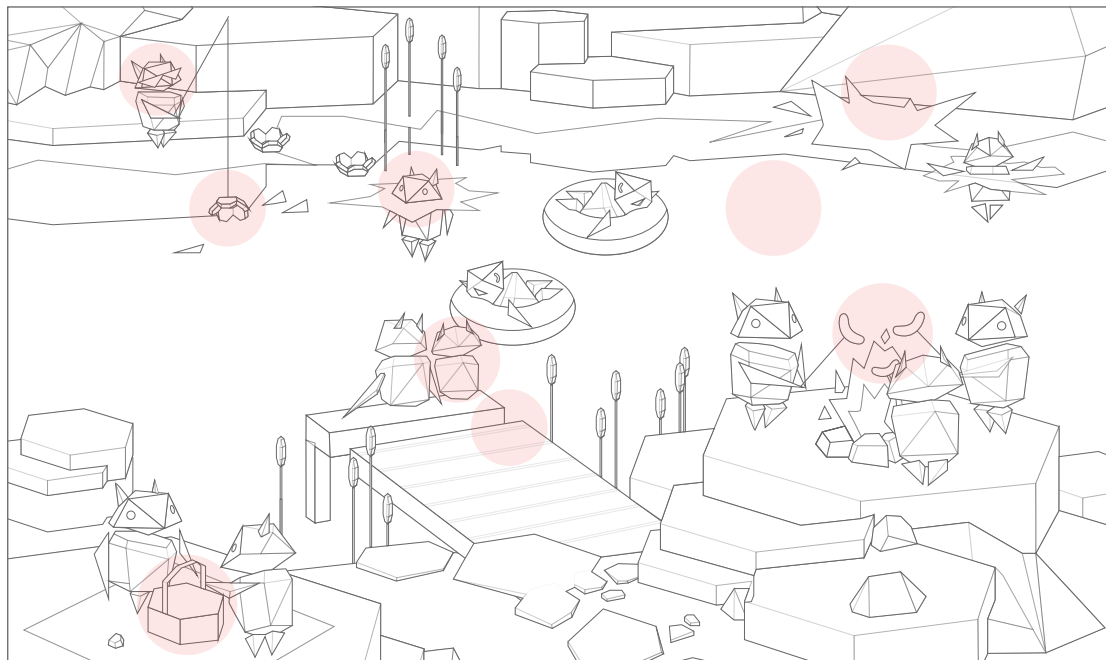
Precvičte si hľadanie rozdielov v určitom médiu. Pozrite sa na obrázok nižšie. Pozerajte sa pozorne. Nájdete rozdiely medzi oboma obrázkami?

Čo keby vám niekto povedal, kam sa máte pozerieť? Bolo by to jednoduchšie?

Pokračovanie na ďalšej strane →

Medzi obrázkami je celkom deväť rozdielov. Našli ste všetky?

Keď sa snažíte zistiť, či je nejaká správa skutočná alebo falošná, je to podobné ako toto hľadanie rozdielov. Ak sa pozriete pozorne, môžete nájsť dôležité informácie. A je oveľa jednoduchšie, keď viete, čo hľadať.

Tu je niekoľko záchytných bodov, ako rozpoznať dezinformácie. Ak si takýchto vecí všimnete, pravdepodobne si čítate podvodný článok.

Prezrite si materiál: Ako rozpoznať falošné webové adresy

- Prvé, na čo je potrebné sa zamerať, je **webová adresa**, na ktorej je článok zverejnený. Niektoré falošné weby sa vás snažia oklamať názvami, ktoré sa podobajú skutočným webom, ale s drobnými odlišnosťami. Väčšina firiem používa krátke webové adresy, pretože si ich možno ľahšie zapamätať aj napísať. Ak sa teda vo webovej adrese vyskytujú pridané či zbytočné písmená, často sa jedná o falošný web.
- Zakrúžkujte všetky webové adresy, o ktorých sa domnievate, že sú skutočné.
- Pozrite si kľúč s odpoveďami. Uhádli ste všetky správne?

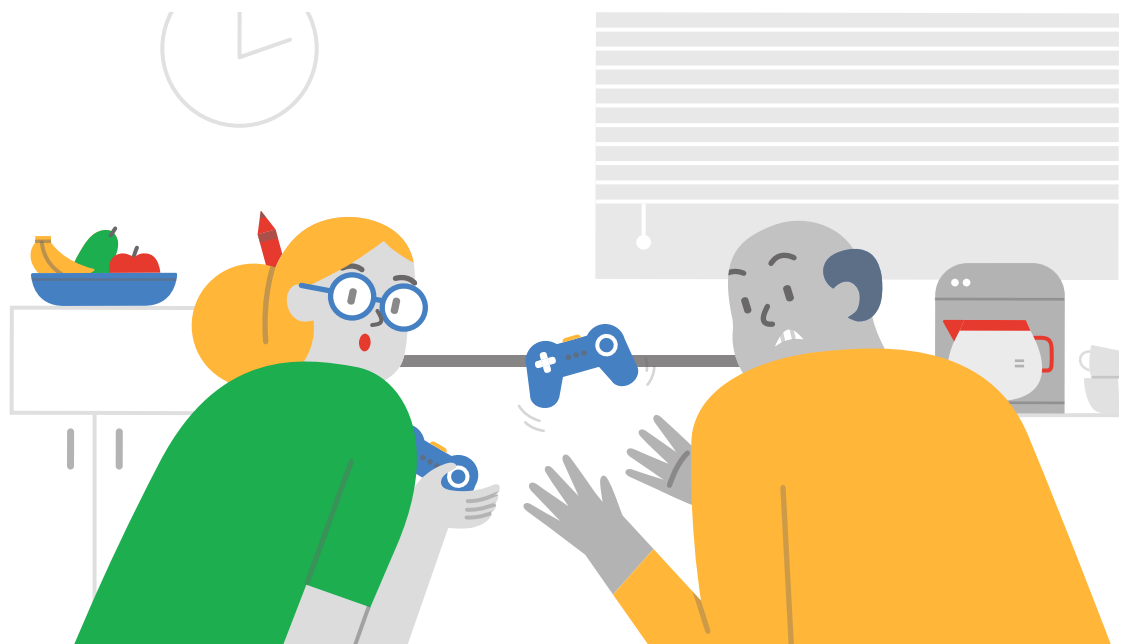
Ako môžete skontrolovať, či určitá webová adresa patrí skutočnému spravodajskému webu? Môžete to zistiť napríklad tak, že na internete vyhladáte príslušnú spravodajskú organizáciu alebo webovú adresu. Ak je organizácia skutočná, napravo od výsledkov vyhľadávania sa objaví políčko s jej popisom vrátane webovej adresy. Ak webová adresa nie je skutočná, nižšie vo vyhľadávaní uvidíte nadpisy uvádzajúce, že web bol nahlásený ako falošný, prípadne zistíte, že už nie je k dispozícii.

2. Kontrola nadpisov

Občas niekto zdieľa spravodajský článok bez webovej adresy. V takýchto prípadoch môžete použiť tieto tipy:

- a) Článok začína obrázkom alebo niečím, čo nás zaujme, napríklad obrázkom roztomilého psíka, celebrity alebo nejakého kaskadérskeho kúsku. Keď však klikneme na odkaz, článok má s obrázkom len málo (alebo vôbec nič) spoločné.
- b) Namiesto toho, aby vám autori ponechali priestor na vlastný názor, snažia sa vás o niečom presvedčiť. Občas s týmto cieľom používajú **tučné** písmo, VELKÉ PÍSMENÁ, podčiarknutý text alebo výkričníky, aby vo vás vzbudili dojem, že to, čo vidíte, je skutočne dôležité. Skutoční novinári tieto nástroje na formátovanie nepoužívajú.
- c) Keď nás autori chcú prinútiť, aby sme si prečítali článok, často do nadpisu zahrnú slová ako „šokujúce“, „odporné“, „prekvapivé“ alebo „neuveriteľné“. Vedia, že tieto slová v nás prebudia zvedavosť. Skutoční novinári však nechávajú správy, aby hovorili samé za seba. Informujú nás o správe a ponechajú nám priestor, aby sme sa sami rozhodli, či je šokujúca alebo prekvapivá.

Pozrite sa napríklad na tento obrázok a nadpis:

Šokujúca pravda o tom, čo učitelia robia po vyučovaní

Aký článok si na základe takého nadpisu predstavíte bez toho, aby ste si ho prečítali? Prečo si to budete myslieť? Aký máte na to dôkaz?

Tu je celý článok:

„(2019) – Nedávny prieskum, ktorý uskutočnila štátna univerzita medzi učiteľmi, zistil, že 86 % učiteľov robí po práci to isté ako každý z nás. Zariaďujú rôzne úlohy, varia večeru, trávajú čas s rodinou, vykonávajú domáce práce a pripravujú sa na nadchádzajúci deň. V poslednej dobe však mnoho učiteľov robí niečo neočakávané.

Pred desiatimi rokmi muselo mnoho štátov kvôli zhoršeniu hospodárskej situácie obmedziť rozpočty na vzdelávanie. To znamená, že učitelia už celé roky poberajú stále rovnaký plat. Keďže nízke platy často nepokryjú ani základné výdavky, musia teraz mnohí z nich vykonávať ešte ďalšiu prácu. V niektorých štátoch dokonca učitelia vyhlásili štrajk za zvýšenie platov, aby mohli zanechať druhé zamestnania a venovať viac času svojim žiakom.“

Zodpovedal obsah článku tomu, čo ste si predstavovali, že sa v ňom dočítate? Myslíte si, že obrázok a nadpis boli zodpovedajúce alebo zavádzajúce? Aký máte na to dôkaz?

3. Overenie zdrojov

Keď analyzujeme správy, záchytné body nám síce pomôžu, ale nie vždy sú dostačujúce. Aj pravdivé správy niekedy používajú techniky na upútanie pozornosti, takže môžu na prvý pohľad pôsobiť ako falošné. A naopak falošné zdroje občas dokážu vynikajúco kopírovať skutočné veci, takže ich dôveryhodnosť je možné určiť len ťažko. Nie je ľahké jedny od druhých odlíšiť. Príklad:

Myslíte, že nasledujúce názvy patria skutočným spravodajským agentúram?

American News
National Review
News Examiner
World News Daily Report
Weekly World News
NewsWatch33

Skutočná je iba agentúra *National Review*. Ako to môžete zistiť? Môžete názov príslušnej agentúry vyhľadať na internete. Pozrite sa, kde inde sa názov objavuje (okrem vlastných stránok danej agentúry). Ak ho nájdete na Wikipédii alebo v novinovom či časopiseckom článku, pravdepodobne ide o skutočnú agentúru. Prečítajte si však, čo sa o danej agentúre píše! Je možné, že je uvádzaná ako podvodná.

Vyhľadajte článok o svojej škole, komunite, o najnovšej diéte alebo o čomkoľvek, čo vás v správach zaujíma.. Pomocou troch krokov uvedených v pracovnom zošite **Ako určiť, čo je dôveryhodné** a s prispením toho, čo ste sa naučili, rozhodnite, či je článok skutočný, alebo vymyslený či zavádzajúci.

1. krok: používajte zdravý rozum

Spýtajte sa: Je to logické? Dáva to zmysel?

Niekedy je to jasné. Keď uvidíte nadpis hlásajúci **CELEBRITA SA TAJNE VYDALA ZA MIMOZEMŠŤANA**, logika vám pravdepodobne napovie, že to nie je možné.

Niekedy to však tak jasné nie je. Ak:

- a) to, čo vidíte, nedáva zmysel;
- b) z vlastnej skúsenosti viete, že to nie je pravda;
- c) to jednoducho nezodpovedá faktom, ktoré už poznáte;

... pravdepodobne je daný zdroj falošný.

2. krok: pýtajte sa na motív a odbornosť (strana 48)

3. krok: overenie

Spýtajte sa: potvrdzujú to, čo tento zdroj tvrdí, aj iné **dôveryhodné** zdroje?

Kto ďalší o tejto udalosti prináša správy? O čom sa píše v ďalších článkoch na danom webe? Zastávajú všetky rovnaký názor alebo na veci pozerajú z rôznych uhlov? Ak nenájdete viac rôznych spoľahlivých zdrojov, ktoré by správu potvrdili, mali by ste na tento zdroj pozerieť s nedôverou.

Získané poznatky

Keď teraz viete pomocou záchytných bodov a otázok rozpoznávať dezinformácie, môžete si starostlivé prezeranie a overovanie informácií zaradiť medzi bežné činnosti. Môžete analyzovať všetky informácie, ktoré sa k vám na internete dostanú, a svoje poznatky zdieľať s rodinou a priateľmi. Môžu z vás byť inteligentní, ohľaduplní a vážení občania!

Ako rozpoznať falošné webové adresy

Skutočné alebo falošné?

Zakrúžkujte správnu odpoveď.

usatoday.com	Skutočné	Falošné
abcnews.com.co	Skutočné	Falošné
washingtonpost.com	Skutočné	Falošné
abcnews-us.com	Skutočné	Falošné
bbc.com/news	Skutočné	Falošné
abcnews.go.com	Skutočné	Falošné
nytimesofficial.com	Skutočné	Falošné
nbc.com.co	Skutočné	Falošné
washingtonpost.com	Skutočné	Falošné
nytimes.com	Skutočné	Falošné
washingtonpost.com.co	Skutočné	Falošné
bbc1.site/business-news	Skutočné	Falošné
nbcnews.com	Skutočné	Falošné
usatosday.com	Skutočné	Falošné

Kľúč odpovedí

Skutočné

abcnews.go.com
bbc.com/news
nbcnews.com
nytimes.com
washingtonpost.com
usatoday.com

Falošné

abcnews.com.co
abcnews-us.com
nbc.com.co
nytimesofficial.com
bbc1.site/business-news
washingtonpost.com
washingtonpost.com.co
usatosday.com

Interland: Rieka reality

Po Rieke reality, ktorá preteká Interlandom, plávajú fakty i výmysly. Nie je však všetko zlato, čo sa blyští. Je potrebné vziať rozum do hrsti a prekonať pereje. V týchto vodách pritom phisher prichystal nástrahy, na ktoré je potrebné si dať pozor.

V počítači alebo mobilnom zariadení (napríklad tablete) otvorte webový prehliadač a prejdite na g.co/RealityRiver.

Námety na diskusiu

Nechajte žiakov, aby si zahrali Rieku reality, a potom s nimi pomocou nižšie uvedených otázok diskutujte, čo im hra priniesla. Väčšina žiakov sa viac poučí, keď budú hrať sami, ale môžete tiež vytvoriť dvojice. To môžu obzvlášť oceniť mladší žiaci.

- Opíšte situáciu, keď ste sa museli rozhodovať, či je niečo na internete skutočné alebo falošné. Čo ste si všímali?
- Kto je to phisher? Opíšte jeho správanie a ako ovplyvňuje hru.
- Zmenilo hranie Rieky reality spôsob, akým odteraz budete na internete hodnotiť veci a ľudí? Ak áno, ako?
- Uvedte jednu vec, ktorú po týchto lekciách a hraní hry budete robiť inak.
- Podľa akých znakov môžete na internete spoznať, že niečo nie je v poriadku alebo že je nejaká situácia zvláštna?
- Aký je to pocit, keď na internete narazíte na niečo podozrivé?
- Čo urobíte, keď máte pochybnosti, či je niečo skutočné?

Chráň si svoje tajomstvá

Fakty o ochrane súkromia a zabezpečení

Prehľad lekcie	<p>1. aktivita: Ako vytvoriť skvelé heslo</p> <p>2. aktivita: Nechaj si to pre seba</p> <p>3. aktivita: Interland: Veža pokladov</p>
Témy	<p>Záležitosti ochrany súkromia a bezpečnosti nemajú vždy jasne správne alebo nesprávne riešenie. Ochrana osobných a súkromných informácií – všetkého, čo tvorí vašu <i>osobnosť</i> – znamená klásť správne otázky a hľadať vlastné informované odpovede.</p>
Ciele pre žiakov	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Zistiť, prečo na ochrane súkromia záleží a ako je prepojená s bezpečnosťou na internete ✓ Precvičiť si vytváranie silných hesiel ✓ Preskúmať nástroje a nastavenia, ktoré chránia pred hackermi a ďalšími hrozbami
Dodržiavané štandardy	<p>Štandardy organizácie ISTE pre pedagógov: 1a, 2c, 3b, 3c, 3d, 4b, 6a, 6d, 7a</p> <p>Štandardy organizácie ISTE pre žiakov z roka 2016: 1c, 1d, 2b, 2d, 3d, 6a</p> <p>Vzdelávacie štandardy organizácie AASL: I.b.2, I.c.1, I.c.3, II.c.1, III.a.2, III.b.1, III.c.1, III.d.1, III.d.2, IV.b.3, V.d.3, VI.a.1, VI.d.1</p>

Ako vytvoriť skvelé heslo

Žiaci sa naučia, ako vytvoriť silné heslo a zaistiť, aby zostalo súkromné.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Uvedomiť si**, aké dôležité je nikdy nikomu neprezrádzať heslá (s výnimkou rodičov alebo zákonných zástupcov)
- ✓ **Pochopiť**, aké dôležité je používať zámku obrazovky a chrániť tak zariadenia
- ✓ **Zistiť**, ako vytvárať heslá, ktoré si ľahko zapamätáme, ale nikto ich len tak neuhádne
- ✓ **Vybrať** správne zabezpečenie prihlásenia vrátane dvojstupňového overenia

Pozhovárajme sa

Istota je istota

Digitálne technológie nám uľahčujú komunikáciu s priateľmi, spolužiakmi, učiteľmi a príbuznými. Existuje veľa spôsobov, ako sa s nimi spojiť: môžeme použiť e-mail, textovú alebo četovú správu; slová, fotky a videá; telefóny, tablety a laptopy. (Ako komunikujete s priateľmi vy?)

Rovnaké nástroje, ktoré nám uľahčujú zdieľanie informácií, však môžu pomáhať hackerom a podvodníkom, aby nám tieto informácie ukradli a použili ich na poškodenie našich zariadení, vzťahov alebo povesti.

Seba, svoje informácie a zariadenia môžeme chrániť pomocou jednoduchých a šikovných nástrojov, ako sú napríklad zámky obrazovky telefónu. Tiež by sme si mali dávať pozor, aby sme svoje osobné údaje neukladali do odomknutých zariadení, ktoré možno ľahko stratiť alebo ich môže niekto ukradnúť. Najdôležitejšou ochranou sú však silné heslá.

- Kto uhádne, aké sú dve najobvyklejšie heslá? (Odpoveď: „1 2 3 4 5 6“ a „heslo“.)
- Skúsme teraz vymyslieť ďalšie zlé heslá a vysvetlíme si, prečo sú nevhodné. (Napríklad vaše celé meno, telefónne číslo, slovo „cokolada“.)

Kto si myslí, že tieto heslá sú dobré? ;)

Aktivita

Potrebné materiály:

- zariadenia pripojené k internetu pre žiakov alebo skupiny žiakov,
- tabuľa alebo premietacie plátno,
- materiál Pokyny na vytváranie silných hesiel.

Tu je tip, ako vytvoriť obzvlášť bezpečné heslo:

- Vymyslite si nejakú vtipnú frázu, ktorú si zapamätáte. Môže to byť úryvok z vašej obľúbenej piesne, názov knihy, hláška z filmu a pod.
- Vyberte prvé písmeno alebo niekoľko prvých písmen z každého slova.
- Niektoré písmená nahraďte symbolmi alebo číslicami.
- Niektoré písmená napíšte malé a iné veľké.
- Teraz si v hre s heslami vyskúšame, čo sme sa práve naučili.

1. Vytvorenie hesiel

Rozdelíme sa do tímov po dvoch. Každý tím bude mať 60 sekúnd na to, aby vytvoril heslo. (Náročnejšia možnosť: žiaci najskôr triede prezradia určité vodidlá, aby zistili, koľko kontextuálnych informácií spolužiaci potrebujú, aby heslo správne uhádli.)

2. Porovnanie hesiel

Dva tímy naraz napíšu svoje heslá na tabuľu.

3. Hlasovanie

V prípade každej dvojice hesiel budeme hlasovať, ktoré z nich je silnejšie.

Získané poznatky

Vytváranie silných hesiel je dôležité aj zábavné.

Pokyny na vytváranie silných hesiel

Tu je niekoľko tipov, ako vytvárať silné heslá a udržiavať tak svoje údaje v bezpečí.

Silné heslá vychádzajú z frázy alebo vety, ktorú si jednoducho zapamätáte, ale nikto iný ju len tak neuhádne (napríklad prvé písmená z názvu obľúbenej piesne, prvé písmená slov vo vete týkajúce sa niečoho, čo ste urobili). Okrem toho použite kombináciu písmen, číslíc a symbolov. Napríklad z frázy „Na prvom stupni som chodil do ZŠ Ondrejova“ možno vytvoriť heslo n1ŠtScdZS0.

Stredne silné heslá sú heslá, ktoré škodlivý softvér ľahko neuhádne, ale mohol by na ne prísť niekto, kto vás pozná (napríklad ZsOndrejova).

Slabé heslá často používajú osobné údaje, napríklad meno domáceho miláčika, dajú sa ľahko prelomiť a kto vás pozná, môže ich ľahko uhádnuť (napríklad „MilujemRexa“ alebo „milujemcokoladu“).

Správny postup

- Používajte jedinečné heslo pre všetky dôležité účty.
- Použite najmenej osem znakov. Čím dlhšie, tým lepšie (ak si ho zvládnete zapamätať).
- Použite kombináciu malých a veľkých písmen, číslíc a symbolov.
- Vytvorte si také heslo, ktoré si zapamätáte, bez toho aby ste si ho museli niekam zapisovať (čo by mohlo byť nebezpečné).
- Ak viete alebo sa domnievate, že vaše heslo pozná niekto iný ako dospelý, ktorému dôverujete, okamžite si heslo zmeňte.
- V zariadeniach vždy používajte silné zámky obrazovky. Nastavte si zariadenia tak, aby sa automaticky zamykali a boli tak chránené pre prípad, že by sa dostali do nepovolaných rúk.
- Zvážte, či sa vám neoplatí použiť správcu hesiel (napríklad vstavaného v prehliadači), do ktorého uložíte svoje heslá. Potom môžete mať pre každý účet jedinečné heslo a nebudete si ich musieť všetky pamätať.

Nevhodný postup

- V hesle nepoužívajte svoje osobné údaje (meno, adresu, e-mail, telefónne číslo, rodné číslo, meno matky za slobodna, dátum narodenia a pod.) ani bežné slová.
- Nepoužívajte heslá, ktoré sa dajú ľahko uhádnuť, napríklad svoju prezývku, názov školy, obľúbené futbalové mužstvo, rad číslic (napríklad 123456) a pod. A v žiadnom prípade nikdy nepoužívajte slovo „heslo“!
- Svoje heslo neprezrádzajte nikomu okrem rodičov alebo zákonných zástupcov.
- Nikdy si heslá nezapisujte tam, kde by ich mohol niekto nájsť.

Nechaj si to pre seba

V školskom zariadení učiteľ predvedie, kam je potrebné sa pozeráť a čo treba hľadať, keď si upravujete nastavenia ochrany súkromia.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Upraviť** nastavenia súkromia internetových služieb, ktoré používajú
- ✓ **Dokázať sa rozhodnúť**, ktoré informácie možno zdieľať na weboch a v službách, ktoré používajú
- ✓ **Pochopiť**, čo je dvojstupňové overenie a kedy ho použiť

Pozhovárajme sa

Ochrana súkromia sa rovná bezpečnosti

Ochrana súkromia na internete je úzko spojená s online zabezpečením. Väčšina aplikácií a softvérov umožňuje nastaviť, ktoré informácie zdieľame a akým spôsobom toto zdieľanie prebieha.

Keď používate aplikáciu alebo web, hľadajte možnosť „Môj účet“ alebo „Nastavenie“. Tu nájdete nastavenia súkromia a zabezpečenia, kde môžete rozhodnúť:

- aké informácie budú viditeľné vo vašom profile;
- kto uvidí vaše príspevky, fotky, videá a ďalší obsah, ktorý zdieľate.

Keď sa naučíte tieto nastavenia používať a nezabudnete ich priebežne aktualizovať, nebudete sa musieť obávať o svoje súkromie ani o bezpečnosť. Je dôležité vedieť, že vaši rodičia alebo zákonní zástupcovia by tieto rozhodnutia mali vždy vykonávať spolu s vami.

Aktivita

Potrebné materiály:

- zariadenie s projektorom, ktorým možno žiakom v triede premietiť údaje z ukážkového účtu (napríklad dočasného účtu e-mailových alebo webových služieb).

Možnosti kontroly

Na premietacom plátne vidíme obrazovku zariadenia. Teraz prejdime na stránku s nastaveniami tejto aplikácie, kde uvidíme, aké máme možnosti. Poradte mi (požiadať žiakov, aby vám poradili):

- ako si zmeniť heslo;
- ako prejsť jednotlivé nastavenia zdieľania, polohy a ďalšie a rozhodnúť, ktoré sú pre vás najvhodnejšie;
- ako dostávať upozornenia, keď sa chce niekto k vášmu účtu pripojiť z neznámeho zariadenia;
- ako vytvoriť online profil (vrátane fotiek a videí), ktorý uvidia len členovia rodiny a vybraní priatelia;
- ako zapnúť dvojstupňové (dvojkrokové) overenie;
- ako nastaviť údaje na obnovenie, aby ste neprišli o prístup k účtu.

S tým, aké nastavenie súkromia a zabezpečenia sú pre vás najvhodnejšie, vám poradia rodičia alebo zákonní zástupcovia. Najdôležitejšie nastavenia zabezpečenia však musíte vykonať vo vlastnej hlave – to vy rozhodujete o tom, kedy, s kým a aké osobné údaje budete zdieľať.

Získané poznatky

Ako prvý krok je dobré pre každý zo svojich účtov vytvoriť silné a jedinečné heslo. Tieto heslá si musíte dobre pamätať a udržiavať ich v tajnosti.

Interland: Veža pokladov

S.O.S.! Veža pokladov je odomknutá, takže všetky internautove cennosti (kontaktné údaje a súkromné správy) sú v ohrození. Pomocou silných hesiel prekabáťte hackera a postavte pevnosť, kde budú vaše tajomstvá raz a navždy v bezpečí.

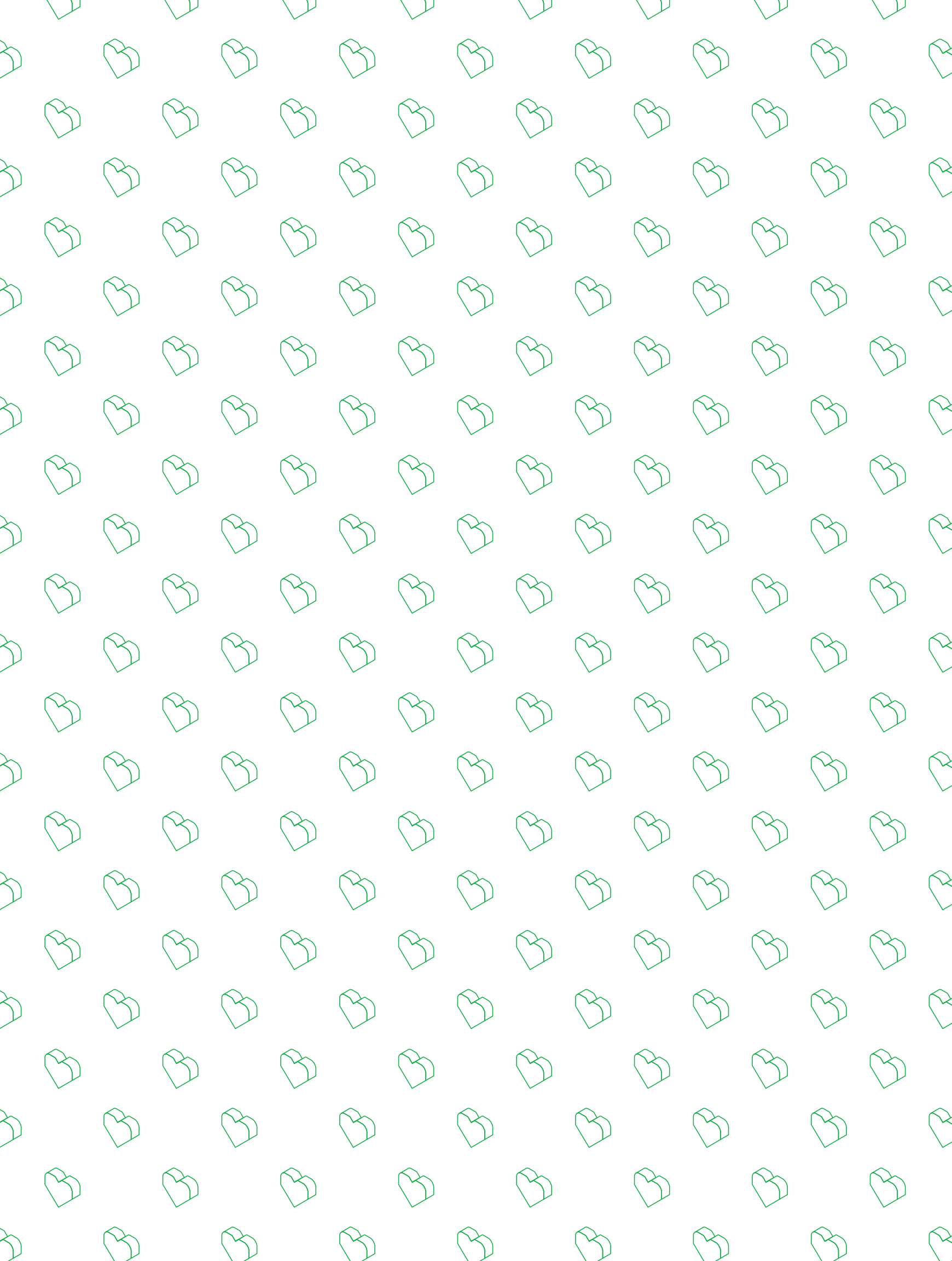
V počítači alebo mobilnom zariadení (napríklad tablete) otvorte webový prehliadač a prejdite na g.co/TowerOfTreasure.

Námety na diskusiu

Nechajte žiakov, aby si zahrali Vežu pokladov, a potom s nimi pomocou nižšie uvedených otázok prediskutujte, čo im hra priniesla. Väčšina žiakov sa viac poučí, keď budú hrať sami, ale môžete tiež vytvoriť dvojice. To môžu obzvlášť oceniť mladší žiaci.

- Čo všetko by malo obsahovať výnimočne silné heslo?
- Kedy v skutočnom živote je potrebné vytvárať silné heslá? Podľa čoho môžete taká hesla vytvárať?
- Kto je hacker? Opíšte správanie tejto postavy a ako môže ovplyvniť hru.
- Zmenilo hranie Veže pokladov spôsob, akým si odteraz budete chrániť svoje informácie?
- Uveďte jednu vec, ktorú po týchto lekciách a hraní hry budete robiť odlišne.
- Vytvorte tri skúšobné heslá, ktoré prejdú skúškou ako výnimočne silné.
- Aké citlivé informácie je potrebné chrániť? Uveďte príklady.

Láskavosť je cool

Sila positivity na internete

Prehľad lekcie

1. aktivita: **Neprehliadaj bezprávie**
2. aktivita: **Možnosti pre zástancu**
3. aktivita: **... reaguj však slušne!**
4. aktivita: **Pozor, ako to vravíš**
5. aktivita: **Rob, čo je vhodné**
6. aktivita: **Ako slová menia zmysel**
7. aktivita: **Interland: Kráľovstvo láskavosti**

Témy

Digitálny svet prináša deťom aj nám ostatným nové príležitosti sociálnej interakcie, sprevádzajú ho však aj mnohé úskalia. Spoločenské narážky možno na internete horšie rozpoznávať, trvalé pripojenie môže byť rovnako pohodlné ako znepokojujúce, anonymita môže byť živnou pôdou pre náklonnosť i chválu, ale rovnako tak môže zvädzať k ubližovaniu sebe i druhým.

Nie je to jednoduché. Vieme však, že internet môže posilňovať tak slušnosť a ohľaduplnosť, ako aj negatívitu. Keď chceme budovať zdravé vzťahy a obmedziť pocit izolácie, ktorý občas vedie k šikanovaniu, depresiám, študijným a ďalším problémom, musíme sa naučiť vyjadrovať láskavosť a empatiu a vedieť reagovať na negatívitu a obťažovanie.

Výskumy ukazujú, že pri prevencii šikanovania deťom nestačí jednoducho hovoriť, aby na internete nepôsobili negatívne – skôr je potrebné hľadať skryté príčiny negatívneho správania. Tieto aktivity žiakov už od začiatku motivujú k pozitívnemu správaniu a učia ich, ako sa vyrovnáť s negatívnou, hneď ako sa objaví.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Definovať**, čo znamená správať sa pozitívne a ako tento postoj vyzerá online a offline
- ✓ **Komunikovať** na internete pozitívne
- ✓ **Rozpoznať** situácie, kedy je potrebné sa poradiť s dôveryhodným dospelým

Dodržiavané štandardy

Štandardy organizácie ISTE pre pedagógov: 1a, 1c, 2c, 3a, 3b, 3c, 4b, 5a, 5b, 6a, 6b, 6d, 7a
Štandardy organizácie ISTE pre žiakov z roka 2016: 1c, 2b, 3d, 4d, 7a, 7b, 7c
Vzdelávacie štandardy organizácie AASL: I.a.1, I.a.2, I.b.1, I.b.2, I.b.3, I.c.1, I.c.2, I.c.3, I.d.3, I.d.4, II.a.1, II.a.2, II.b.1, II.b.2, II.b.3, II.c.1, II.c.2, II.d.1, II.d.2, II.d.3, III.a.1, III.a.2, III.a.3, III.b.1, III.b.2, III.c.1, III.c.2, III.d.1, III.d.2, IV.b.2, IV.b.3, IV.d.2, V.a.2, V.a.3, V.c.1, V.c.3, V.d.1, V.d.2, V.d.3, VI.a.1, VI.a.2, VI.d.1, VI.d.3

Láskavosť je cool

Slovník

Šikana: úmyselne zlé správanie, ktoré sa často opakuje. Obet' šikanovania sa často môže len ťažko brániť.

Kyberšikana: šikana, ktorá prebieha na internete alebo pomocou digitálnych zariadení.

Obťažovanie: všeobecnejší termín než „šikana“; môže mať mnoho podôb (otravovanie, ubližovanie, zastrasovanie, ponižovanie, zosmiešňovanie a pod.) a môže k nemu dochádzať aj na internete.

Konflikt: hádka alebo nezhoda, ktorá sa nemusí nevyhnutne opakovať.

Agresor: osoba, ktorá niekoho obťažuje alebo šikanuje; slangovo sa niekedy tejto osobe vraví aj „šikanátor“, no odborníci na šikanovanie neodporúčajú používanie takýchto označení.

Obet': osoba, ktorá je šikanovaná, prenasledovaná alebo diskriminovaná.

Prihliadajúci: ten, kto sa stane svedkom obťažovania alebo šikanovania, spozná, o čo ide, ale rozhodne sa nijako nezasahovať.

Zástanca: svedok obťažovania alebo šikanovania, ktorý sa verejne alebo súkromne zastane obete útoku, prípadne sa pokúsi vzniknutý incident zastaviť alebo nahlásiť.

Zosilnenie: zvýšenie alebo rozšírenie účasti alebo účinku.

Vylúčenie: forma obťažovania alebo šikanovania, ktorá sa vyskytuje na internete i mimo neho; niekedy tiež „sociálne vylúčenie“.

Blokovanie: spôsob, ako na internete s niekým ukončiť interakciu (bez toho, aby ste ho na to upozornili) a znemožniť mu prezerať si váš profil, posilať vám správy, vidieť vaše príspevky a pod. (V prípade šikanovania, keď obeť potrebuje vedieť, čo agresor hovorí alebo či už šikanovanie skončilo, nie je tento postup vždy vhodný).

Ignorovanie: menej definitívne ako zablokovanie. Ak vás určitá komunikácia či príspevky obťažujú, môžete v kanáli sociálnych sietí vypnúť príspevky, komentáre a ďalší obsah príslušného používateľa bez toho, aby sa o tom dozvedel a aby sa mu prestali zobrazovať vaše príspevky (proti šikanovaniu tento spôsob nepomôže).

Anonym: bezmenná alebo neznáma osoba, niekto, koho meno ani identitu na internete nepoznáte.

Trolovanie: zverejňovanie príspevkov alebo komentárov na internete, ktoré sú naschvál kruté, urážlivé alebo provokatívne.

Nahlásenie zneužitia: pomocou online nástrojov alebo systému na sociálnych médiách môžete nahlásiť obťažovanie, šikanovanie, hrozby či iný škodlivý obsah, ktorý je v rozpore so zmluvnými podmienkami danej služby alebo pravidlami komunity.

Popis: text, ktorý patrí k obrázku a obsahuje informácie o tom, čo je na ňom vyobrazené.

Kontext: doplňujúce údaje k fotke alebo inej informácii, ktoré nám pomáhajú lepšie pochopiť, na čo sa pozeráme. Kontext môže zahŕňať napríklad miesto, kde bola fotka vytvorená, čas, kedy bola správa odoslaná, situáciu, v ktorej sa odosielateľ nachádzal a pod.

Neprehliadaj bezprávie

Žiaci si precvičia, ako rozpoznať štyri roly v situácii, kedy dochádza k šikanovaniu (toho, kto niekoho šikanuje, jeho obeť, prihliadajúceho a zástancu) a naučia sa, čo robiť, ak sa stanú svedkami alebo obeťou šikanovania.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Identifikovať** situácie, keď na internete dochádza k šikanovaniu alebo obťažovaniu
- ✓ **Vyhodnotiť**, čo to znamená byť prihliadajúcim alebo zástancom na internete
- ✓ **Naučiť sa**, ako konkrétne reagovať, ak sa stanete svedkom šikanovania
- ✓ **Vedieť**, ako sa správať, ak zažijete obťažovanie

Pozhovárajme sa

Prečo záleží na láskavosti?

Je dôležité si stále uvedomovať, že za každým používateľským menom a avatarom sedí skutočný človek, ktorý vníma a cíti. Preto by sme sa k nemu mali správať tak, ako by sme chceli, aby sa on správal k nám. Keď dôjde k šikanovaniu alebo inému zlému správaniu, dajú sa jeho účastníci rozdeliť do štyroch základných typov.

- V prvom rade je tu agresor, teda osoba, ktorá niekoho šikanuje.
- Ďalej v takej situácii nájdeme obeť, teda toho, kto je šikanovaný.
- Potom tu nájdeme svedkov, ktorí vidia, čo sa deje (takzvaní prihliadajúci).
- A napokon sú tu svedkovia, ktorí sa do pozorovanej situácie snažia pozitívne zasiahnuť (takzvaní zástancovia).

Ak sa na internete stanete obeťou šikanovania alebo iného nevhodného správania, existuje niekoľko vecí, ktoré môžete vykonať:

Ak som obeť, môžem...

- nereagovať;
- zablokovat' agresora;
- agresora nahlásiť – povedať to rodičom, učiteľovi, súrodencovi alebo niekomu inému, komu verím, a pomocou nástrojov na nahlasovanie obťažujúci príspevok, komentár alebo fotku v aplikácii alebo službe nahlásiť.

Ak sa stanete svedkom obťažovania alebo šikanovania, máte možnosť zakročiť a nevhodné správanie nahlásiť. Občas sa prihliadajúci nepokúšajú šikanovanie zastaviť a obeť pomôcť – ak to niekto urobí, stáva sa zástancom. Zástancom sa môžete stať tak, že sa rozhodnete zlé správanie nepodporovať a zakročiť v mene láskavosti a positivity. S pozitívnym prístupom na internete dôjdete najďalej. Môžete tak zabrániť šíreniu negativity, ktorá vďaka vám neprerastie v krutosť a nikomu neublíži.

Ak som prihliadajúci a chcem byť zástancom, môžem...

- nájsť spôsob, ako byť voči obeť láskavý alebo jej inak pomôcť;
- poukázať na nevhodné správanie v komentári alebo odpovedi (pozor, je potrebné vždy poukazovať na správanie, nie na osobu, ktorá ho spôsobila) – ak to dokázate a považujete to za bezpečné;
- nešíriť šikanu ďalej ani ju nezhoršovať ďalším zdieľaním nevhodného príspevku alebo komentára, pretože to pomáha agresorovi;

- zhromaždiť skupinu priateľov a vytvoriť „kopu láskavosti“ – zverejniť o obeti veľa milých komentárov (ale nič zlého o agresorovi, pretože sa nemstíte, ale chcete ísť príkladom);
- nahlásiť obťažovanie (povedať to niekomu, kto môže pomôcť, napríklad rodičom, učiteľom alebo vedeniu školy).

Aktivita

Potrebné materiály:

- pracovný zošit Neprehliadaj bezprávie.

Odpovede k pracovnému zošitu Neprehliadaj bezprávie:

1. situácia: P, Z, P (pretože v situácii nepomáhate), Z, Z
2. situácia: Z, P, Z, Z
3. situácia: Z, Z, P, P, Z
4. situácia: odpovede sú na vás!

1. Prečítajte si popis jednotlivých situácií a zaradte odpovede do kategórií

Po diskusii o jednotlivých rolách rozdajte pracovné zošity a dajte im 15 minút, aby si prečítali popis všetkých troch situácií a rozdelili jednotlivé odpovede do kategórií. Ak máte dosť času, vytvorte si v triede vlastnú štvrtú situáciu.

2. Diskutujte o odpovediach

Na začiatok alebo záver diskusie sa žiakov opýtajte, prečo je príjemné mať v škole aj na internete zástancov.

3. Diskutujte o tých, ktoré bolo ťažké zaradiť

Ak vám zostáva čas, spýtajte sa žiakov, či pre nich boli niektoré odpovede horšie zaraditeľné a prečo. Potom s nimi o tom diskutujte.

Získané poznatky

Či už sa zastanete druhých, nahlásite niečo škodlivé, alebo niečo ignorujete preto, aby sa to nešírilo ďalej, môžete si podľa situácie vybrať z celého radu rôznych stratégií. S trochou láskavosti možno predchádzať mnohým nepríjemným situáciám.

Neprehliadaj bezprávie

Teraz už viete, že prihladajúca osoba môže použiť svoj vplyv v mene dobra, pomôcť niekomu, kto je šikanovaný, a stať sa tak jeho zástancom. Nasledujúce tri situácie predstavujú príklady, ako takéto šikanovanie alebo obťažovanie na internete vyzerá. Ak chcete, môžete vytvoriť aj štvrtú situáciu, do ktorej sa dostal niekto, koho poznáte. Skúste navrhnúť odpovede zahŕňajúce tak správanie zástancov, ako aj prihladajúcich. Pre každú situáciu je uvedený zoznam reakcií. Prečítajte si ich a rozhodnite, či by sa takto zachoval prihladajúci alebo zástanca. Ku každej z nich potom pripíšete P ako prihladajúci alebo Z ako zástanca. Ak máte čas, porozprávajte sa s triedou o odpovediach, ktoré žiakom robili najviac problémov a prečo.

1. situácia

Vaša kamarátka stratila vedľa školského futbalového ihriska telefón. Niekoľko ho našiel a rozoslal z neho medzi členky futbalového tímu zlomyseľnú správu, ktorá ohovárala inú žiačku. Potom telefón vrátil tam, kde ho našiel. Žiačka, ktorú správa ohovárala, sa na vašu kamarátku nahnevla, hoci tá za nič nemohla a správu poslal niekto iný. Nikto nevie, kto to bol. Vaša odpoveď:

- ☐ Bude vám kamarátky ľúto, ale nič neurobíte, pretože nikto nevie, kto jej tú zlú vec vykonal.
- ☐ Vyhľadáte obeť, o ktorej správa hovorila, a spýtate sa, ako jej je a či jej nemôžete nejako pomôcť.
- ☐ Zlú správu budete zdieľať medzi ďalšími priateľmi, aby ste sa o celú drámu podelili.
- ☐ Spolu so svojou kamarátkou požiadate členky tímu, aby o žiačke, ktorá sa stala obeťou tohto kanadského žartu, napísali niečo pekné.
- ☐ Spolu so svojou kamarátkou udalosť anonymne nahlásite vedeniu školy, aby bolo jasné, že je potrebné k žiakom prehovoriť o zabezpečení a zamykaní telefónov.

2. situácia

Vaša triedna učiteľka vytvorí blog venovaný jazykovej tvorbe, kam môže trieda písať príspevky, upravovať ich a zverejňovať komentáre. Nasledujúci deň ochorie a supľujúci si nevšimne, že sa diskusia na triednom blogu trochu zvrhla – niekto tu zverejňuje škaredé komentáre o jednom z vašich spolužiakov. Vaša odpoveď:

- ☐ K jeho komentárom sa vyjadríte v štýle „Toto nie je vtipné.“ a „_____ je môj kamarát a viem, že toto nie je pravda.“
- ☐ Budete vzniknutú situáciu ignorovať, kým sa nevráti vaša triedna.
- ☐ Povieťe spolužiakom, aby o tom, kto sa stal obeťou hanlivých slov, napísali komentáre, v ktorých ho budú chváliť a podporovať.
- ☐ Oznámite supľujúcemu učiteľovi, že na triednom blogu sa niekto chová nevhodne a že by o tom mal informovať vašu triednu.

---

3. situácia

So skupinou priateľov často hráte online hru. Väčšinou sa v hernom čete preberá aktuálna situácia v hre, inokedy padnú aj ostrejšie slová, ale nie viac, než to zvyčajne býva medzi priateľmi. Nikto tým nemyslí nič zlé. Tentokrát ale spoluhráč začne veľmi hrubo ohovárať jedného z kamarátov, ktorý s vami hrá, a nechce s tým prestať. Pokračuje v tom dokonca ďalší deň. Vaša odpoveď:

- ☐ Kamarátovi zavoláte a uistíte ho, že sa vám aktuálne situácia nepáči o nič viac než jemu. Tiež sa ho spýtate, čo podľa neho môžete robiť.
- ☐ Zavoláte všetkým, ktorí s vami hrajú (predtým to ale povieť kamarátovi, voči ktorému boli správy mierené), a spoločne sa dohodnete, ako zakročiť.
- ☐ Počkáte, či s tým útočník sám neprestane, a potom možno niečo začnete robiť.
- ☐ Na chvíľu prestanete hrať.
- ☐ Prečítate si pravidlá hry a ak zakazujú niekoho šikanovať, nahlásite nevhodné správanie pomocou nahlasovacieho systému v hre.

---

4. situácia

Vytvorte si s celou triedou vlastnú modelovú situáciu podľa skutočnosti, o ktorej sa niekto z vás dopyčul, a vymyslite si reakcie prihliadajúcich aj zástancov, aby ste dokázali, že naozaj viete, o čom je reč.

Možnosti pre zástancu

Žiaci by často obeti šikany radi pomohli, ale nevedia, čo robiť. Táto aktivita im predstaví rôzne možnosti, ponúkne príklady a poskytne im príležitosť vytvoriť si vlastné pozitívne reakcie.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Pochopiť**, že stať sa zástancom závisí od rozhodnutia
- ✓ **Uvedomiť si**, že v rôznych situáciách sa musí zástanca správať rôzne
- ✓ **Vybrať si** niektorú z možností, ktoré sú pre vás bezpečné a vhodné, a podľa toho sa zachovať
- ✓ **Vytvoriť** si vlastný spôsob, ako v danej situácii reagovať

Pozhovárajme sa

Keď vidíte, že sa niekto na internete chová hrubo, napríklad niekoho strápnuje, vyčleňuje, zosmiešňuje, nerešpektuje, zraňuje jeho city a pod., máte vždy na výber. Jednak sa môžete rozhodnúť, že nebudete nečinne prihliadať, ale obeti pomôžete. A keď sa rozhodnete zakročiť, môžete si zvoliť, akým spôsobom to urobíte.

Najdôležitejšie je vedieť, že obeti môže veľmi pomôcť už len to, že sa o ňu niekto zaujíma a že sa môže so svojimi pocitmi niekomu zveriť.

Každému však nie je príjemné, aby sa niekoho verejne zastal, či už na internete, alebo napríklad v školskej jedálni. Ak však nie ste ten prípad, tak do toho! Môžete:

- poukázať na nevhodné správanie (nie na toho, kto sa tak správa) a dať najavo, že to nie je v poriadku;
- zverejniť príspevok alebo komentár, ktorý sa o obeti vyjadruje kladne;
- presvedčiť kamarátov, aby o obeti tiež napísali niečo pekné;
- mimo internet môžete obeť pozvať, aby s vami išla na ihrisko alebo si pri obede prisadla k vám.

Ak vám nie je príjemné pomôcť verejne, nie je to nič zlé. Môžete obeti **pomôcť aj v súkromí**. Môžete:

- jej napísať textovú alebo priamu správu a opýtať sa, ako sa má;
- jej povedať niečo pekné alebo ju inak pochváliť v anonymnom príspevku, komentári alebo v priamej správe (ak používate médium, ktoré umožňuje zostať v anonymite);
- jej povedať, že ste jej k dispozícii na rozhovor po škole;
- s ňou ticho pohovoriť osobne alebo po telefóne a povedať jej, že to, ako sa k nej útočník správal, bolo zlé, a opýtať sa jej, či sa o tejto udalosti nechce porozprávať.

Nech už sa rozhodnete niekoho zastať akýmkoľvek spôsobom, vždy môžete nežiaduce správanie **nahlásiť** – verejne aj súkromne. Šikanu môžete nahlásiť cez rozhranie webu alebo aplikácie, prípadne môžete o celej záležitosti informovať dospelého, ktorému dôverujete.

Aktivita

Potrebné materiály:

- tabuľa alebo stojan s veľkoformátovým papierom, kam môžu žiaci lepiť papieriky s poznámkami;
- pracovný zošit Možnosti pre zástancu;
- samolepiace papieriky pre každú skupinu žiakov.

Pri tejto aktivite si vyskúšame, aké to je byť zástancom. Predpokladajme teda, že sa celá trieda rozhodla, že obeti pomôže.

1. Rozdeľte sa do skupín po piatich žiakoch

Každá skupina si určí, kto bude čítať a kto zapisovať.

2. Skupiny si spoločne prečítajú popis jednotlivých nepríjemných situácií a porozprávajú sa o nich

Všetky tri situácie sú opísané na nasledujúcej stránke pracovného zošita.

Kým sa skupiny radia, učiteľ rozdelí tabuľu na dve polovice. Jednu nazve „Verejná podpora“, druhú „Podpora v súkromí“.

3. Skupiny si pre každú situáciu vyberú alebo vytvoria dva varianty reakcií

Žiaci môžu použiť vzorové odpovede uvedené v časti „Porozprávajme sa“ alebo si vytvoriť vlastné.

4. Žiaci svoje odpovede prilepia na tabuľu a prečítajú ich nahlas.

Učiteľ potom môže o zvolených odpovediach diskutovať s celou triedou.

Získané poznatky

V situáciách, keď sa niekomu ubližuje alebo ho obťažujú, sa často stáva, že by ste radi pomohli, ale neviete ako. Teraz už poznáte mnoho spôsobov, ako obeti pomôcť, a viete, že ju môžete podporiť tak, ako je vám to najpríjemnejšie. Môžete ľuďom pomáhať spôsobom, ktorý vyhovuje práve vám.

Možnosti pre zástancu

V skupinách, do ktorých ste rozdelení, sa rozhodnite, akým spôsobom sa chcete niekoho zastáť. V každej skupine vyberte jedného dobrovoľníka, ktorý bude písať (na samolepiace papieriky), a jedného, ktorý bude čítať. „Čitateľ“ potom nahlas prečíta popis prvej situácie a skupiny následne budú mať päť minút na to, aby ju spoločne prebrali a rozhodli sa, akým spôsobom by obeť podporili verejne a ako v súkromí. „Zapisovateľ“ vaše rozhodnutia napíše na dva samolepiace papieriky – jeden z nich umiestni na tabuľu do stĺpca pre verejnú podporu, druhý do stĺpca pre podporu v súkromí. Pri rozhodovaní použite možnosti, o ktorých ste sa v triede už bavili, alebo si vytvorte vlastný spôsob, ako obeti pomôcť. Opakujte to pre druhú a tretiu situáciu.

Poznámka: Neexistuje len jeden správny spôsob, ako obeť podporiť, pretože každý z nás (obeť aj prihladajúci) je iný, rovnako ako každá situácia. Teraz si len skúsime rôzne možnosti, ako sa obeť zastáť.

1. situácia

Žiak zverejní vlastné video, na ktorom spieva slávny hit. Ostatní sa mu začnú pod videom posmievajú. Ako podporíte žiaka, ktorý video zverejnil? Môžete použiť nápady, o ktorých sme už hovorili, alebo si vo svojej skupine vymyslieť vlastné.

2. situácia

Jeden žiak pošle druhému snímku obrazovky s komentárom, ktorý zverejnil váš kamarát, a veľmi škaredo o ňom vtipkuje. Snímka sa stane virálnou a čoskoro koluje po celej škole. Ako podporíte žiaka, ktorý zverejnil pôvodný komentár? Vyberte niektorú z možností, o ktorých sme tu už hovorili, alebo si vymyslite vlastnú reakciu.

3. situácia

Zistíte, že jeden žiak vašej školy si na sociálnych médiách vytvoril falošný účet, v ktorom pod menom iného žiaka zverejňuje fotky a mémy, ktoré ohovárajú iných žiakov, učiteľov i školu. Ako podporíte žiaka, za ktorého sa vydával a zverejňoval v jeho mene neslušné príspevky? Použite nápady z predchádzajúcich diskusií alebo si vymyslite vlastnú reakciu.

... reaguj však slušne!

V rámci tejto aktivity žiaci spoločne hľadajú nové vyjadrenia negatívnych komentárov, aby sa naučili pretvárať negatívne interakcie na pozitívne.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Vyjadrovať** pocity a názory pozitívne a efektívne
- ✓ **Reagovať** na negatívu konštruktívne a zdvorilo

Pozhovárajme sa

Ako zmeniť negatívne na pozitívne

Deti vášho veku sa môžu na internete stretnúť s najrôznejším obsahom. Neubránite sa teda tomu, že občas narazíte na negatívne správy, ktoré propagujú negatívne správanie.

- Stretli ste sa (vy sami alebo niekto z vašich známych) s tým, že sa niekto na internete správal negatívne? Ako ste sa pri tom cítili?
- Zažili ste tiež (vy alebo niekto z vašich známych), že by sa niekto na internete naopak správal láskavo? Ako ste sa pri tom cítili?
- Ako môžeme jednoducho premeniť negatívne interakcie na pozitívne?

Môžeme na negatívne emócie zareagovať konštruktívnym spôsobom, nepriateľské komentáre preformulovať a predovšetkým dbať na to, akým tónom na internete komunikujeme.

Aktivita

Potrebné materiály:

- tabuľa alebo premietacie plátno,
- pracovný zošit ... reaguj však slušne,
- samolepiace papieriky alebo zariadenia pre žiakov.

1. Prečítajte si komentáre

Všetci si prečítame negatívne komentáre.

2. Komentáre opravte

Teraz sa rozdelíme do tímov po troch a skúsime vytvoriť dve rôzne reakcie a tieto komentáre:

- Ako by sa dal rovnaký alebo podobný názor vyjadriť pozitívnejšie a konštruktívnejšie?
- Keď niekto zo spolužiakov niečo také napíše, ako môžete odpovedať tak, aby bola konverzácia pozitívnejšia?

Poznámka pre pedagógov:

Mladší žiaci budú možno potrebovať určitý vzor, ako komentáre upraviť. Na tento účel je dobré jeden príklad prejsť spoločne s celou triedou, aby potom žiaci mali pri samostatnej práci z čoho čerpať.

3. Prezentácia odpovedí

Teraz bude každý tím reagovať na obidve situácie.

Získané poznatky

Reagovať na niečo negatívne pozitívnym spôsobom môže viesť k zábavnejšej a zaujímavejšej konverzácii, čo je oveľa lepšie, než neskôr žehliť nepríjemnosti spôsobené neslušným komentárom.

... reaguj však slušne!

Prečítajte si nasledujúce komentáre. Po každom komentári bude nasledovať diskusia:

1. Ako by sa dal rovnaký alebo podobný názor vyjadriť pozitívnejšie a konštruktívnejšie?
2. Ak niekto z vašich spolužiakov napíše taký komentár, ako na neho môžete zareagovať spôsobom, aby bola konverzácia pozitívnejšia?

Do voľného miesta pod každým komentárom napíšte svoje nápady.

LOL Róbert ako jediný z triedy nejde stanovať cez víkend.

Všetci si zajtra oblečieme ružové oblečenie, nesmieme to však povedať Lucii.

Je mi to ľúto, ale nemôžeš prísť ku mne na večierok, bude to na teba príliš drahé.

Bez urážky, ale tvoj rukopis je strašný, radím ti zmeniť skupinu pre tento projekt.

Znie to desivo – kto jej povedal, že vie spievať??

Môžeš sa pridať k našej skupine, iba ak mi dáš heslo svojho účtu.

Všimol si aj niekto ďalší, že Zuzana vyzerá trochu ako Šmolinka?

Pozor, ako to vravíš

Žiaci interpretujú emócie skryté za textovými správami, aby si precvičili kritické myslenie a dokázali sa v internetových diskusiách vyhýbať nesprávnym interpretáciám a konfliktom.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Správne sa rozhodovať**, ako a čo na internete vyjadriť, prípadne či sa vôbec vyjadrovať
- ✓ **Rozpoznať** situácie, kedy je lepšie počkať a všetko si vydiskutovať z očí do očí, než svojmu komunikačnému partnerovi hneď písať

Pozhovárajme sa

Je jednoduché veci zle pochopiť

Mladí ľudia používajú rôzne typy komunikácie pre rôzne typy interakcií. Mali by si však uvedomovať, že správy zasielané cez čít alebo SMS si možno vykladať inak, ako keď ich niekomu oznamujeme osobne či cez telefón.

Už sa vám niekedy stalo, že vašu správu niekto pochopil nesprávne? Napísali ste napríklad niekomu niečo žartovne a on to vzal vážne alebo sa dokonca urazil?

Stalo sa vám, že ste vy sami nesprávne pochopili textovú alebo čítovú správu, ktorú vám poslal niekto iný? Čo ste urobili, aby ste nedorozumenie objasnili? Čo ste mohli urobiť inak?

Aktivita

Potrebné materiály:

- vzorové textové správy napísané na tabuli alebo premietané na plátno.

1.Skontrolujte správy

Pozrime sa na ukážkové textové správy na tabuli. V triede určite poznáte ďalšie vhodné príklady, tak si teraz nejaké napíšme na tabuľu, aby sme sa o nich mohli porozprávať • „To je skvelé“

- „Je mi to jedno“
- „Tak sa na teba hnevám“
- „HNEĎ MI ZAVOLAJ“
- „Ok, dobre“

2.Prečítajte správy nahlas

Teraz niekoho poprosíme, aby každú správu prečítal nahlas, ale zakaždým iným tónom hlasu (napríklad 😞 😐 😊).

Čo ste si všimli? Ako by to mohli pochopiť druhí? Ako by mohol každý „odosielateľ správy“ lepšie vyjadriť, čo svojím oznámením myslí?

Získané poznatky

Pri čítaní textovej správy môže byť ťažké odhadnúť, ako sa pisateľ skutočne cíti. Preto si vždy vyberte ten správny nástroj na ďalšiu komunikáciu a uvedomujte si, že z toho, čo ľudia píšu na internete, nemôžete pochopiť všetko. Ak neviete s istotou, čo ten druhý myslel, porozprávajte sa s ním osobne alebo po telefóne.

Rob, čo je vhodné

Žiaci diskutujú, ako by mohli byť príkladom pre dospelých.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Uvažovať**, ako sa na internete správajú dospelí
- ✓ **Zamyslieť sa** nad tým, akým spôsobom správanie dospelých formuje mladšiu generáciu

Pozhovárajme sa

Čo môžu dospelí naučiť deti – a čo môžu naopak deti naučiť dospelých!

Je dôležité učiť druhých láskavosti. Je však rovnako dôležité, aby sme sa podľa toho, čo učíme, tiež správali. Existuje veľa príkladov, keď sa šikanovanie či obťažovanie netýka iba detí. Pozrime sa, ako sa občas k sebe správajú dospelí, napríklad na internete, v diskusiách pod správami alebo v dopravných zápchach.

Hovorili sme o tom, ako je dôležité sa k svojim spolužiakom a priateľom správať láskavo – a to nielen na internete. Zažili ste niekedy, že by sa k sebe zle správali dospelí? Videli ste niekedy, že by sa dospelí navzájom šikanovali? (Nechceme, aby ste niekoho menovali, ide nám o spôsob správania.)

Myslíte si, že vaša generácia dokáže internet premeniť na príjemnejšie a pozitívnejšie prostredie, než aké si vytvorili niektorí dospelí? (Veľa dospelých si myslí, že v tom pravdepodobne budete lepší.)

Myslíte si, že niektoré deti začnú niekoho šikanovať alebo písať nezdvorilé komentáre len preto, že to robia dospelí v ich okolí alebo že o tom čítajú? Súhlasíte so všetkým vyššie uvedeným? Uveďte príklady. Ako by ste sa zachovali vy? Ako by ste mohli ísť dospelým príkladom?

Poznámka pre pedagógov:

Túto diskusiu môžete posunúť ešte ďalej a v škole vytvoriť „kampaň láskavosti“. Na začiatku vyučovania každý žiak napíše a pošle niekomu zo spolužiakov povzbudzujúcu správu, aby sa potom celá hodina niesla v pozitívnom duchu. Všetci by sme si tak mali uvedomiť, že môžeme vyžarovať pozitívnu silu tak na internete, ako aj mimo neho. Príjemnú atmosféru počas hodiny môžete navodzovať dokonca každý týždeň.

Získané poznatky

Spôsob, akým sa k sebe s priateľmi správate na internete, výrazne ovplyvňuje digitálny svet, ktorý vaša generácia buduje – a to ani nezmeňujeme svet mimo internetu.

Ako slová menia zmysel

Poznámka pre pedagógov:

V tejto lekcii získajú žiaci prvého stupňa základný prehľad o tom, ako môžu jednoduché popisy formovať náš názor na určitých ľuďoch. Táto aktivita zahŕňa nasledujúce koncepty a otázky mediálnej gramotnosti prispôbené úrovni žiakov:

- Vysvetlenie, že všetky médiá sú „vykonštruované“, že ich píše ľudia, ktorí určujú, čo svojim čitateľom alebo divákovi predstavujú a ako.
- Dôležitosť vždy si klásť otázku, kto a prečo niečo vytvoril.
- Pri tvorbe médií sa vždy zamyslieť nad tým, ako táto správa môže pôsobiť na druhých.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Uvedomiť si**, že zmysel vytvárame z kombinácie obrazov a slov
- ✓ **Pochopiť**, ako môže popis zmeniť zmysel obrázka alebo fotky
- ✓ **Uznať** silu slov, obzvlášť v kombinácii s obrázkami, ktoré zverejňujete
- ✓ **Spoznať**, aké to je byť zodpovedným tvorcom médií
- ✓ **Zvyknúť si** neustále si klásť otázku: „Kto to zverejnil a prečo?“

Pozhovárajme sa

Ako dokážu slová zmeniť zmysel?

Kombinácia slov a obrázkov predstavuje veľmi účinný spôsob komunikácie. Predstavte si snímku v novinách, na ktorej je horiaci dom. V jednom popise sa píše: „Rodina prišla o dom, ale všetci sa našťastie dostali bezpečne von vrátane psa.“ To znie smutne a možno aj trochu desivo, že? Čo ak si pod tým istým obrázkom prečítate: „Hasiči zapálili prázdny dom, aby si mohli precvičiť nové nástroje na boj s ohňom.“ Stále uvidíte horiaci dom, ale budete mať úplne inú predstavu o tom, čo sa stalo. Možno sa budete dokonca cítiť bezpečne a nie vystrašene.

Aktivita

Potrebné materiály:

- pozri nasledujúcu stranu.

Rozdeľte triedu do menších skupín. Bez toho, aby ste žiakom prezradili, že máte k dispozícii dve rôzne verzie, rozdaťte polovici skupín materiál Športové snímky s pozitívnym popisom a druhej polovici s negatívnym popisom.

1. Obrázky a slová

Dobre sa pozrite na snímku. V každej skupine spoločne opíšte osobu, ktorú na nej vidíte. Aký človek to podľa vás je? Chceli by ste s ním stráviť čas alebo s ním byť v jednom tíme? Prečo, prípadne prečo nie?

V praxi sa čoskoro ukáže, že skupiny mali k dispozícii snímky s úplne odlišnými popismi. Nech každá skupina svoju snímku ukáže ostatným, aby videli rozdiel.

Nakoniec krátko diskutujte o otázke, čo táto názorná ukážka vypovedá o tom, ako môžu slová ovplyvňovať naše názory?

Potrebné materiály:

- Materiál Športové snímky.
- Materiál Ako slová menia zmysel.
- Snímky učiteľov a zamestnancov školy pri bežnej každodennej činnosti. Dva až tri týždne pred aktivitou si zaobstarajte niekoľko digitálnych fotiek, prípadne ich získaním poverte žiakov bez toho, aby ste im prezradili, že ide o pomocku pri nadchádzajúcej aktivite (všetko, samozrejme, so zvoľením tých, ktorí na snímkach budú).
- Ak takéto fotky nemáte k dispozícii, vystrihnite fotky z vhodných časopisov alebo iných zdrojov správ.
- Získajte snímku každého žiaka z triedy (voliteľné).

2. Stále máte pochybnosti?

Pozrite si ďalšie príklady v materiáli **Ako slová menia zmysel** (strana 84).

Predstavte si, aké by to bolo, keby ste dostali alebo videli správu zahŕňajúcu niektorú z týchto snímok s negatívnym popisom. Zhliadnutie alebo počúvanie negatívnych správ neublíži iba tomu, kto je na snímke vyobrazený. Môže znepokojiť aj ďalších ľudí, ktorí túto snímkuvidia.

Keď dostanete správu alebo fotku, čo urobíte? Vždy máte na výber. Môžete:

- sa rozhodnúť, že snímku nebudete s nikým zdieľať;
- povedať odosielateľovi, že nechcete dostávať správy, ktoré niekoho poškodzujú;
- podporiť toho, kto je na snímke vyobrazený, a oznámiť mu, že viete, že to nie je pravda;
- alebo môžete použiť všetky vyššie uvedené možnosti.

Tiež môžete sami odoslať pozitívnu správu. Nie ako odpoveď, jednoducho iba vašu vlastnú správu v pozitívnom duchu. Zhliadnutie alebo počúvanie pozitívnych správ podporí osobu na snímke a môže zlepšiť náladu aj ľuďom v okolí, ktorí potom možno začnú tiež rozosielať pozitívne správy.

3. Nieкто z vašej školy

Zo snímok zamestnancov školy alebo z fotiek od žiakov vyberte jeden záber.

Precvičte si vytváranie rôznych popisov. Najskôr vytvorte popisy, ktoré vyobrazenú osobu nejakým spôsobom chvália alebo vyzdvihujú. Koľko rôznych popisov dokážete vymyslieť?

Teraz sa pohovárajte o vtipných popisoch. Existuje rozdiel medzi textom, ktorý pripadá vtipný vám, a ktorý by za vtipný považoval ten, kto je na snímke? Existuje rozdiel medzi vtipom, ktorý nikoho neuráža a každý sa mu zasmieja, a vtipom, ktorý si z niekoho robí srandu spôsobom, ktorý za „vtipný“ považuje iba obmedzený počet ľudí?

Navrhните popisy, ktoré sú príkladom toho, o čom sme sa teraz bavili, a vyberme spoločne ku každej fotke popis, ktorý je vtipný a zároveň láskavý – ktorý osobu na snímke nijako neuráža.

Trénujte so snímkami ďalších ľudí z našej školy. Keď sa pozriete na popisy, ktoré vytvorili vaši spolužiaci, napadá vás ešte niečo pekné, čo by sa dalo povedať?

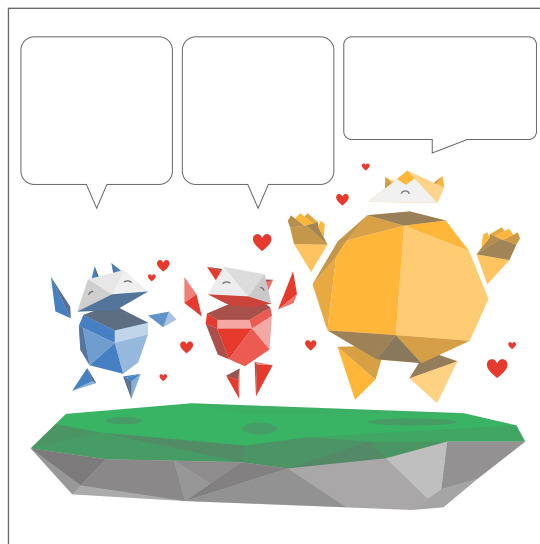
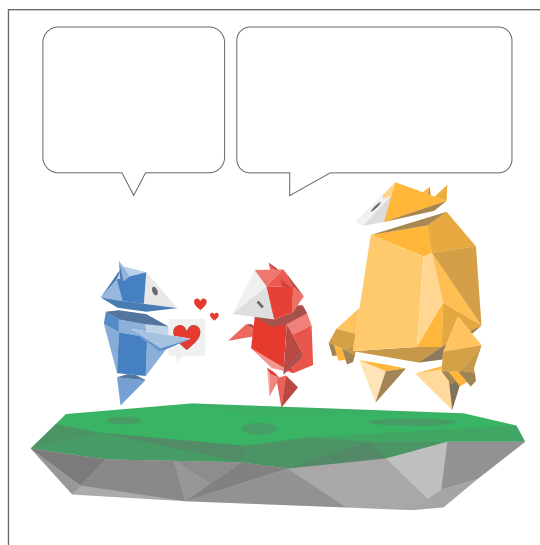
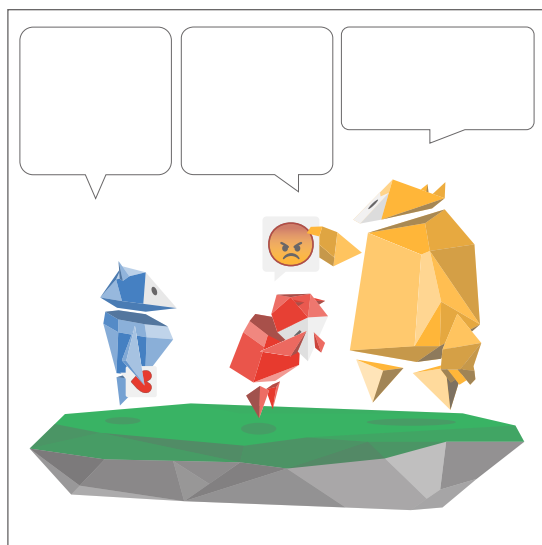
4. Vytvorte koláž zo snímok všetkých žiakov v triede a ku každej z nich pridajte nejaký milý titulok.

Získané poznatky

Popis môže zmeniť to, ako obrázok pochopíme a aký pocit v nás vyvolá, ako aj zmysel posolstva, ktoré si myslíme, že prijímame. Než zverejníte nejakú snímku s popisom, vždy starostlivo zvážte, ako môže pôsobiť na druhých. A než akceptujete obrázky a popisy druhých ako pravdivé, vždy sa spýtajte, kto daný príspevok zverejnil a prečo.

Rozšírenie

Vyskúšajte si nasledujúci experiment. Rozdajte tento krátky **komiks**, z ktorého sú odstránené všetky slová. Potom nechajte každého žiaka, aby do bublín samostatne doplnil príbeh tak, ako ho chápe. Porovnajte výsledky. Vytvorili všetci rovnaký príbeh alebo napísali rovnaké slová? Prečo nie? Čo tento experiment vypovedá o tom, ako pomocou slov doplníme kontext alebo chápeme, čo nám obrázky „hovorí“?

Športové snímky

Skvelé!

Predved'te sa!

Skvelé!

Predved'te sa!

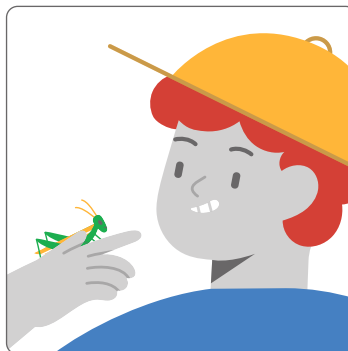
Ako slová menia zmysel

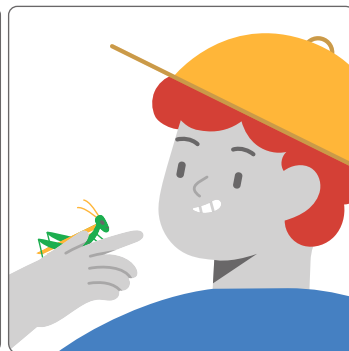
Originálne umelecké dielo
získava prvú cenu.

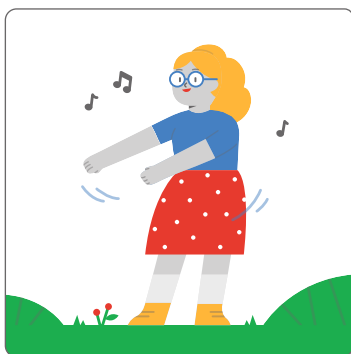
Totálna katastrofa.

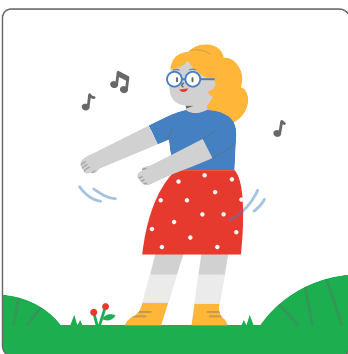
Objavil som nový živočíšny
druh!

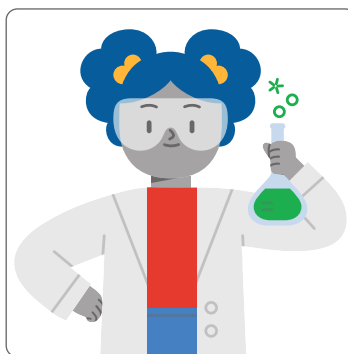
Mmm, večera!

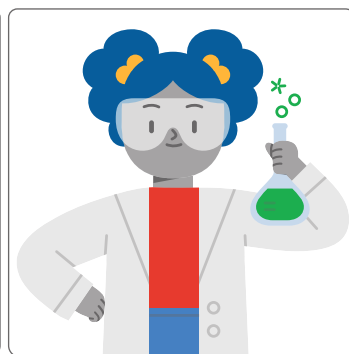
Skvele!

Trápne – totálne vedľa!

Najmladší vedec na svete!

Šprt. #trápne

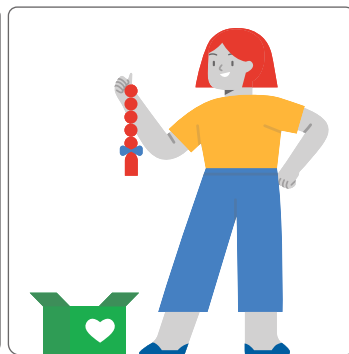
Konečne, môj vlastný telefón!

Mama mi dala svoju starú
tehlu. :/

Svoje vlasy som venovala
chorému s rakovinou. <3

NAJHORŠÍ. STRIH. NA SVETE!

Interland: Kráľovstvo láskavosti

Či už je dobrá alebo zlá, atmosféra je vždy nákazlivá. Aj v tých najslnečnejších častiach mesta sa nájdú problémové typy, ktoré okolo seba šíria negatívnu energiu. Blokujte a nahlasujte agresorov, aby neprevzali vládu nad mestom. Pritom sa správajte láskavo k ostatným internautom, aby sa do krajiny opäť vrátil pokoj a mier.

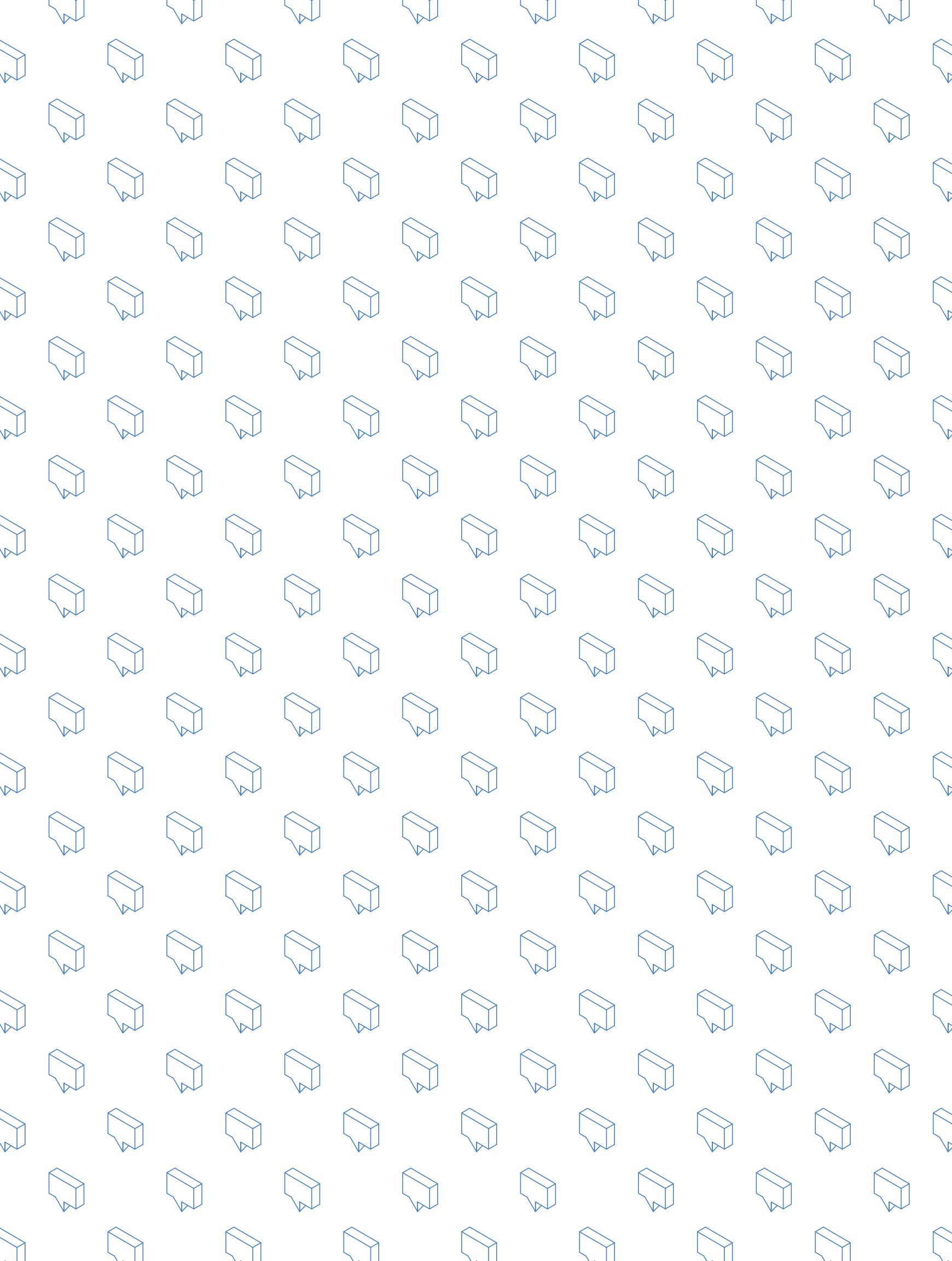
V počítači alebo mobilnom zariadení (napríklad tablete) otvorte webový prehliadač a prejdite na g.co/KindKingdom.

Námety na diskusiu

Nechajte žiakov, aby si zahrali Kráľovstvo láskavosti, a potom s nimi pomocou nižšie uvedených otázok prediskutujte, čo im hra priniesla. Väčšina žiakov sa viac poučí, keď budú hrať sami, ale môžete tiež vytvoriť dvojice. To môžu obzvlášť oceniť mladší žiaci.

- Ktorá situácia z Kráľovstva láskavosti vás najviac zaujala a prečo?
- Opíšte situáciu, keď ste sa na internete zapojili do šírenia láskavosti medzi ostatných.
- V akej situácii je vhodné niekoho na internete zablokovať?
- V akej je vhodné nahlásiť niečie správanie?
- Prečo sa podľa vás o postave v Kráľovstve láskavosti vraví, že je agresor? Opíšte vlastnosti tejto postavy a ako môžu jeho činy ovplyvniť hru.
- Zmenilo hranie Kráľovstva láskavosti spôsob, akým sa odteraz budete správať k ostatným? Ak áno, ako?

Ak máš pochybnosti, porad' sa

Definícia správania internetového Odvážlivca a ako ho povzbudiť

Prehľad lekcie

1. aktivita: **Kedy požiadať o pomoc**
2. aktivita: **Nahlás to aj online**
3. aktivita: **Čo znamená správať sa odvážne?**

Témy

Je dôležité, aby deti pochopili, že ak na internete uvidia niečo znepokojujúce, netýka sa to len ich samotných – najmä ak by tým mohol utrpieť aj niekto iný. Nikdy by nemali váhať požiadať o pomoc niekoho, komu dôverujú. Tiež by mali vedieť, že zasiahnuť a prejsť odvážnosť je možné rôznymi spôsobmi, od rozhovoru mimo virtuálneho prostredia až po online nástroje na nahlásenie.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Pochopiť**, v akých situáciách je potrebné požiadať o pomoc alebo záležitosť prebrať s dospelým, ktorému dôverujú
- ✓ **Zvážiť**, ako môžu prejsť svoju odvahu a prečo je dôležité do rozhovoru zapojiť dospelých

Dodržiavané štandardy

Štandardy organizácie ISTE pre pedagógov: 1c, 2c, 3a, 3b, 3c, 4b, 5a, 5b, 6a, 6b, 6d, 7a
Štandardy organizácie ISTE pre žiakov z roka 2016: 1c, 2b, 3d, 4d, 6a, 7a, 7b, 7c
Vzdelávacie štandardy organizácie AASL: I.a.1, I.b.1, I.b.2, I.c.1, I.c.2, I.c.3, I.d.3, I.d.4, II.a.1, II.a.2, II.b.1, II.b.2, II.b.3, II.c.1, II.c.2, II.d.1, II.d.2, II.d.3, III.a.1, III.a.2, III.a.3, III.b.1, III.c.1, III.c.2, III.d.1, III.d.2, IV.a.2, IV.b.3, V.a.2, V.a.3, V.c.1, V.c.3, V.d.1, V.d.2, V.d.3, VI.a.1, VI.a.2, VI.a.3, VI.d.1, VI.d.3

Ak máš pochybnosti, porad' sa

Slovník

Odvážna osoba: niekto statočný; nemusí to vždy byť človek, ktorý vôbec nepozná strach. Odvážni sú hlavne ľudia, ktorí urobia niečo pozitívne, aj keď majú strach alebo sú nervózni.

Napadnutý účet: online účet, ktorý niekto napadol, takže nad ním už nemáte úplnú kontrolu.

Schopnosť konať: poskytuje žiakom možnosť nielen sa ozvať, ale tiež zakročiť alebo niečo zmeniť, napríklad niekoho ochrániť alebo sa postaviť za druhých, prípadne sa aktívne brániť. Často sa považuje za nevyhnutnú súčasť občianstva.

Dôvera: silné presvedčenie, že niečo alebo niekto je spoľahlivý, dôveryhodný alebo schopný.

Kedy požiadať o pomoc

Priebežne bude v týchto lekciách znieť jedna rada: keď žiaci narazia na niečo, čo im nie je príjemné alebo ešte na niečo horšie, podporujte ich v tom, aby sa rozhodli vec nahlásiť. Keď sa nebudú báť porozprávať sa s niekým, komu veria, prospeje to všetkým – vám, vedeniu školy aj rodičom. Plynúť by to malo zo všetkých lekcií, ale pre istotu sme zahrnuli tému špeciálne zameranú na schopnosť poradiť sa v prípade pochybností, o ktorej by ste mali v triede diskutovať. Nižšie nájdete zoznam situácií, v ktorých je rozhodnutie ozvať sa skutočne dobrým riešením.

Poznámka pre pedagógov:

- 1. Už dlhé generácie deti učíme, aby zbytočne nežalovali, takže sa takéto správanie stalo v podstate sociálnou normou. Tá sa zakorenila tak hlboko, že odborníci na prevenciu šikany majú plné ruky práce, aby deťom vysvetlili rozdiel medzi „bonzovaním“ a žiadosťou o pomoc. Vysvetlite svojim žiakom, že ak vyhľadajú pomoc v prípade, keď sa niekomu na internete ubližuje, nie je to „žalovanie“, ale žiadosť o pomoc pre seba alebo svojich blízkych.*
- 2. Ak budete so svojou triedou komunikovať otvorene, budú vaši žiaci vedieť, že im vždy pomôžete a postavíte sa na ich stranu, ak vám odôvodnene nahlásia určitý incident.*
- 3. V nasledujúcej diskusii sa žiaci môžu kedykoľvek podeliť o prípady, keď hľadali pomoc u dospelých. Dbajte na to, aby konverzácia prebiehala v takom duchu, ktorý vo vašich žiakoch prebúdza pocit hrdosti a odvážnosti, že niečo vykonali, obzvlášť keď hovoria pred svojimi rovesníkmi.*

Ciele pre žiakov

- ✓ **Uvedomiť si**, že vyhľadať pomoc pre seba alebo pre druhých je známkou sily
- ✓ **Spoločne nahlas uvažovať o situáciách**, v ktorých naozaj pomôže, keď sa niekto ozve

Pozhovárajme sa

Pozrite sa na tieto situácie, na ktoré môžete na internete naraziť. Možno nestihneme prebrať úplne všetky. Dúfam totiž, že keď vám niečo pripomenie situáciu, v ktorej ste sa už niekedy ocitli, prihlásite sa a prezradíte nám, čo ste v takej chvíli robili, aby sme sa mohli o tom viac porozprávať.

Získané poznatky

Možno to tak na prvý pohľad nevyzerá, ale schopnosť požiadať o pomoc, keď nevíete, čo robiť, je známkou odvahy. Keď tým pomôžete sebe alebo niekomu inému, kto sa ocitol v ohrození, preukážete tým chytrosť aj statočnosť.

Námety na diskusiu

1. Potichu si prečítajte zoznam. Uvažujte pritom, či ste sa v niektorej z uvedených situácií niekedy neocitli aj vy sami, či ste v niektorých prípadoch nechceli požiadať o pomoc niekoho dospelého a či ste to urobili, alebo nie.

- Mali ste pocit, že váš účet bol napadnutý. (Námet na diskusiu: Ako môžeme svoj účet čo najlepšie zabezpečiť?)
- Potrebovali ste pomoc so zabudnutým heslom.
- Mali ste pochybnosti, či niečo náhodou nie je podvod alebo či ste sa už nejakým nenechali nachytať. (Námet na diskusiu: Aké sú varovné signály?)
- Nieкто sa na internete snažil diskutovať o niečom, čo je vám nepríjemné.
- Od niekoho cudzieho ste dostali správu, ktorá vás vydesila. (Námet na diskusiu: Aké správy sú pre nás desivé?)
- Chceli ste diskutovať o niečom, čo nieкто na internete povedal a čo bolo naozaj veľmi pekné ALEBO naopak nesmierne zlomyselné.
- Obávali ste sa, že ste na internete zdieľali niečo, čo by sa zdieľať nemalo. Prezradte nám, o čo išlo, len vtedy, ak vám nevadí sa o to podeliť. Ak nechcete prezradiť podrobnosti, napriek tomu nám povedzte, ako ste sa zachovali.
- Stali ste sa svedkami toho, že nieкто z vašich rovesníkov na internete napadol iného žiaka.
- Videli ste, ako sa nieкто niekomu vyhráža bitkou alebo iným ublížením.
- Nieкто zverejnil falošný profil iného žiaka.
- Iný žiak niečo napísal alebo zverejnil a vy ste o neho na základe tohto príspevku začali mať obavy. (Námet na diskusiu: Občas je ťažké riskovať, že nahneváte kamaráta, ale nezáleží viac na jeho bezpečí a pohode?)

2. Zdvihnite ruku, ak sa s nami chcete podeliť o niečo, čo ste urobili (alebo neurobili) a prečo. Ak už si nieкто vašu tému vybral, skúste nájsť iný námet.

3. Diskutujeme teraz o týchto situáciách.

Poznámka pre pedagógov:

Žiacky alebo študentský výbor či pracovná skupina v škole (alebo strednej škole vo štvrti) môže predstavovať skvelý spôsob, ako žiakom a študentom umožniť konať a rozhodovať sa. Ak vo vašej škole existuje výbor alebo skupina vzájomného mentoringu, umožnite mentorom, aby si vyššie uvedené situácie prešli s mladšími žiakmi a podelili sa s nimi o vlastné skúsenosti, ako sa v týchto situáciách vyznať.

Nahlás to aj online

V školskom počítači alebo inom zariadení predved'te, kde sa v aplikáciách nahlasuje nevhodný obsah a správanie. Trieda potom zváži rôzne typy obsahu a rozhodne, či je potrebné ich nahlásiť. O svojich názoroch diskutuje.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Získať prehľad** o online nástrojoch, prostredníctvom ktorých je možné nahlásiť obťažovanie
- ✓ **Zvážiť**, kedy ich použiť
- ✓ **Porozprávať sa** o tom, kedy a prečo nahlásiť obťažovanie

Pozhovárajme sa

Ked' sa na internete objaví niečo zlomyselné alebo nevhodný obsah, môžete proti tomu niečo robiť. Pri poslednej aktivite sme hovorili o tom najdôležitejšom: porozprávať sa o tom s niekým, komu veríte. Ďalšou možnosťou je nevhodný obsah nahlásiť v aplikácii alebo službe, kde ste na neho narazili, a tým urýchliť jeho odstránenie. Je dôležité si na používanie internetových nástrojov na nahlasovanie zvyknúť.

Žiaci by sa mali naučiť, že ak narazia na niečo škodlivé alebo podozrivé, mali by z takejto konverzácie alebo aktivity vytvoriť snímku obrazovky a až potom použiť nástroje na zablokovanie alebo nahlásenie (po ich použití už nemusí byť vytvorenie snímky danej aktivity možné). Tým zaistia, že dospelí, ktorým veria, uvidia presne, čo sa stalo, a budú sa môcť lepšie rozhodnúť, ako situáciu vyriešiť.

Aktivita

Potrebné materiály:

- pracovný zošit Nahlás to aj online

1. Ako nahlásiť problém

Použite čo najviac zariadení, ktoré má vaša trieda k dispozícii. Ak je ich viac, rozdel'te triedu do skupín. Aspoň v troch účtoch týkajúcich sa školy vyhl'adajte nástroje, ktoré slúžia na nahlasovanie nevhodného obsahu alebo správania. (Ak máte v triede k dispozícii len jeden počítač alebo iné zariadenie, rozdel'te žiakov do skupín, ktoré sa budú pred obrazovkou striedať.)

2. Preskúmajte situácie

Spoločne s triedou prejdite sedem situácií uvedených v pracovnom zošite.

3. Nahlásili by ste to?

Požiadajte, nech zdvihnú ruku najprv žiaci, ktorí by obsah nahlásili, a potom tí, ktorí by to neurobili.

4. Ak áno, prečo?

Niekoľko z tých, ktorí by obsah nahlásili, požiadajte, nech vám vysvetlí dôvod. Na to isté sa spýtajte aj niekoho zo žiakov s opačným názorom.

Poznámka: Len málokedy existuje iba jediná odpoveď alebo prístup. Pred začiatkom diskusie to triede vhodne vysvetlite.

Získané poznatky

Väčšina aplikácií a služieb obsahuje nástroje na nahlasovanie alebo zablokovanie nevhodného obsahu. Keď sa tieto nástroje naučíme používať, pomôže to používateľom, ich komunitě i samotným platformám. Pred zablokovaním alebo nahlásením nevhodného obsahu sa vždy oplatí uložiť snímku obrazovky, aby ste mali celú situáciu nejako zaznamenanú.

Nahlás to aj online

Prečítajte si všetky nasledujúce situácie a zdvihnite ruku, či by ste ich v aplikácii alebo službe, kde ich objavíte, nahlásili. Pripravte sa vysvetliť, prečo by ste príslušnú situáciu nahlásili alebo nie, a objasnite, prečo ste sa tak rozhodli. Potom o tom diskutujte s triedou.

Poznámka: Každý by mal vedieť, že len málokedy existuje iba jediné riešenie, a preto je dôležité o téme diskutovať. Nikto by nemal mať pocit, že jeho rozhodnutie nie je správne. Ani dospelí nevedia vždy s istotou, kedy, ako alebo čo nahlásiť.

1. situácia

Niektó zverejní vo verejnom účte skupinovú fotku, na ktorej sa vám nepáči, ako vyzeráte. Nahlásite ju? Ako môžete reagovať?

2. situácia

Niektó vytvorí účet žiaka, ktorého poznáte. Použije pritom jeho meno aj fotku. Potom z jeho fotky vytvorí mém, kde mu na tvár prikreslí fúziky a ďalšie divné veci a urobí tak z jeho portréту vtip. Nahlásite taký účet?

3. situácia

Niektó napíše veľa zlomyselných komentárov o niekom z vašej školy. Síce neuvedie jeho meno, ale máte pocit, že viete, o koho ide. Nahlásite to?

4. situácia

Žiak vytvorí účet, ktorý má v názve označenie vašej školy, a zverejní v ňom fotky žiakov sprevádzané komentármi, ktoré sa rýchlo rozšíria. Niektoré komentáre sa o žiakoch vyjadrujú nelichotivo, iné ich naopak chvália. Nahlásíte nelichotivé komentáre, celý účet alebo oboje?

5. situácia

Raz večer si všimnete, ako niektó na internete v komentári hovorí, že sa zajtra v jedálni chce s niekým pobiť. Nahlásite to na internete alebo nie? Poviete o tom nasledujúci deň učiteľovi alebo vedeniu školy? Alebo vykonáte oboje?

6. situácia

Pri sledovaní kresleného videa sa zrazu objaví podivný obsah, ktorý rozhodne nie je vhodný pre deti a je vám nepríjemný. Nahlásite ho?

7. situácia

Hráte s kamarátmi online hru, keď s vami začne četovať niektó, kto medzi spoluhráčov nepatrí. Nie je nijako nepríjemný ani nič iné, jednoducho ho len nepoznate. Budete tohto používateľa ignorovať alebo ho nahlásite?

Čo znamená správať sa odvážne?

Žiaci uvedú niekoho, kto urobil niečo, čo považujú za odvážny čin. Keď sa nad svojou voľbou hlbšie zamyslia, dostanú za úlohu zvážiť, z čoho ich predstava o odvahe pramení.

Poznámka pre pedagógov:

Všetci vieme, že médiá môžu ovplyvňovať ľudské myslenie. Preto žiakom pomáhajte, aby o tom priebežne uvažovali. Najmä im môže pomôcť, keď o tom budete voľne diskutovať – spoločne sa nahlas zamyslíte nad tým, ako sa niečo také deje. Do úvahy treba vziať niekoľko skutočností:

- Názory si vytvárame podľa toho, čo vidíme, počujeme a čítame.
- To, čo vidíme, si vykladáme na základe vlastných skúseností. Preto môžeme jednu a tú istú správu chápať úplne rozdielne.
- Rovnaké množstvo informácií (niekedy aj viac) ako zo slov získavame aj z fotiek.
- Mediálna gramotnosť vyvracia stereotypy tým, že nám pomáha si uvedomovať vzory a kriticky o nich uvažovať, najmä ak sa opakujú. Ak napríklad všetci hrdinovia, ktorých vidíme, sú muži, môžeme získať dojem, že muži sa hrdinami stávajú častejšie, a to bez toho, aby nám niekto musel povedať, že ženy hrdinkami byť nemôžu. Preto je dobré si dávať pozor aj na absenciu informácií.

Ciele pre žiakov

- ✓ **Uvažovať** o tom, čo to znamená odvaha, a o spôsoboch, ako možno odvahu prejať na internete
- ✓ **Identifikovať** zdroje, podľa ktorých ste si svoje názory na odvahu vytvorili
- ✓ **Zvyknúť si** vždy sa pýtať, čo autori vynechali

Pozhovárajme sa

Keď pomyslíte na odvahu, predstavíte si filmových superhrdinov? Možno požiarnikov? Sú to síce skvelé príklady, ale je dôležité si uvedomovať, že odvahu môže prejať každý z nás.

Aktivita

Potrebné materiály:

- list papiera a písacie potreby pre každého žiaka;
- miesto, kam je možné napísať zoznam tak, aby ho videli všetci;
- tri veľké listy s tučnými nadpismi, ktoré budú čitateľné aj zo zhruba troch metrov, jeden pre každú kategóriu: „Knižná alebo filmová postava“ (nejde o skutočnú osobu); „Niekto, koho osobne poznám“; „Niekto, o kom niečo viem“ (z histórie alebo zo správ).

Pred začiatkom hodiny umiestnite každý z týchto nadpisov do jedného rohu triedy.

1. Dnes sa pozhovárame o tom, čo znamená byť odvážny

Počas niekoľkých sekúnd napíšte na papier meno niekoho (alebo názov povolania, ak ho nepoznate menom), kto podľa vás vykonal niečo odvážne. Môže ísť o skutočnú osobu, žijúcu alebo historickú, ale aj o postavu z knihy či filmu. Zatiaľ nikomu neukazujte, čo ste napísali.

2. Bolo jednoduché alebo naopak náročné niekoho vymyslieť?

Kto si myslí, že to bolo jednoduché, nech sa postaví. Ak vám to pripadalo náročné, prečo? Hovoríme o odvahe dosť veľa alebo naopak nie dosť často? Kde sa obvykle stretávate s ľuďmi, ktorí konajú odvážne skutky?

3. Veľké odhalenie

Teraz prejdite k príslušnému nadpisu a prezradte nám tak, do ktorej kategórie vybraná osobnosť alebo hrdina patrí.

Teraz sa o tom pohovárjame. Schválne si všimnite, koľkí z vás uviedli fiktívnu alebo skutočnú osobnosť, ktorú poznáte len z médií (či už z knihy alebo filmu). O čom to vypovedá? Odkiaľ čerpáte svoje predstavy o odvahe?

Médiá chcú zarábať peniaze, a preto potrebujú, aby sme ich čo najviac sledovali. Preto nám predstavujú odvahu v čo najdramatickejšej a najakčnejšej podobe. To je dôvod, prečo všade vidíme toľko superhrdinov, záchranárov a vojakov. Sú to síce skvelé príklady, celá skutočnosť to však asi nebude, že? Vždy je dobré sa pýtať, čo autori vynechali.

Aké ďalšie príklady odvahy poznáte? Čo ste sa ešte dozvedeli o tom, čo znamená správať sa odvážne?

4. Prezradte nám viac

V aktuálnych skupinách sa porozprávajte o tom, prečo ste vybrali práve uvedené mená. V čom sú títo ľudia odvážni? Je nejaký rozdiel v odvážnych skutkoch, ktoré vykonali skutoční ľudia, a v skutkoch knižných či filmových postáv? Ak áno, v čom tento rozdiel spočíva?

Po niekoľkominútovej diskusii v skupinách triedu znovu spojte dohromady a na tabuľu napíšte poznámky.

Zamyslime sa nad týmito bodmi:

- Uviedol niekto niekoho, kto zachránil druhých pred fyzickým nebezpečenstvom? (Kto odpovedal „áno“, nech zdvihne ruku.)
- Uviedol niekto osobu, ktorá sa zastala niekoho týraného alebo šikanovaného? Väčšina ľudí sa zhoduje na tom, že zachrániť niekoho pred telesnou ujmu, najmä keď pritom môže prísť k úrazu aj záchranca, je odvážne.
- A čo keď niekto zachráni druhého pred tým, aby boli zranené jeho city? Kto je láskavý alebo podporuje tých, ktorí už takú ujmu utrpeli? Je to tiež odvážne?

Zdvihnite ruku, ak môžete uviesť niekoho, kto bol odvážny týmto druhým spôsobom, alebo ak ste mali na mysli ešte nejaký iný príklad odvážneho správania.

Voliteľné: Znovu rozdeľte triedu do troch skupín, ale tentoraz podľa týchto oblastí:

- a) Vybraná odvážna osoba je žena.
- b) Vybraná odvážna osoba je muž.
- c) Vybraná odvážna osoba sa neidentifikuje ani ako muž, ani ako žena.

Keď sa povie slovo „odvážny“, koho si predstavíte? Muža alebo chlapca? Ženu alebo dievča? Ako vyzerá odvaha žien alebo dievčat? Odlišuje sa v niečom od odvahy mužov a chlapcov? Prečo si to myslíte?

5. Diskutujte o tom, čo znamená správať sa odvážne

Pozorne si prezrite zoznam, v ktorom ste uviedli, čo odvaha obnáša. Diskutujte:

- Dokážete si predstaviť, že by ste sami urobili niečo, čo je uvedené v zozname?
- Napadá vás nejaká situácia, keď tým, že sa zachováte láskavo, preukážete aj odvahu?
- A čo online (alebo v mobilnom telefóne) – dokážete uviesť nejaké spôsoby, ako môžete svoju odvahu preukázať aj na internete?

Získané poznatky

Odvaha znamená pomáhať ľuďom aj za cenu rizika. Médiá môžu formovať spôsob, akým premýšľame o tom, čo znamená byť odvážny. Nie vždy ale uvádzajú všetky možnosti. Preto by sme sa vždy mali pýtať, čo autori vynechali. Čo nezmienili? Keď sa pohybujeme na internete, tiež niekedy musíme riskovať, aby sme niekoho ochránili. Všetci sa môžeme rozhodnúť, že budeme odvážni.

